

Дневникъ

(стенографски)

на

XIV-то обикновено Народно събрание

Трета редовна сесия.

XXXII заседание, сряда, 27 ноември 1910 г.

(Открито отъ председателя г. д-ръ П. Ораховацъ, въ 2 ч. 35 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателъ: (Звъни) Засѣданието се отваря. Моля г. секретаря да провери отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь Д. Митовъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Али Алибеевъ, Георги Арабаджиевъ, Махмудъ Ахмедовъ, Цанко Бакаловъ, Михаилъ Бакърджиевъ, Константинъ Батоловъ, Андрей Башевъ, Янко Божиловъ, Димитъръ Бончевъ, Петко Войниковъ, Василь Вълевъ, Стамо Грудовъ, Йонко Гунчевъ, Георги Данаиловъ, Милошъ Дановъ, Петъръ Димитровъ, Георги Динковъ, Владимиръ Дяковичъ, Лазаръ Ивановъ, Пани Ивановъ, Тодоръ Икономовъ, Мустафа Исмаиловъ, Александъръ Каназирски, Сотиръ Кацаровъ, Христо Конкилевъ, Димитъръ Маноиловъ, Илия Марковски, Тахиръ Мохмедовъ, Василь Милевъ, Асѣнъ Милчевъ, Еманоилъ Начевъ, Тодоръ Панчевъ, Дончо Паназовъ, Стефанъ Паприковъ, Недко Пеневъ, Димитъръ Пенковъ, д-ръ Стефанъ Поповъ, Драганъ Поповъ, Никола Поповъ, Стефанъ Рожевъ, Изетъ Русчуклу, Иванъ Саллабашевъ, Стоименъ Сарафовъ, Янко Симеоновъ, Пабло Стаменовъ, Иванъ Стоилковъ, Афрузъ Сюлеймановъ, Славчо Тенчовъ, Иванъ Терзиевъ, Алексин Филиновъ, Ефремъ Христовъ и Никола Чолаковъ)

Прѣдседателъ: Отсъствуватъ 52 народни прѣдставители. Има изискуемото се число, за да се смѣта засѣданието за законно.

Съобщавамъ на Събранието, че прѣдседателството е разрѣшило 2 дена отпускъ на новозагорския народенъ прѣдставителъ г. Добри Митовъ.

Освѣтъ това, искатъ отъ Събранието отпускъ: Ловчанскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Александъръ Екимовъ — 5 дни. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се разрѣши този отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Берковскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Тодоръ Михайловъ — 5 дни. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни да му се даде исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Малчинство) Събранието не приема. (Оспорване)

Обжадатъ се: Не се чува за кого е.

Прѣдседателъ: Моля, г-да, азъ викамъ, колкото мога. — Берковскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Тодоръ Михайловъ иска 5 дена отпускъ.

Д. Драгиевъ: По какви причини?

Прѣдседателъ: Ако има причини, ще Ви ги кажа. Нѣма изложени причини.

Д. Драгиевъ: Щомъ нѣма причини, нѣма и отпускъ.

Прѣдседателъ: Моля, които сж съгласни да се разрѣши исканиятъ отпускъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Постъпила е слѣдующата интерпелация отъ радомирския народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Константиновъ до г. министра на търговията и земледѣлието: (Чете)

„По силата на чл. 107 отъ конституцията, отправямъ къмъ г. министра на търговията и земледѣлието слѣдната интерпелация:

„Понеже г. министърътъ казва въ отговоръ на питането ми, че на изпитателната комисия не е прочелъ доклада, нека ми позволи да му приведа изъ този докладъ слѣднитѣ прѣстѣпни факти за неговия началникъ на горитѣ г. Байкушевъ отъ стр. 241 до 247 на страниция:

„Съ докладъ № 18.857 отъ 8 октомври 1904 г. г. Байкушевъ съвмѣстно съ своя министъръ г. д-ръ Гепадиевъ е написалъ докладъ до царя за запазване сѣществующитѣ гори, отстраняване на поройщата, залѣсяване голитѣ баири и пр. На този докладъ Негово Величество царътъ турилъ собственоръчна резолюция, съ която искрено пожелахъ успѣхъ на това прѣкрасно дѣло. Но само слѣдъ публикуванетоъ му се почва противното: вмѣсто надзоръ и култивация, както изисква чл. 17 отъ закона за горитѣ, опустошение, изтрѣбяване и компрометиране на горитѣ. Така, по рапорта на ревизора В. Поповъ отъ 4 май 1909 г. чепинскитѣ гори въ продължение само на 5 години, 1903—1908 г., сж били съвършено изсѣчени и пражосани въ полза на министерски и такива на пачалника любимци и аферисти.

„Примѣри за вандалско опустошение:

„1. За с. Ракитово — опрѣдѣлено годишно 2.048 куб. м. иглолистни и 2.072 — широколистни гори, а въ действителностъ отсѣчени 76.390 куб. м. въ периодъ отъ 1903—1907 г., или повече 55.790 куб. м. вътъ отъ опустошенията;

„2. с. Костандово — повече въ сѣщия периодъ 8.854 кубика;

„3. с. Дорково на 33.000 декара пространство има повалени десетки трупа безъ всѣкакво позволение;

„4. с. Корово — етатъ 856 куб. м., отсѣчени 7.103 куб. м. повече;

„5. с. с. Лъжене и Бая — изсѣчени 42.799 куб. м. повече;

„6. с. Чехлово — прѣдвидѣни 27.350 куб. м., изсѣчени 158.140 куб. м., 130.790 куб. м. повече за 8 години; само за 1907 г. прѣдвидѣно 5.480 куб. м., а отсѣчено 40.760 куб. м. — повече 34.280 куб. м.; и

„7. Държавната гора „Гешева планина“, вмѣсто търгъ по изборъ, отъ етатъ 13.665 куб. м. отсѣчени сж били 52.762, или 39.097 повече.

„Фаворизиране на афериститѣ.

„Съгласно чл. 24 и 37 отъ закона за горитѣ, експлоатацията на държавнитѣ гори става по изработени плановете; добитиятъ по стопански начинъ материалъ се продава до 15 куб. м. на мѣстното население по тарифитѣ, а останалиятъ се продава на търгъ.

„Но г. министъръ Генадиевъ и техническиятъ му учителъ Байкушевъ, за да угодятъ на приятели, продаватъ дървени материалъ по изборъ вътъ отъ тарифата и безъ всѣкакви плановете. Така:

„1. Ахмедъ Бержанъ, отъ Варна, съ прѣдписаніе № 23.779 отъ 17 декември 1904 г. се разрешава да сѣче дървовъ материалъ навсѣкждѣ изъ България по тарифитѣ, опрѣдѣлени за мѣстното население, и безъ ония плановете, за които говорятъ чл. 24, 26 и 32 отъ закона за горитѣ;

„2. На Ставри Наумовъ, редакторъ на в. „Вечерна поща“, е разрешено да сѣче на половинъ цѣна отъ 3:60 л. по тарифата 40.000 траверси отъ опожаренитѣ чепински гори, когато сжщиятъ съ заявление отъ 13 юли 1905 г. прѣдлага 2 л. на куб. м., още повече когато половинъ тарифа се прилага само за надупченъ отъ наѣкомитѣ и загинилъ материалъ, е неопожаренъ. Само отъ тази фаворизация държавата е прѣтърпѣла загуба отъ 14.000 л.

„По сѣщия начинъ сж фаворизирани въ ущърбъ на държавното съкровище за нашето горско дѣло и слѣднитѣ близки до началствата лица, като: Н. Гарвановъ, С. Симеоновъ, К. Рачевъ, Н. Бояджиевъ, Братя Иванови, Братя Балабанови и др.

„За да се опрѣдѣли размѣрѣтъ на причиненитѣ щети, нека приведемъ слѣднитѣ цифри: само отъ Чепинско, и то отъ вътъ отъ сѣщията и съ половинъ цѣна, сж повалени 51.935 куб. м. трупове, 18.675 куб. м. греди и 9.238 куб. м. траверси.

„Властѣта се солидаризира съ нарушителитѣ.

„Не стигало явната фаворизация, ами и по другъ начинъ сж опустошавани държавнитѣ и общинскитѣ гори. Прѣзъ 1905—1906 г. въ бѣловската общинска гора пасти отъ дѣкорѣзницитѣ работници отсѣчатъ въ 1—2 дни 20.000 куб. борови дървета. Никой не ги заловилъ; конфискуватъ ги, но, вмѣсто да се продадатъ на търгъ, министърътъ съвмѣстно съ Байкушева заповѣдватъ на лѣсничей да ги прѣдаде на бѣловската община, а послѣдната ги продала на нарушителитѣ по тарифната цѣна. По този начинъ, вмѣсто отъ сѣщията и само ония дървета, които сж опрѣдѣлени да се сѣкатъ, нарушителитѣ намирали смѣтка да отсѣкатъ най-хубавитѣ дървета — сѣменитѣ и послѣ да ги-купуватъ по тарифата.

„При една ревизия въ 1903 г. въ Чепино е било констатирано, че вътъ отъ етатъ и безъ квитанции сж били отсѣчени 100.000 траверси. Това е било въ даново врѣме; тогавашниятъ министъръ Абрашевъ разпоредилъ да се конфискуватъ тѣзи материали и длъжностнитѣ лица да бждатъ дадени подъ съдъ.

„Обаче съ дохождане Байкушевъ за началникъ на горитѣ и слѣдъ ревизията, която той направилъ въ 1903 г., съ прѣдписаніе № 14.655 отъ 11 августъ 1903 г. той заповѣдалъ да се освободятъ тѣзи дървета, що сж сѣчени въ сѣщията, а конфискуватъ ония, що сж сѣчени вътъ, като се маркиратъ и притежателитѣ снабдятъ съ квитанции. Но понеже дърветата отъ позволенитѣ сѣщища и ония отъ вътъ сж били размѣшени и не сж се познавали, лѣсничейтъ Жопуновъ запиталъ съ писмо № 967, какъ да разбира това неясно прѣдписаніе, което е било нарочно скроено, за да се възползуватъ афериститѣ, разбира се.

„Отговоръ не послѣдва, и лѣсничейтъ освобождава всѣчки конфискувани материали.

„Подобни прѣдписанія сж давани и другадѣ, кждѣто изборни цѣли на стамболовиститѣ сж налагали. И държавата съ този хайдутлукъ е оцетена съ стотина хиляди лева.

„Редъ и безредие.

„Слѣдъ горната сѣчь началникътъ на горитѣ съ други началства по горитѣ замислили да се тури редъ въ експлоатацията и рѣшили: да се намалятъ сжществующитѣ дѣкорѣзници и да не се разрешава възобновяване на опожаренитѣ.

„Но не минава много и пакъ сжщото безредие: съ прѣдписаніе № 1.428 отъ 2 юни 1906 г. се разрешава на Н. Бояджиевъ отъ с. Лъжене да се построи чаркъ въ „Аланъ-дере“ при втичане на рѣката „Ислямъ-дере“; съ прѣдписаніе № 18.342 отъ 2 августъ 1905 г. на Ст. Пасарево чаркъ въ „Балъкъ-дере“ и още на мнозина, било направено отъ горското отдѣление, или отъ районитѣ инспектори. Но за очудване е, че създателитѣ на реда сж способствували за пеговото разреждане. Това сж една много малка частъ отъ всѣчки прѣстѣпни факти, които сж създавани и допущани съзнателно отъ всѣчки горски власти; благодарение на тази опустошителна политика на горското отдѣление при Министерството на търговията и земледѣлнето, въковнитѣ величествени гори сж били изсѣчени, опропаствени и обезобразени.

„Специалниятъ ревизоръ В. Поповъ, който е направилъ тщателна ревизия за периода отъ 1903—1908 г., заключава своя рапортъ така: „Напущахъ Чепино съ впечатлѣния, че, ако още двѣтри години продължава въ тия гори сжщиятъ редъ, тѣ окончателно ще бждатъ изсѣчени“; по-нататѣкъ належаще е да се взематъ, казва ревизорътъ, най-ефикасни мѣрки за спиране на тази невѣроятна девастация, толкова повече, че тя се дирижира отъ висшата горска властъ.

„Този рапортъ е билъ даденъ на г. Байкушева за проучване и обяснение, и той съ записка № 2.871 отъ 9 май 1908 г. казва между другото и слѣдното:

„Фактитѣ въ рапорта на г. Попова не могатъ да се отрекатъ, но що сѣмъ въповенъ азъ, ако отговорниятъ министъръ на свое врѣме и по свои съображения е нарушилъ тѣзи технически наредби“. По-нататѣкъ: „Прижилъ сѣмъ се да отбивамъ всѣко посѣгателство отвѣтъ върху вървожа на нашитѣ работи, ала не всѣкога това е било възможно. Въ такъвъ случай прѣдпочиталъ сѣмъ отъ двѣ злини оная, що по-малко ще попрѣчи.“

„Много лесно г. техническиятъ министъръ — началникъ на горитѣ Байкушевъ се освободилъ отъ отговорностъ.

„Защо не е казал, въ кой случай той се е про- тивнооставил на посягателствата отвън и защо цѣли петъ години той е търпѣл, ако не участву- вали въ всички прѣстѣпни мѣроприятия на горското отдѣление, да се опустошаватъ така противозаконно и безмилостно чепинскиятъ гори?!...“

„Като знае горнитѣ факти, които сѣ прѣстѣп- ления по чл. чл. 17, 24, 26 и 32 отъ закона за горитѣ и 431 и 443 отъ наказателния законъ, защо г. мини- стърътъ не уволни г. Байкушева отъ горското от- дѣление, като прѣдаде всички данни по неговата петгодишна горска дѣятелностъ на съдебната властъ?“

Има запитване отъ цариградския народенъ прѣд- ставителъ г. Емануилъ Начевъ къмъ г. министра на народното просвѣщение, съ слѣдното съдържание: (Чете)

„Моля г. министра на народното просвѣщение да ми отговори на слѣдующето запитване:

„1. Въ що се провиниха учителитѣ отъ Цариград- ската прогимназия, че тая година венчките се прѣ- мѣстиха отъ тамошната прогимназия, които бѣха всички редовни учители, и се замѣстиха съ врѣмешни, повечето само съ гимназияно образование и пѣкон безъ матура; и

„2. На какво основание се увеличи числото на про- гимназиянитѣ учители отъ 7 на 12?“

Постъпило е запитване отъ радомирския наро- денъ прѣдставителъ г. Димитъръ Константиновъ до г. министра на външнитѣ работи и на изповѣданията: (Чете)

„По силата на чл. 107 отъ конституцията, отпра- вямъ къмъ г. министра на външнитѣ работи и из- повѣданията слѣдната интерполация:

„Извѣстно ли е на г. министра, че, въпреки много- бройнитѣ протести отъ свещеници и миряни отъ ра- домирско и въпреки изричнитѣ прѣдписания на чл. чл. 49 и 57 отъ екарзхийския уставъ, Негово Ви- скокопрѣосвещенство софийскиятъ епархийски ар- хиерей е назначилъ за архиерейски намѣстникъ въ Радомиръ свещеника Юрданъ п. Ивановъ, лице, което нѣма нито сръбно образование, нито навър- шилъ 30 години, нито достатъчна свещеническа прак- тика, условия, изискуеми се въ чл. 49 отъ устава?“

„2. Че това назначение е утвърдено отъ Мини- стерството на външнитѣ работи? Ако това е извѣстно на г. министра, защо е допусналъ да се нарушаватъ чл. чл. 49 и 57 отъ екарзхийския уставъ?“

Има едно питане отъ народния прѣдставителъ г. Иванъ Инджовъ къмъ г. министра на войната, по пожеже послѣднитѣ отсъствува, питането се отлага.

Питане отъ народния прѣдставителъ г. Петъръ Беровъ къмъ г. министра на народното просвѣщение. Пожеже г. министърътъ отсъствува, и това питане се отлага.

Питане отъ същия народенъ прѣдставителъ до г. министра на търговията и земледѣлнето; съдър- жанieto му е съобщено. Касае се за участието на държавния агрономъ въ курса на „Народния мага- зинъ“ въ Шуменъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Кога е съобщено?

Прѣдседателъ: Съобщено е по-рано. (Чете)

„Съ прѣдписание № 9567 отъ 19 октомври 1910 г. сте заповѣдали на държавния агрономъ да вземе участие въ курса, който се урежда отъ „Народния магазинъ“ въ Шуменъ.“

„Е ли това изключителна наредба, или съ тази заповѣдъ по принципъ държавнитѣ агрономи се за- дѣлжаватъ да участвуватъ въ всички подобни кур- сове, организирани отъ партийни бюра.“

Г. Беровъ тукъ ли е?

Обажда въ. Нѣма го.

Прѣдседателъ: Запитвачътъ отсъствува, значи, и това питане се отлага.

Има питане отъ севлиевокия народенъ прѣд- ставителъ г. Станчевъ къмъ г. министра на общо- ственитѣ сгради, пѣтицата и съобщенията. То е съобщено.

Министъръ М. Такевъ: Да.

Прѣдседателъ: Касае се за искането на кмето- ветѣ въ с. с. Сухиндолъ и други за направа на мостъ.

Министъръ М. Такевъ: Да, да.

Прѣдседателъ: Моля да се отговори на народния прѣдставителъ.

Министъръ М. Такевъ: Тѣй като историята на това питане е малко по-дълъжка, азъ ще си позволя да ви прочета изложението на хода на постройката на този прословутъ мостъ на р. Росница.

Споредъ свѣдѣнията, които дирекцията има за на- правата на пѣтицата, (Чете) „прѣзъ 1903 г., 28 фе- вруарий, Сухиндолскиятъ общински съвѣтъ взелъ рѣшение да се помоли г. търновскиятъ окръженъ управителъ да ходатаѣйствува да се направи общъ нѣтъ „Сухиндолъ—Калакастрово“. Това свое рѣшение тѣ подновяватъ прѣзъ 1905 г., и то вече не сами, а заедно съ общинскитѣ съвѣти на с. с. Калака- строво, Димча и Бѣла-рѣка, съ постановления респе- ктивно отъ 30 януарий и 21 февруарий, 2 мартъ, 11 фе- вруарий и 27 януарий отъ 1905 г. Горнитѣ четири общински съвѣти искатъ да се направи пѣтътъ „Сухиндолъ—Калакастрово“, и то по най-късата по- сока — калакастровскиятъ нѣтъ, и мостътъ да се на- прави на най-сгодното мѣсто, между „Върбака“ и воденицата на Ивана Дуковъ. Съ тѣзи постановления се моли търновскиятъ окръженъ управителъ да хо- датаѣйствува да се направи пѣтътъ на държавна смѣтка.

Въ слѣдствие на това, търновскиятъ окръженъ инженеръ натоварва севлиевокия участковъ инже- неръ да трасира въпросния нѣтъ или да опрѣдѣли мѣстото на моста. Послѣ самъ той обиколил и се установили, въ съгласие съ поменатитѣ общински съвѣти, за мѣстото и се нарежда да се приготви про- ектътъ, което е станало отъ севлиевокия участковъ инженеръ. Слѣдъ нѣколко мѣсеца, а именно на 14 октомври 1905 г., се явява Иванъ П. Вачковъ и С-не, които имали наблизо воденица, и заедно съ нѣколко заинтересовани казва, че „пожеже има во- деница на мѣстото „Острокъ“, той ималъ интересъ да има тамъ мостъ и моли да се построи до водени- цата му мостътъ, като обѣщава помощъ отъ 1.000 куб. м. камъни“.

„Като се отказватъ отъ първитѣ си рѣшения, сега селско-общинскитѣ съвѣти се присединяватъ къмъ искането на Ив. Вачковъ.“ — воденичарътъ — „и С-не. Тѣзи общински съвѣти сѣ: Сухиндолскиятъ — съ протоколъ отъ 12 октомври 1905 г., с. Бѣла-рѣка — отъ 12 октомври 1905 г., общинскиятъ съвѣтъ на с. Косовица отъ 15 октомври 1905 г., Крамолинскиятъ общински съвѣтъ отъ 15 октомври 1905 г. и общи- нскиятъ съвѣтъ на с. Горско-Сливово отъ 12 октомври 1905 г.“ Всички искатъ да се построи мостътъ при воденицата на този г. Вачковъ.

„Участковиятъ инженеръ, като му се изпращатъ послѣднитѣ постановления на селско-общинскитѣ съ- вѣти, донася, че искането имъ е невъзможно, защото мѣстото, дѣто искатъ сега да се постави мостътъ, е неудобно, нѣма скала, каквато има на първоизбра- ното мѣсто, и единиятъ брѣгъ е низкъ и ще залива пѣтя.

„Окрѣжниятъ инженеръ съ рѣпортъ си отъ 15 ок- томври 1906 г., като изпраща готовъ проектъ, под-

държа, че мостът трябва да се построи на първоизбраното въ съгласие съ общинският съвети мѣсто, и твърди, че на исканото сега мѣсто само фундаването ще струва 15—20 хиляди лева повече и укрѣпването на единия брѣгъ — 7—8 хиляди лева повече.

„Както се вижда отъ дотукъ изложеното, управлението е наредило приготвянето на проекта, който билъ отѣненъ на сума 77 хиляди лева — разбира се, на избраното отъ техническата власт мѣсто, а не на исканото отпослѣ, дѣто би струвало повече отъ 100 хиляди лева.“

Важното, казва, обаче, че за срѣдства никой не се е погрижилъ; постоянната комисия не е вотирала подобна сума; иначе, мостътъ щѣне да бѣде отдаденъ на търгъ; понеже е нѣмало пари, то проектътъ е билъ повърнатъ обратно въ архивата на търновския окръженъ инженеръ. Пътътъ е общински и, безсѣмѣнно, при единъ бюджетъ не по-голямъ отъ 100.000 л., прѣзъ 1906 г., за общинскиятъ пѣтица на този окръгъ — а трѣбва да ви кажа и на тая околия, защото паритѣ, които се събиратъ за общински пѣтица отъ една околия, трѣбва да се харчатъ въ тая околия, както пишатъ чл. чл. 23 и 33 отъ закона за общинскиятъ пѣтица — би трѣбвало да се дадатъ всичкитѣ за единъ мостъ. Всичкото, съ което е разполагалъ окръгътъ, е 100.000 л.; а той не може да ти даде за направата само на единъ мостъ. И затуй, казва, че, ако се позволи отъ срѣдствата на 1911 г., пакъ отъ фонда за общинскиятъ пѣтица, да се ангажира засега една сума отъ 15—20.000 л. и това да бѣде въ редъ години, защото мостътъ ще коства не по-малко отъ 80.000 л., тогава може да се построи.

Отъ дотукъ изложеното става ясно, че въ случая сѣ виновни самитѣ общински съвети, които на 1903 г. сѣ постановление сѣ признали даденото мѣсто да бѣде мѣсто за моста и е направено разпореждане да се направи трасировка и планъ на този мостъ. Сжщитѣ, обаче, общини послѣ, вѣроятно убѣдени отъ г. Вачкова, воденичаринъ тамъ, измѣняватъ това положение на моста и искатъ да се прави другатъ съ 30.000 л. по-скѣпо. И понеже не е възможно да се похарчи такава сума, останали сѣ и досега безъ никакъвъ мостъ.

Тѣй стои историята на този мостъ надъ р. Росица, за който ме пита г. Станчевъ. И по всичко изглежда, че, наистина, нито окръжниятъ инженеръ, нито участковиятъ инженеръ сѣ провинили въ нѣщо. Ако срѣдствата позволяватъ, надѣвамъ се, че идущата година ще може да се отпусне една сума за направата на този мостъ въ продължение на нѣколко години.

Прѣдседателъ: Моля г. Станчевъ да отговори, доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

В. Станчевъ: Доволенъ съмъ отъ отговора на г. министра. Ако обществото се е било повлѣкло подиръ Вачкова, той го е влачилъ. Азъ пакъ ще моля г. министра да настоя за направата на този мостъ, защото е нуженъ. Почти всѣка година ставатъ жертви тамъ, било на добитъкъ, било на хора. Въ всѣки случай, единъжъ подадено заявление въ окръжното инженерство, то е делегирало тамъ втори пътъ инженеръ и си е дало мнѣнието, че основата на моста е показана. При все че азъ не бѣхъ доволенъ отъ туй заявление, защото то бѣше безъ причина, но обществото го дава: общество е — влачи се. Та, азъ ще моля пакъ г. министра, както и почитаемото Народно събрание, да вземе мѣрки и да прѣдвиди кредитъ, за да бѣде направена тая работа за 1911 г.

Прѣдседателъ: Моля г. министра на общественитѣ сгради да отговори на питането на силистренския народенъ прѣдставителъ г. Вълчо Георгиевъ относително отнѣтитѣ земи за трасиране държавното шосе Силистра—Тутраканъ.

Министъръ М. Такевъ: Г. Вълчо Георгиевъ ме запитва, защо не сѣ заплатени отъ държавата отчужденитѣ частни имоти за постройка на шосето Силистра—Тутраканъ. По свѣдѣнията пакъ на Дирекцията на пѣтицата, положението на тѣзи отчуждени мѣста е слѣдующето. На основание чл. 23 и слѣдующитѣ до 31 отъ закона за държавнитѣ и общинскиятъ пѣтица, тия мѣста се отчуждаватъ отъ държавата за направата на държавния пѣтъ; пѣтътъ се трасира и слѣдъ туй се пристѣпва къмъ изпълнение на формалноститѣ. Известно е, какви сѣ формалноститѣ. Окрѣжниятъ управителъ издава обявление, слѣдъ туй се опрѣдѣлятъ плановѣтъ, правятъ се скицитѣ и слѣдъ туй се назначаватъ комисии, за да се опѣнятъ тия мѣста; издава се прѣдварително указъ за обществената необходимостъ на това отчуждение и слѣдъ туй слѣдва заплащането. Какво е било направено въ това отношение? Слѣдъ като сѣ били изпълнени всичкитѣ горни формалности, за които току-що ви говорихъ, за да се отнематъ тѣзи частни имоти отъ жителитѣ за шосето Силистра—Тутраканъ, министерството съ писмата си подъ № № 7.809, 5.430 и 17.599 отъ 22 априлий, 21 юлий и 19 августъ тая година, по силата на чл. 25 отъ закона за държавнитѣ и общински пѣтица, е натоварило русенския окръженъ управителъ да назначи прѣдвидѣнитѣ въ закона опѣнителни комисии. И той съ заповѣдитѣ си подъ №№ 259, 332 и 572 отъ 30 априлий, 20 май и 25 августъ е назначилъ такива комисии, които сѣ изпълнили вече миснитѣ си.

В. Георгиевъ: Коя година?

Министъръ М. Такевъ: Тази — 1910 г.

И сега се чакатъ опѣнителнитѣ протоколи, за да се пристѣпни къмъ изплащане на тѣзи суми. Макаръ че има случай г. първиятъ министъръ да ви говори, че много отъ имотитѣ, които сѣ взети прѣзъ разни врѣмена, било за направа на държавни шосета, било за направа на желѣзнопѣтни линии, не сѣ всѣкога своевременно опѣнявани и заплащани по нѣмае често пъти на срѣдства, по въ конкретния случай всичко се е направило: назначени сѣ комисии, опѣнени сѣ тия имоти; чакатъ се протоколитѣ на опѣнителнитѣ комисии, за да се пристѣпни по-нататѣкъ за осребряването на тия протоколи.

Прѣдседателъ: Моля г. Вълчо Георгиевъ да отговори, доволенъ ли е отъ отговора на г. министра.

В. Георгиевъ: Азъ съмъ благодаренъ отъ разпореждането, което е направено отъ правителството и отъ надлежното министерство въ туй отношение, но азъ бихъ помолилъ г. министра да се съгласи, въ такъвъ случай да се освободятъ стопанитѣ на тия отчуждени земи отъ десетъка, отъ поземелния налогъ, който се пада да платятъ, защото единъ човѣкъ, на когото нивата отъ 20—30 декара е отчуждена, да отиде да плаща 3—4 години тоя данѣкъ, въ слѣдствие на тия тежки формалности, които има да се изпълнятъ, това е несправедливо. Както виждате, шосето е отдавна трасирано, отчуждаванията сѣ направени и тѣзи хора да плащатъ поземелния налогъ въ редъ години, безъ да се ползватъ отъ самитѣ ниви, ще признае и самъ г. министърътъ, че това е много тежко за населението, вътъ отъ туй, че то не се ползува отъ земята, за да я обработва. Азъ мисля, че слѣдъ туй мое питане министерството ще се загрижи да измисли единъ другъ модусъ за опѣнката на тия имоти, било по емлячнитѣ регистри, било по кредита, който се отпуска отъ банцитѣ, за да може единъ пѣтъ завинаги да се тури една опѣнка на земитѣ въ различнитѣ околии, въ различнитѣ села, и послѣ да ставатъ бързо тия работи, защото, иначе, много голѣми врѣди се нанасятъ на населението.

Министър М. Такев: Винаги! Г. Вълчо Георгиев, наистина ми е положил въ питането и втори един въпрос: не мисля ли аз да направя разпореждане тия хора да се освободят от поземелния налог? Мисля, че г. Георгиев е погръбнил адреса, и затуй не му отговорих.

В. Георгиев: Зная, зная.

Министър М. Такев: Защото не е министърът на обществените сгради, който да пише писмо на финансовите началници да освободят този или онзи от поземелен налог. Затуй има цѣли правила: когато се отчужди един имот, когато излезе указъ, когато се завземе имотът, дава се заявление на респективната власт и се освобождава той от този данък. Но туй не е работа на министъра на обществените сгради, и затуй счетохъ за излишно да се спирамъ на този втори въпрос. Добър ще направя г. Вълчо Георгиев да посѣвѣта тия приятели тамъ да се обрънатъ, съгласно законът, къмъ респективните власти и тѣ ще ги освободятъ от поземелния налогъ.

В. Георгиев: Ставатъ само излишни разпореждания.

Прѣдседателъ: Слѣдва отговорътъ на питането на г. Петра Пешевъ къмъ г. министъра на обществените сгради: (Чете)

„Моля г. министъра на отговори:

„1. Завършено ли е изучаването на желѣзнопътното трасе Плевенъ—Ловечъ—Севлиево—Габрово?

„2. Ако изучаването е привършено и плановѣтѣ приготвени, мисли ли г. министърътъ да нареди нужното за по-скорошното построяване на тая толкова необходима желѣзнопътна линия?“

Моля г. министъра да отговори на туй питане на г. Пешева.

Министър М. Такев: Г. Пешевъ ме пита: свършено ли е изучаването на тази линия? По доклада, който имамъ отъ директора на постройкитѣ, изучаването свършено, както се е свършило изучаването и на други четири проекта. Но кога ще строимъ тия линии, вие знаете много добър, че това не става отъ обикновенитѣ срѣдства на бюджета.

Д-ръ С. Даневъ: Кои сж тѣзи четири други проекти?

Министър М. Такев: Още линията Силистра—Каспичанъ; другата линия е Ямболъ—Къзълъ-Агачъ; сега имаме още въ проектъ нѣкои други линии; така щото, изучаватъ се всичкитѣ тия линии.

А. Краевъ: А Шуменъ—Ямболъ?

Министър М. Такев: Да, и линията Шуменъ—Ямболъ се изучава.

А. Екимовъ: А Левски—Ловечъ, г. министре?

Министър М. Такев: Но постройката на тия линии, вие знаете, ще зависи не отъ срѣдствата на редовния бюджетъ, а ще зависи отъ други срѣдства. Азъ се надѣвамъ, че правителството ще има случай да се позанимае съ този голѣмъ въпросъ и рѣшенето му, разбира се, ще мине прѣзъ васъ. Засега повече отъ това не мога да ви кажа нищо.

Прѣдседателъ: Моля г. Пешева да отговори, доволенъ ли е отъ отговора на г. министъра?

П. Пешевъ: Доволенъ съмъ.

Прѣдседателъ: Приетъ живаме къмъ дневния редъ — второ четене на законопроекта за застрахуване полскитѣ произведения отъ градушка.

Моля г. докладчика да докладва на Събраниято.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Комисията има нѣколко засѣдания и направи нѣкои дребни поправки и измѣнения въ законопроекта. Тѣзи поправки и измѣнения сж изложени въ писмени докладъ, който ви се раздаде на врѣме. Днесъ азъ ще докладвамъ членъ по членъ, тѣй както сж направени измѣненията отъ комисията.

Заглавието се измѣнява тѣй: (Чете)

„З а к о н ъ

за застрахуване на полскитѣ произведения отъ градушка.“

Прѣдседателъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ заглавието на законопроекта, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраниято приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 1. За застрахуване на полскитѣ произведения отъ градушка се създава едно обществено учрѣждение, което почива върху принципа на взаимността. Сѣдалището на това учрѣждение е въ гр. София.

А. Краевъ: Какъ е названието на това обществено учрѣждение?

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато се внесе законопроекта за осигуряване полскитѣ произведения отъ градушка за разискване по принципъ, внесе се и другъ законопроектъ за Кооперативната банка, и ние всинца приехме първия законопроектъ по принципъ, като прѣдполагахме, че този отдѣлъ за осигуряване полскитѣ произведения отъ градушка ще съставлява отдѣлъ отъ Кооперативната банка, отъ самото това учрѣждение. Тукъ виждаме, обаче, че комисията е изхвърлила думитѣ „при Кооперативната банка“. Това унищожава цѣль единъ законопроектъ — както този за Кооперативната банка, така сж и цѣлата работа по законопроекта за осигуряване полскитѣ произведения отъ градушка. Азъ мисля, че това е съвсѣмъ неправдиво, и затова правя прѣдложение да се приеме членътъ тѣй, както е билъ въ началото въ законопроекта, както е внесонъ той отъ г. министъра на търговията и земледѣлнето, и ще моля туй мое прѣдложение да се туря на гласуване. Моля така сж г. докладчика да даде обяснение, защо сж изхвърлени тѣзи думи — „при Кооперативната банка“?

Прѣдседателъ: Има думата г. Вълчо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Комисията е направила много добър, като е затирила думитѣ „при Кооперативната банка“, защото можемъ да затриемъ цѣлия законопроектъ за тази банка. Мисля, че е по-добър да си бѣде самостоятелно това учрѣждение, и затова да си остане членътъ тѣй, както го е измѣнила комисията; да не отиваме да се бъркаме съ нѣкоя си банка.

Прѣдседателъ: Има думата г. Петъръ Пешевъ.

П. Пешевъ: Азъ искамъ да направя само една редакционна поправка. Тукъ се касае за застрахуването на полски произведения, а нищо не се говори за посѣвитѣ. Понеже подъ думитѣ „полско произведение“ разбираме онова, което е вече узрѣло, почти

събрано, но не се разбиратъ и посѣвѣтъ, то за да бжде по-пълненъ законопроектътъ, трѣбва да се прибавятъ именно въ чл. 1 думитѣ: „полскитѣ посѣви и произведения“. Думата „посѣви“ би трѣбвало да се тури за разяснение на работата, защото градобитнината опустошава и посѣвѣтъ, които още не сж дали зърно, прѣди да сж произвели нѣщо. Азъ мисля, че добръ ще бжде да се съгласи комисията да се прибави и тая дума и да стане: „полскитѣ посѣви и произведения“.

Прѣдседателъ: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Бѣлѣжката, която прави г. Пеневъ, ме подсѣща да направя една друга бѣлѣжка. Макаръ и да присхмемъ въ заглавието на законопроекта да си остане думата „полскитѣ“, но менѣ ми се вижда тази дума съвършено излишна. Има много села, дѣто хората иматъ въ самитѣ си дворове голѣми градини и въ самитѣ тѣхъ иматъ нѣкакви посѣви, или пъкъ овощни градини, а обикновено край веѣки градъ и въ много отъ селата има зеленчукови градини. Е добръ, земнитѣ произведения отъ тѣзи градини не можемъ да ги наричаме полски, защото сж въ самитѣ и до самитѣ заселени мѣста. Ако оставимъ думата „полски“, ние като че-ли ще изключимъ отъ застрахувано тѣзи произведения, които се отглеждатъ въ самитѣ заселени мѣста. Ето защо, азъ бихъ молилъ да изхвърлимъ думата „полскитѣ“ и да кажемъ: „За застрахуване на „земледѣлскитѣ произведения“ и пр.

Прѣдседателъ: Г. Драгиевъ! Азъ ще Ви моля да говорите по чл. 1.

Д. Драгиевъ: По чл. 1 говоря, г. прѣдседателю.

Прѣдседателъ: Вие говорите по заглавието и искате да се изхвърли думата „полскитѣ“ и да се замѣсти съ „земледѣлскитѣ“.

Д. Драгиевъ: Г. прѣдседателю, азъ говоря по чл. 1 и прѣдлагамъ думата „полскитѣ“ да се замѣни съ „земледѣлскитѣ“. Ако сме приели думата „полскитѣ“ въ заглавието, то не е голѣма бѣда: при третото четене можемъ да изхвърлимъ тая дума.

Прѣдседателъ: Моля г. докладчика да обясни, защо сж изхвърлени думитѣ „при Кооперативната банка“.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще дамъ обяснение, защо сме изхвърлили думитѣ „при Кооперативната банка“. Нийдѣ въ законопроекта не се вижда, че съществуването на туй учрѣждение е въ свѣзка съ нѣкаква Кооперативна банка. Ето защо ние рѣшихме, че е по-хубаво да оставимъ въпроса тукъ откритъ. Още нѣмаме законъ за Кооперативната банка, а пъкъ днесъ приемаме законопроекта за застрахуване на полскитѣ произведения. Ако прѣгледате цѣлия законопроектъ, нийдѣ нѣма да намѣрите, че Кооперативната банка играе въ това отношение нѣкаква роля; напр., отъ чл. 18 вие виждате, че касовата служба се води отъ Българската земледѣлска банка и т. н. Това сж съображенията. Азъ нѣмамъ нищо противъ, ако останатъ пакъ думитѣ „при Кооперативната банка“.

Прѣдседателъ: Има думата г. Рангелъ Яневъ.

Р. Яневъ: Г. г. народни прѣдставители! Редакцията на този членъ е съвършено невѣрна. Градътъ не може да убие „полскитѣ произведения“, защото тѣ вече сж се насипали въ хамбари.

Обаждатъ се: Да се каже „земнитѣ произведения“.

Р. Яневъ: По-право да се каже „земнитѣ произведения“. Вѣтъ отъ туй, вие въ този членъ не прѣдвигате, напр., зеленчуковитѣ градини, сливовитѣ градини, а градътъ убива и тия градини; азъ не виждамъ да се прѣдвигда застраховка, и за тѣзи градини — тѣ се изключватъ. Азъ искамъ да обясни г. министърътъ, да-ли и сливовитѣ произведения ще бждатъ застраховани или не, защото мнозина, които сѣятъ овощни и зеленчукови градини, и тѣ ще искатъ да застрахуватъ своитѣ произведения. Нѣкои може да кажатъ, че тѣ се схождатъ съ земнитѣ произведения, но въ правилника, който ще се изработи, може да се прѣдвиди по-голѣмъ вносъ за тия, които иматъ овощни градини и пр. Азъ искамъ да отговори г. министърътъ, какъ разбира този членъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, какъ да бжде заглавието на законопроекта, се повдигна още когато той се съставяше. Той се повдигна и въ комисията. Вѣрно е, че думата „полски“, не обгръща изъ единъ пътъ всичко, но нѣма друга по-подходяща дума. И азъ казвамъ: замѣнете думата „полски“ съ друга една дума по-сполучлива, която да обгръща всичко.

Д. Драгиевъ: „Земледѣлски“.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: И като не намѣрихме по-сполучливъ терминъ, оставихме думата „посѣви“. Обаче, градинитѣ и пр., за които спомена г. Рангелъ Яневъ, се изключватъ. Подъ думата „посѣви“ се разбира само житото. Лозето не е посѣвъ, а и то се осигурява. Други прѣдлагаха да се каже: „земледѣлски произведения“. Земледѣлско произведение е и коприната, има и много други земледѣлски произведения — то е много широко понятие и затова не можемъ и него да туримъ. Колкото до „земни произведения“, земни произведения сж горитѣ; тогава и горитѣ ще се застрахуватъ.

А. Стамболийски: И каменнитѣ ваглища.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: И каменнитѣ ваглища сж земни произведения. Въобще маса такива има. Следователно — азъ и въ комисията казахъ — ако можете да намѣрите една по-сполучлива дума, за да замѣните думата „полски“, добръ, турете я, но всичкитѣ тѣзи термини: „земни произведения“ или „полски“ сж много по-несполучливи отъ думитѣ „полски произведения“, и затуй именно комисията се спрѣ на последнитѣ думи, че най-правилно е да бжде „полски произведения“.

Д. Драгиевъ: Този терминъ изключва нѣкои произведения, за които азъ говорихъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Градинитѣ въ селата ли?

Д. Драгиевъ: Всрѣдъ самитѣ села има посѣви, г. министре. Единъ човѣкъ може да има единъ до десетъ уврата земя, която да е посѣвъ съ очникъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Това е толкозъ малко, че достатъчно е да осигуримъ само полскитѣ произведения.

Д. Драгиевъ: Дайте възможностъ да се осигуряватъ и тѣ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Кажете, тогава, друга дума.

Д. Драгиев: „Земледѣлски произведения“.

Министър д-ръ Т. Кръстев: То не може, защото тѣзи думи обгръщатъ много работи: тѣ обгръщатъ производството на коприната, която не може да се застрахува. Има маса земледѣлски произведения, така щото, думитѣ „полски произведения“ намѣрихме за най-подходящи. Но казвамъ пакъ, че, ако намѣрите пѣкоя по-сполучлива дума, която по-вѣрно да изразява идеята на законопроекта, турете я. Ине нѣ въ комисията по Министерството на търговията и земледѣлнето, когато се прѣглеждаше законопроектътъ, търсехме по-изразителна дума и най-подиръ комисията се спрѣ на думата „полски“, като най-подходяща дума.

Сега вториятъ въпросъ, който се повдигна, той е: трѣбва ли да останатъ думитѣ „при Кооперативната банка“, или трѣбва да се заличатъ? Тѣй, както е членътъ, в. г. народни прѣдставители, че „при Кооперативната банка се създава едно обществено учрѣждение“ и пр., е безсмислено. Съпоставете двата члена — той членъ е члена отъ законопроекта за Кооперативната банка, дѣто се говори, че се създава едно учрѣждение Кооперативна банка съ цѣль да кредитира кооперациитѣ и съ цѣль да засилва застрахователното дѣло. Тукъ се говори за учрѣждение. Кое е това учрѣждение? Ако искате, може да се каже: създава се Кооперативна банка за осигуряване и пр., а не да се говори за учрѣждение, което не се упоменава; защото, ако се съгласимъ за Кооперативната банка, ще се каже: създава се една Кооперативна банка, която се занимава съ взаимното застрахуване. Но тази идея не се прие отъ комисията, г-да. Азъ поискахъ двѣтъ комисии — комисията по Министерството на търговията и земледѣлнето и комисията по Министерството на финанситѣ — да се събератъ наедно и да съгласятъ двата закона, защото единъ съ други тѣ сж свързани. Тукъ ине редимъ, какъ ще става застрахуването, а управлението на тази работа се ради въ законопроекта за Кооперативната банка. И тѣзи, които сж били въ комисията, помиятъ, че азъ повдигнахъ въпроса, че, споредъ мене, може да има двойственостъ въ управлението на туй учрѣждение — отъ една страна, вие имате тукъ контрола на министра на търговията и земледѣлнето, а отъ друга страна Кооперативната банка зависи отъ министра на финанситѣ. И азъ прѣдложихъ, понеже тукъ се касае за една финансова работа, макаръ и да се осигуряватъ полски произведения, тритѣ закона — законътъ за Кооперативната банка, законътъ за застраховката на одрия рогатъ добитѣкъ и законътъ за градобитнината — да се прѣдадатъ на единъ министъръ — на министра на финанситѣ, понеже застраховката е финансовъ въпросъ. Комисията рѣши, че тази работа трѣбва да остане и подъ контрола на Министерството на търговията и земледѣлнето и че трѣбва, слѣдователно, колкото се касае до тѣзи закони, министърътъ на търговията и земледѣлнето да има думата, но тѣзи двѣ учрѣждения да се съединятъ тѣй, щото да се изгладятъ отношенията на Кооперативната банка къмъ една и другия министъръ по такъвъ начинъ, щото това учрѣждение да може да работи правилно. Така щото, комисията не се съгласи, тѣзи два законопроекта — за осигуряването на полскитѣ произведения и за осигуряването на добитѣка — да отидатъ къмъ министра на финанситѣ. Оставаше тогава ине да уредимъ въпроса, и ине го уредихме, като двѣтъ комисии дойдоха до съгласие да се измѣни вториятъ членъ отъ закона за Кооперативната банка. Тѣзи два отдѣла, отъ една страна банката, а отъ друга страна застрахователниятъ отдѣлъ, при всичко че сж при една банка, всѣки единъ отдѣлъ се различава — застрахователното дѣло е малко по-различно отъ банковото дѣло — и затуй тѣ сж направени два

отдѣла: единътъ е кооперативенъ, а другиятъ — застрахователенъ. За да съединимъ тѣзи два отдѣла, причината е слѣдующата: понеже отначало кооперациитѣ сж много малко, Кооперативната банка ще има за цѣль за засили кооперативното дѣло, да увеличи кооперациитѣ, да се засили работата и слѣдъ години вече, когато за тази банка ще има достатъчно работа, щото да не може да поеме и друга работа, тогава възможно е това застрахователно учрѣждение да се отдѣли. Засега, обаче, за първо врѣме, когато нѣмаме много кооперативни сдружения, когато тази работа не е наредена и когато земледѣлцитѣ не знаятъ още, какъ ще се застрахуватъ, ине намѣрихме, че по икономически съображения тѣзи два отдѣла трѣбва да се съединятъ да ги управлява едно учрѣждение, а именно да ги управлява Кооперативната банка. Такива случаи има и на западъ, именно, въ Бавария, тамъ, отдѣто вземаме този законъ. Тамъ за застрахуването отъ градушка пѣма особено управление. То си нарежда закона и го дава на учрѣдението за застрахуване отъ пожаръ, за да управлява това учрѣждение, и учрѣдението за градобитнината плаща на учрѣдението за пожаръ, което го управлява, 20 ст. на всѣки 100 л. застраховани. И ине същото туй прѣдвиждаме, че ще се плаща на Кооперативната банка 20 ст. на 100 л. застраховани. Съ една дума, това учрѣждение, което ще се ради отъ своя върховенъ съвѣтъ, ще се ради най-напрѣдъ по отношение условията, по които трѣбва да става застрахуването — тукъ сж изброени точно тия условия — начинътъ на приемане застрахователни прѣдложения, начинътъ на отчисляване годишнитѣ премии, по-надолу има единъ съвѣтъ, който рѣшава пѣкъ прѣмѣната на осигурителнитѣ условия, вѣтхителнитѣ вноски, гаранцията, ще се обезпечаватъ загубитѣ, така щото, всички тѣзи работи ще ставатъ отъ този върховенъ съвѣтъ; тѣ сж единъ видъ правила, които Кооперативната банка не може да игнорира, и Кооперативната банка ще управлява това учрѣждение съгласно този законъ и съгласно ония рѣшения, които ще се взематъ отъ съвѣта при това учрѣждение. Така щото, ине присѣдиняваме застраховката засега къмъ Кооперативната банка. Но ако вие кажете „учрѣждение при Кооперативната банка“, менѣ ми се вижда това малко, тѣй да се каже, гравно, защото говоримъ се за учрѣждение при Кооперативната банка, а пѣкъ Кооперативната банка казва: азъ съмъ банка за осигуряване; та, като съпоставите двата члена, ще видите, че има известна малка разлика, и затуй по-хубаво е да се заличатъ въ чл. 1 думитѣ „при Кооперативната банка“. А когато дойдемъ до чл. 19, дѣто се говори, че застрахователниятъ отдѣлъ се управлява отъ Кооперативната банка, тамъ, именно трѣбва да кажемъ, че учрѣдението се управлява отъ Кооперативната банка, и затова учрѣдението плаща на Кооперативната банка за административни разходи по 20 ст. на всѣки 100 л. осигурени. Така щото, мисля, че можемъ да заличимъ тукъ думитѣ „при Кооперативната банка“, като измѣнимъ чл. 19 въ тази смисълъ, въ която азъ говоря. Така щото, г-да, азъ мисля, че тѣй, както е приетъ чл. 1 отъ комисията, ще бѣде по-правилно да го приемемъ и ине тѣй, като внесемъ, обаче, това измѣнение въ чл. 19 и тамъ да кажемъ, че управлението на това учрѣждение се дава на Кооперативната банка и за туй управление на послѣдната се плаща по 20 ст. за всѣки 100 л. застраховани.

Прѣседателътъ: Има думата г. Александъръ Екимовъ за пояснение.

А. Екимовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мога да се съглася съ туй, което каза г. министърътъ на търговията и земледѣлнето, защото, когато се прокарваха законитѣ въ комисията, г. министърътъ на

търговията и земледелието специално дойде тамъ да даде нѣкои инструкции, за да могатъ да се докарать двата закона въ хармония, и финансовата комисия, когато разглеждаше закона за Кооперативната банка, взе подъ внимание тѣзи искания на г. министра на търговията и земледелието и внесе такива поправки въ този законопроектъ, които да отговарятъ на това, което азъ сега искамъ. Ако г. министърътъ на търговията и земледелието се отказва сега отъ това нѣщо,...

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не се отказвамъ.

А. Екимовъ: ... то излиза, че тѣзи поправки, които ние внесохме въ законопроекта за Кооперативната банка, сж били съвсѣмъ излишни и всичко е било само една игра — да играемъ на закони. Азъ настоявамъ на туй мое предложение да се гласува, защото, инакъ, нѣма никакво значение, още повече, че комисията и тукъ е искала да играе, защото въ чл. 19 не се внасятъ или дори не се виждатъ никакви поправки, и той ще мине пакъ тѣй, както е прокаранъ въ доклада на комисията. Ние правимъ измѣнения въ закона за Кооперативната банка по желанието на комисията по Министерството на търговията и земледелието, по желанието на самия министъръ, въкарваме излишни работи, отатѣкъ правимъ единъ законъ, тукъ правимъ другъ, които си противорѣчатъ, и въ послѣдствие ще дойдатъ двата закона въ чекмеджето и нѣма да излизе нищо на мегданъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Въ какво си противорѣчатъ?

А. Екимовъ: Отмѣнявате тукъ тия думи; това е специаленъ законъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Моля, за обяснение на г. Екимова. Азъ не отказвамъ идеята, че това учрѣждение ще остане при Кооперативната банка; тя ще го управлява.

А. Екимовъ: Това го нѣма въ доклада на комисията.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Ако го нѣма, ще го туримъ; азъ казвамъ, че ще го туримъ въ чл. 19. Ако се съмнѣвате, че нѣма да го туримъ, тогава идигайте гюрултия. Азъ казвамъ, че се съгласявамъ въ чл. 19 да туримъ това, защото тамъ е по-правилно да се тури.

Прѣдседателъ Има думата г. Никола Коларовъ.

Н. Коларовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ на сжщото мнѣние да не се изхвърлятъ отъ първия членъ думитѣ „при Кооперативната банка“. Г. министърътъ обясни много добръ, защо въ първо врѣме отдѣлението на застраховкитѣ трѣбва да бѣде при Кооперативната банка. И струва ми се, че, за добрия редъ, за доброто управление на застрахователното дѣло, има много причини и много основания, по които трѣбва да се изиска, щото застрахователниятъ отдѣлъ да остане при централната Кооперативна банка: първо, като излизаме отъ съображение, че всичката тази администрация ще стане много по-евтина и нѣма нужда да се създава единъ специаленъ организъмъ, едно специално учрѣждение, което да се занимава съ застраховкитѣ, и да се създава още една дирекция при Министерството на търговията и земледелието, която съ течение на врѣмето ще увеличава разходите; второ, както се каза, че въ застрахователното отдѣление трѣбва да има чиновници, които да бѣдатъ горѣ-долу на зааѣтъ отъ политическитѣ страсти, слѣдователно, да

има извѣстна автопомия, да има извѣстна гаранция, че тѣзи чиновници могатъ да бѣдатъ самостоятелни, и да дѣйствуватъ, да работятъ по-добръ за застрахованитѣ — и още по цѣлъ редъ други причини се намира, че застрахователниятъ отдѣлъ трѣбва да бѣде като нераздѣлна частъ отъ Кооперативната банка. Съвършено съмъ съгласенъ, че съ течение на врѣмето работата на Кооперативната банка, можеби, да се развие толкова много, че всѣко едно отъ тия отдѣления да се откопчи въ самостоятелно учрѣждение и да се специализиратъ по-нататѣкъ. Но поне въ първитѣ нѣколко години, безспорно е, че застрахователното дѣло ще бѣде една отъ главнитѣ задачи на Кооперативната банка, и когато не се постанови, че застрахователното отдѣление ще бѣде частъ отъ Кооперативната банка, азъ се опасявамъ, прѣди всичко, за автономията на това застрахователно дѣло. Азъ разбирамъ работата тѣй, че началникътъ на застрахователното отдѣление ще бѣде директоръ на Кооперативната банка, а началникътъ на кооперативното отдѣление ще бѣде подчиненъ чиновникъ на директора на Кооперативната банка.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Пакъ директорътъ ще бѣде.

Н. Коларовъ: Слѣдователно, началникътъ на кооперативното отдѣление, отговоренъ прѣдъ министра, ще бѣде директоръ на централната Кооперативна банка. Централната Кооперативна банка, по съображение, че трѣбва да води касовата служба на отдѣлението, пакъ чрѣзъ Земледѣлската банка, не отказвамъ, но това бѣше цѣльта, за да съберемъ всичко въ една централна Кооперативна банка — да можемъ да използваме разнитѣ фондове, които се явяватъ, слѣдователно, всички тѣзи причини пледиратъ да се остави засега поне застрахователното отдѣление при Кооперативната банка и, за да се подчертае тази зависимость на началника, въобще на управлението отъ дирекцията на Кооперативната банка, би трѣбвало, споредъ мене, още въ първия членъ на този законопроектъ да става явно, че дѣйствително то е частъ отъ Кооперативната банка. Ако оставите на края да поменете, че Кооперативната банка ще изпълнява само нѣкаква служба на комисионеръ, тогава ние съвършено еманципирате, освобождавате началника на кооперативното отдѣление отъ дирекцията на Кооперативната банка. Съ туй, обаче, азъ не съмъ да не разбирамъ и да не подчертая, че има една двойственостъ въ Кооперативната банка. Тази банка по отношение на своето кредитно отдѣление ще зависи отъ министра на финанситѣ, а по отношение на своето застрахователно дѣло ще зависи отъ министра на търговията и земледелието. Ние въ разискванията — азъ съмъ членъ отъ финансовата комисия — имахме случай да чуемъ мнѣнията на двамата министри и съ голѣмо удовлетворение можемъ да забѣлѣжимъ едно, че и двамата сж признали, какво за своитѣ отдѣления тѣ сж еднакво власти и за тази цѣлъ, за да се даде извѣстно удовлетворение, да се постанови ясно, че министърътъ на финанситѣ е равенъ на министра на търговията и земледелието, направи се видоизмѣнение въ двата члена, въ които се казва, че директорътъ на Кооперативната банка е длъженъ да се подчинява на разпоредбитѣ на министра на търговията и земледелието по всичкитѣ специални наредби, които ще има по застрахователното отдѣление. Тѣй щото, споредъ мене, само за едно пояснение и за да се подчертае тази зависимость — още повече самъ г. министърътъ призна, че по-нататѣкъ ще се спомене за Кооперативната банка — нѣма нужда да изхвърляме тѣзи думи още отъ първия членъ, които даватъ извѣстна физиономия на работата, и съ туй ще дадемъ да се разбере занаяпрѣдъ, че, дѣйствително, чиновникитѣ, началникитѣ, които

сж въ застрахователното отделение, ще иматъ за свой прѣмъ началникъ директора на Кооперативната банка. По тѣзи причини, азъ поддържамъ прѣдложението на г. Екимова, да си остане този членъ тѣй, както е редактиранъ първоначално, а не както е измѣненъ отъ комисията.

Прѣдседателъ: Има думата г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Ако членътъ се остави тѣй, както е редактиранъ въ законопроекта и прѣредактиранъ или приетъ отъ специалната комисия по този законопроектъ, менъ ми се чини, че нѣма да се достигне гонимата цѣль, понеже тукъ е дадено много тѣсно опредѣление: „застраховане на полските произведения“. Полски произведения, споредъ моето схващане, споредъ моето разбиране, е само туй, което се намира въ полето. Въобразете си, да кажемъ, че азъ нѣмамъ други имоти на полето, а имамъ само, примѣрно казано, трендафилъ, или съмъ посадилъ лозе, или тютюнъ въ село или въ градъ, и съ туй законоположение вие ми отнемате възможността да отида да ги осигури въ застрахователното учрѣждение. Г. министърътъ на търговията и земледѣлието каза: „Намѣрете нѣкакъвъ по-добъръ изразъ, щото да може да се подразбере, че всичко, което се произвежда отъ земята, минава подъ защитата на законопроекта, и азъ ще го приема“. По-добъръ изразъ отъ туй, г. министре, да се изброятъ въ този членъ или пъкъ въ специаленъ респективенъ членъ всички земни произведения, не може да има.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не могатъ да се изброятъ.

Г. Шиваровъ: Тогава, да се каже: всички земеделски произведения, или всички земни произведения. Подъ думата „земеделски произведения“ или „земни произведения“ се разбира всичко, което се произвежда отъ земята. Вѣрно е, че земята произвежда нѣкои произведения, като цвѣкло, картофи и други, но тѣхъ нѣма да отидемъ да осигуряваме, понеже цѣльта на законопроекта е да отидемъ да застрахуваме туй, което е изложено на опасност. Ако азъ имамъ цвѣкло или други произведения, които се раждатъ отъ земята, нѣма да отивамъ да ги застрахувамъ, защото тѣ сж застраховани отъ земята, а голѣма частъ, казвамъ, отъ нашитѣ произведения се намиратъ въ селата. Не е да не знае г. министърътъ на търговията и земледѣлието, че въ онзи край, изъ Карловската и Казанлъшката околии, голѣма частъ отъ произведенията, съ които се хранятъ селянитѣ, се намиратъ въ самитѣ села. Азъ имамъ, да кажемъ, нѣколко американски лози, около 10—20 въ моя дворъ въ селото. Е добръ, отъ тѣзи свои лози азъ чакамъ единъ добъръ приходъ и искамъ да ги застрахувамъ. Но вие съ туй законоположение, дѣто е казано изрично, че само „полски произведения“ се застрахуватъ, вие ми отнемате това право да ги застрахувамъ. Ето защо, казвамъ, цѣльта, която законътъ прѣслѣдва, не може да се достигне. За това най-правдоподобно е да се каже: „земеделски произведения“, или „земни произведения“.

Ще кажа и нѣколко думи по отношение на Кооперативната банка, дѣто нѣкои г. г. народни прѣдставители възставатъ, че се зачеркнали думитѣ: „при Кооперативната банка“. Г-да! Това дѣло се поставя чисто и просто на кооперативна почва, и колкото повече бжде отдѣлено, казвамъ, отъ тази банка, която споредъ нашето схващане ще бжде поставена на съвършено други начала, а не на такива начала, каквито ние искаме и разбираме, толкова по-добъръ ще бжде.

По-нататъкъ азъ не зная, защо, както самиятъ законопроектъ мълчи, така и самата комисия по прѣгледането на законопроекта не е намѣрила едно име да тури на туй учрѣждение, а е казано съ общи думи „едно обществено учрѣждение“. Че всички обществени учрѣждения у насъ си иматъ и отдѣлни имена. Напр., Министерството на търговията и земледѣлието има разни дирекции: дирекция за горитѣ, дирекция за риболовството и прочее, а тукъ вие казвате: основава се „едно обществено учрѣждение“. Какво е това обществено учрѣждение, никой не ще знае. Каза се отъ г. министра, че щѣло да му се тури име по-сетѣй, когато се гласува законопроектътъ за Кооперативната банка — едно нѣщо, което още не е създадено, за което не знаемъ, дали ще се създаде, затова добръ е да се опредѣли наименованието на туй обществено учрѣждение, което се създава сега. Азъ не правя прѣдложение, какъ да се нарече, но добръ е да му се тури име.

Прѣдседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ отъ страна на комисията се съгласявамъ да замѣнимъ думата „полски“ съ „земеделски“.

Обаждатъ се: Добръ!

Прѣдседателъ: Има думата г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Азъ нѣма какво повече да говоря, понеже г. докладчикътъ, така също и г. министърътъ, се съгласиха, вмѣсто „полски произведения“ да се каже „земеделски произведения“. Тукъ се има за цѣль главно да се намѣри едно подходящо понятие, което да обема истинската цѣль, която гонимъ съ този законопроектъ. Би трѣбовало да кажемъ „полски посѣви“, но това е по-ограничително понятие. Ако кажемъ, както е казано тукъ, „полски произведения“, въ думата „полски произведения“ ще влѣзѣ всичко, каквото се намѣри на полето — работи или произведения, които ние нѣмаме за цѣль да осигуримъ и не ще искаме да осигуримъ. Ако бихме казали „полски посѣви“, ще влѣзатъ въ тѣхъ и такива, които не искаме тоже да осигуримъ, но понеже се казва „полски произведения“, пакъ не е точно понятие, не е обемистото, за да може да обема изрично онѣзи произведения, които искаме да застрахуваме, но все таки то е по-обемистото понятие: само нѣкои отъ тѣзи произведения ще влѣзатъ, които нѣма да искаме да се застрахуватъ, но не може да се намѣри по-подходящъ терминъ. Така щото, добръ направиха г. г. министърътъ и докладчикътъ, че се съгласиха, вмѣсто „полски произведения“, да се каже „земеделските произведения“.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: Г. г. народни прѣдставители! Първиятъ главенъ въпросъ, около който се въртѣхме, около който станаха най-обширни разисквания се изчерпва. Вмѣсто „полски произведения“, въ закона ще стои „земеделски произведения“.

Д. Мишевъ: Не се изчерпва.

А. Краевъ: Изчерпва се.

Д. Мишевъ: Не.

А. Краевъ: Подразбира се, че въ силата на този законъ, съобразно съ прѣдвидѣнитѣ въ него условия, ще могатъ да бждатъ застраховани всички произведения, които се очакватъ да бждатъ добити

отъ обработването на земята, но които не сж случайно продуктъ на почвата, за добиването на които е вложенъ човѣшки трудъ. Тѣй щото, въпросътъ е лесенъ.

Остава другъ въпросъ, който, както се забѣлѣзва, смущава много духоветъ на г. г. народнитъ прѣдставители; той е: да нѣма ли или е нужно да има едно название това учрѣждение? И азъ съмъ въ числото на ония, на които направи неприятно впечатление основаването на това учрѣждение безъ название. Менѣ ми се струва, че, както при учрѣждаването на каквито и да е други учрѣждения въ страната, нашитъ прѣдшественници, на и ние, сме си давали трудъ и сме се старали да поставимъ известенъ терминъ, който да служи като отикетъ, който да служи като отличителна фирма, който да дава название, но отъ естество да обгръща въ себе си една обща дефиниция на функциитъ на учрѣдението, на което се дава това название, така сжщо и въ дадения случай...

Докладчикъ В. Александровъ: Кръстето го.

А. Краевъ: Азъ си дадохъ трудъ, помислихъ и имамъ прѣдъ видъ едно такова название. — ...та искамъ да ви кажа, че така сжщо и въ дадения случай необходимо е да туримъ едно название на това отъ обществена поза учрѣждение. „Застрахователенъ отдѣлъ“ ми се подсказа — не съмъ съгласенъ, не е симпатично; може и така да се назове, но ако то бжде придадено къмъ пѣкое друго учрѣждение.

А. Екимовъ: Придадено е.

А. Краевъ: Не е още придадено. Кооперативната банка още не сжществува, за да бихме могли съ този законъ да откриемъ „Застрахователенъ отдѣлъ“ при нея. Законътъ се реди като относящъ се за единъ самостоятеленъ институтъ, който може да функционира, безъ да бжде въ зависимостъ или въ каквото и да е съотношение, съ което и да бжде друго отъ сжществующитъ или прѣдшествующитъ учрѣждения въ страната. Е добръ, азъ мислихъ и намѣрихъ, че пай-подходящо название, което би могло да се даде на това учрѣждение, е „Полска закрила“.

Отъ мнозинството: А-а-а!

А. Краевъ: Васъ ви се вижда чудно, оригинално, нали?

А. Христовъ: „Земледѣлска закрила“.

А. Краевъ: Понеже полскитъ произведения сж земледѣлски, дѣйствително, може да се каже и „Земледѣлска закрила“; правя Ви тази концесия; считамъ, че е много по-изразително. Каква е цѣльта на този законъ? Да закрила, да защитава, да покровителствува, да прѣдотвратява, чрезъ застраховка, катастрофитъ, дѣлжими на стихийни причини. Е добръ, значи, цѣльта е да се закрила земледѣлското производство. Щомъ е така, то учрѣдението може да бжде наречено „Земледѣлска закрила“.

Прѣдседателтъ: По кой членъ приказвате?

А. Краевъ: По чл. 1.

Прѣдседателтъ: „Земледѣлска закрила“?

А. Краевъ: Да. Моля въ редакцията да се нарече това учрѣждение „Земледѣлска закрила“.

Прѣдседателтъ: Какъ така?

А. Краевъ: Ще ви обясня. Въ заглавието е казано: „Законъ за осигуряване на полскитъ произведения отъ градушка“. Прѣдложението, което правя, не засѣга заглавието, то може да си остане, но въ чл. 1 е казано: (Чете) „За осигуряване на полскитъ произведения отъ градушка се създава при Кооперативната банка едно обществено учрѣждение, което почива върху принципа на взаимността“. По-нататкъ слѣдва: „Сѣдалището на това учрѣждение е въ София“. Азъ прѣдлагамъ да се допълни текстътъ на чл. 1 съ слѣднитъ думи: „То се нарича „Земледѣлска закрила“. По този начинъ вие имате едно учрѣждение съ име, съ название; както имате „Българска народна банка“, „Българска земледѣлска банка“, тѣй ще имате „Българска земледѣлска закрила“.

Прѣдседателтъ: Вие прѣдлагате ново допълнение?

А. Краевъ: Да, допълнение къмъ текста на чл. 1 съ думитъ: „То се нарича „Земледѣлска закрила“.

Прѣдседателтъ: Ще Ви моля, г. Краевъ, да ми дадете писмено Вашето прѣдложение.

А. Краевъ: Ще Ви го дамъ.

Прѣдседателтъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Повдигна се въпросъ, че думата „полски произведения“ не изразява точно, стриктно мисълта на законодателя. Каза се, че има пиви и въ селата, има пиви и въ планинитъ, значи, като кажемъ „полски“, не се обема всичко. Прѣдложи се да замѣнимъ думата „полски“ съ „земледѣлски“, понеже понятието „земледѣлски“ е по-обемно, обгръща повече нѣщо. Но, ако приемемъ това понятие „полски произведения“, не зная, дали ще могатъ да се включатъ въ него и всичкитъ градински произведения: трендафильтъ, хмѣлтъ и пр., затова азъ намирамъ, че и гуй понятие не е толкова обемно и не схваща мисълта точно. И сега, въ тази минута, азъ не зная, доколко може да се намѣри едно подходяще понятие, което да обема всичко и да прѣдава точно мисълта на законодателя, но азъ прѣдлагамъ да се замѣни думата „полски произведения“ или пъкъ „земледѣлски произведения“ съ думата „растителни култури“.

А. Христовъ: „Култура“ не е българска дума.

Д. Мишевъ: Нека да не е българска. Тогава, намѣрете Вие българска. Ние въ законодателството често си служимъ съ чужди думи, защото, като сме наостанали назадъ въ цивилизацията, принудени сме да вземаме готови нѣща, които сж създали други културни народи, и сега, додѣто намѣримъ подходяща българска дума, да замѣнимъ думата „културни“, ще си служимъ съ нея, макаръ и чужда.

А. Христовъ: Опасно е други да не искатъ да осигурятъ и политически култури!

Д. Мишевъ: Такъвъ невѣжа нѣма да имаме.

А. Христовъ: Опасно е.

Д. Мишевъ: Азъ прѣдлагамъ тази редакция: „Чл. 1. За застрахуване на растителнитъ култури отъ градушка се учрѣждава при Кооперативната банка особено отдѣление; застрахуването има за основа принципа на взаимността“. Когато кажемъ „растителни култури“, тукъ се обематъ послѣ и посѣвитъ, обематъ се и градинитъ, обематъ се и черницитъ, ако искате, обематъ се и гюловетъ, хмѣлтъ.

Значи, понеже застраховката не е задължителна, а факултативна, всеки един, който се занимава с земледелие, бил той земеделец, градинар, черничар, той ще може да се ползува от закона, понеже той има растителни култури, които могат да бъдат повредени от градушка. Азъ предлагамъ тая редакция; ако искате — приемете я.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Димитъръ Драгиевъ, само за пояснение.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Добъръ би било, наистина, да туримъ едно име, но сега, ако седнемъ да търсимъ това име, изглежда, че на-да-ли ще се споразумѣмъ. Най-добъръ е или да създадемъ дѣлото, а че името може да се туря и по-послѣ.

Колкото се отнася до въпроса за изхвърляне фразата „при Кооперативната банка“, азъ мисля, че комисията и г. министерътъ на търговията и земледелието сж сторили много добъръ, като сж изхвърлили тѣзи думи. Нека ние създадемъ, това учрѣждение нѣкакъ на самостоятелни начала, на какъ ще го туримъ, да-ли при Кооперативната банка, да-ли при Земледѣлската банка, това е другъ въпросъ; да не мѣсимъ тукъ и Кооперативната банка, защото това усилие отъ нѣкои господа, нещѣмъ да гудимъ въ закона за застраховката на земледѣлскитъ произведения и думитъ „при Кооперативната банка“, много прилича, като да искатъ чрѣзъ този законопроектъ да правятъ единъ чавгаръ за изкарването на Кооперативната банка на брѣга. Този голѣмъ стремежъ, особено на наши двама добри другари, но сжщеврѣменно и добри банкери: г. Екимовъ и г. Коларовъ, тая тѣхна загриженостъ за Кооперативната банка за мене — нека да ми простятъ — е още единъ аргументъ, когато тѣ толкова много я харесватъ, азъ много да не я харесвамъ. Добъръ е сторила комисията, че е оставила за Кооперативната банка да се говори при другия законъ. Да не се бавимъ повече, но да свършимъ съ този членъ и да прѣминеми къмъ други.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Вѣльо Георгиевъ.

В. Георгиевъ: Азъ се отказвамъ.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Коста Сидеровъ.

К. Сидеровъ: Г-да! Вѣрно е, че това понятие трѣбва да бѣде малко по-обемисто. Не е лошо да се остави „земледѣлски“ или „земни“, но и тѣ турено менъ ми се струва, че въпросътъ нѣма да се разрѣши. Азъ намирамъ за по-добъръ да се прибави една забѣлжка къмъ члена, въ който да се каже, кои произведения законътъ разбира, като се изредятъ, напр., зърненитъ храни, гюловетъ, лозята и т. н.; въ 2—3 реда ще могатъ да се изброятъ, и това нѣма да стори много; то ще бѣде най-хубавото.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Диньо Рашевъ.

Д. Рашевъ: Г. г. народни прѣдставители! Думата „полски“ е много на мѣсто и не трѣбва да се обявяваме противъ нея, понеже тя е доста обемиста. Произведенията биватъ различни видове — има произведения оовощарски, има произведения лозарски, има произведения орязарски, тѣй че, когато употребимъ думата „земледѣлски“, тя изключва понятието оовощарски, лозарски, орязарски; отъ защо, азъ настоявамъ, тая думата „полски произведения“ да си остане на мѣсто, понеже е много обемиста. Азъ не съмъ за „земледѣлски

произведения“, защото подъ тази дума се разбиратъ само житнитъ произведения. Напр., у насъ орязътъ, който е отъ постояннитъ произведения, влиза въ орязарството, оовощята — въ оовощарскитъ произведения; лозята влизатъ въ други центрове, които се занимаватъ изключително само съ лозарството; има нѣкои мѣста, дѣто се занимаватъ само съ земледѣлие, но има други, дѣто се занимаватъ само съ лозови произведения. Отъ защо, тая думата „полски“ си е много на мѣсто и трѣбва да си остане.

Колкото за „Кооперативната банка“ мисля, че ти не е на мѣсто и не трѣбва да се вмѣства тукъ, защото засега банката още не сжществува; когато се основе Кооперативна банка, тогава само може да се говори и тукъ за такава.

Прѣседателъ: Има думата г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! По названието на този законъ най-добъръ ще бѣде да вземемъ примѣръ отъ другитъ народности, какъ го назоваватъ. Напр., нѣмцитъ „Hagelversicherung“. Азъ предлагамъ, щото тая законъ да бѣде назованъ „Законъ за осигуряване срѣщу градушка“; както, напр., на нѣмски има „Hagelversicherung“ или на френски „Assurance contre la grêle“, тѣй и ние можемъ да кажемъ „Осигуряване срѣщу градушка“.

Прѣседателъ: Вие говорите по заглавието, което е прието.

Г. Георговъ: Ще говоря по члена. Осигуряването срѣщу пожаръ се присъединява къмъ Кооперативната банка, и азъ съмъ на мнѣние, щото и осигуряването срѣщу градушка да остане при нея, като се пзмѣни названието „срѣщу градушка“, отдѣлението, което ще бѣде за градушката, да остане при Кооперативната банка като отдѣление, защото, ако ние оставимъ члена така, безъ да споменемъ, че то се отнася до Кооперативната банка, трѣбва да основемъ ново учрѣждение съ новъ чиновнишки щатъ и повече разписки да има за управлението.

А. Краевъ: Нѣма да има.

Г. Георговъ: Най-добъръ ще бѣде да остане при Кооперативната банка, защото тая Кооперативна банка — ще видимъ каква ще стане, но ти се създава просто да се отварятъ служби, та да ѝ туримъ поне тѣзи учрѣждения за осигуряване. Тая банка ще има сѣдалище въ София, а кореспондентитъ ще бѣдатъ Земледѣлската и Народната банки въ провинцията, тѣй щото, и азъ съмъ на мнѣние, щото това осигуряване срѣщу градушка, да остане при Кооперативната банка.

Прѣседателъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще ви моля, още единъ нѣтъ да приемете този членъ, както го е приела комисията, безъ думитъ „при Кооперативната банка“, защото ние нѣмаме още Кооперативна банка.

Д. Драгиевъ: Тѣй.

Докладчикъ В. Александровъ: И единъ денъ, който види такъвъ законъ съ думитъ „при Кооперативната банка“, а сжщеврѣменно не е имало Кооперативна банка, ще се смѣе. Кооперативна банка ще създадемъ въ бѣдѣще, а този законъ ще излѣзе сега, тѣзи дни, когато още нѣмаме създадена Кооперативна банка.

А. Краевъ: Когато се създаде, можемъ да прибавимъ тия думи.

Докладчикъ В. Александровъ: По тѣзи съображения прибавямъ и приемамъ това, което казахъ и порано, и ви моля повторно, да приемете чл. 1 безъ думитѣ „при Кооперативната банка“.

В. Мантовъ: И като се замѣня думата „полски“ съ „земледѣлски“.

Прѣдседателъ: Г. Петъръ Беровъ има думата.

П. Беровъ: Г-да! Въ устава на взаимнитѣ акционерни дружества за осигуряване отъ градобитнина, изрично се казва, че се осигурява берекетътъ, гелдементъ, урожайтъ, реколтата, тѣй щото, ясно е, какво ние ще осигуримъ. Сега у насъ такава подходяща българска дума нѣма; имаме думата берекетъ — тя е турска, употребяваме и думата урожай, която е руска, употребяваме и думата реколта — и ти не е българска. Една подходяща българска дума, която да изразява това, що се разбира подъ думата гелдементъ, реколта, нѣмаме. Ето защо, щемъ-нешемъ, трѣбва да търсимъ нѣкоя друга дума, защото то чепъ прѣводъ не може да се намѣри. Коя е тая дума? Прѣдлагатъ да се каже „полски“, да се каже „земледѣлчески“ произведения или земледѣлски произведения, по най-новата етимология. Сега, кое ще бѣде по-правилно? „Полски произведения“, споредъ мене, не може да се каже: нѣма да бѣде точно, нѣма да бѣде ясно, защото подъ думитѣ „полски произведения“ не се разбиратъ лозята, които обикновено не биватъ въ полето, а биватъ вѣнъ отъ полето, биватъ по баиритѣ и т. н.; не се разбиратъ и градинитѣ сѣщо, и какъ ще разбирате вие, тогава, една нивица, нѣкъдѣ въ Искърското дефиле, на нѣкоя чука? Това какво произведение е, полско ли, балканско ли, горско ли, не можешъ да го опрѣдѣлишъ; не е точно, но да кажемъ, че вземаме друга дума „земни произведения“ — пакъ не е точно, защото имаме жѣлѣзни, глинени произведения, и ако кажемъ „земни произведения“, тогава ще разбирате, че и грѣнцитѣ се осигуряватъ, защото сѣ отъ земя. (Смѣхъ) Ето защо, ще кажемъ ясно и просто „земледѣлски произведения“, но, за да не се смѣсватъ тукъ, напр., горитѣ, пасищата и пр., най-хубаво е да се направи една нова алинея, въ която изрично да се каже, че отъ осигуряване се изключватъ меритѣ, пасищата и горитѣ.

Д. Драгиевъ: Нито единъ нѣма да застрахува гора.

П. Беровъ: Щомъ кажете тѣй, оттамъ нататкъ не оставатъ земледѣлски култури, които нѣма да бѣдатъ осигурени. Що се отнася до думитѣ „при Кооперативната банка“, трѣбва ли да останатъ въ закона или не трѣбва, наистина, тѣй, както се редактира сега отъ комисията този членъ, излиза, че нашето учрѣждение виси въ въздуха: просто се казва, че се учрѣждава известно обществено учрѣждение, но къдѣ ще бѣде това учрѣждение — не се казва, като че то ще виси на въздуха; а то трѣбва да бѣде привързано поне къмъ едно отъ осемтѣ министерства по единъ или по другъ начинъ. Казва се само, че ще има сѣдалище въ София, но по-нататкъ не е ясно. По другитѣ мѣста, въ Бавария, напр., за това съществуватъ, дѣйствително, специални учрѣждения, камари за осигуряване отъ пожаръ, градобитнина и т. н., специални камари, както има търговски, както има земледѣлски камари, така сѣщо тамъ има и камари за осигуряване и т. н., нѣщо свършено отдѣлно, може да бѣде бюро при министерството, както и у насъ е съществувало до 1903 г. — просто едно бюро и повече нищо. Въ всѣки случай, това учрѣждение нѣкъдѣ трѣбва да бѣде привързано, току-така въ въздуха не може да виси. Сега, пита се: къдѣ да го привържемъ? Понеже имаме и другъ законо-

проектъ за Кооперативната банка, въ който законопроектъ се казва, че Кооперативната банка ще има двѣ отдѣления: едното ще бѣде кредитно, а другото ще бѣде за осигуряване, и понеже, отъ друга страна, пъкъ този законопроектъ дохажда, слѣдъ тѣзи проекти по градобитнината и осигуряването на добитъка, то азъ прѣдлагамъ засега тѣзи думи „при Кооперативната банка“ да се махнатъ, т. е. да се приеме прѣдложението на комисията, а когато дойдемъ до Кооперативната банка, ако се намѣри за добръ и нужно, тогава въ единъ специаленъ членъ ще се каже, че застраховкитѣ на добитъка и застрахуването отъ градобитнината съставляватъ едно отдѣление при Кооперативната банка. Тѣй щото, това нѣма да бѣде късно никакъ; тогава, даже при трето четене на закона за Кооперативната банка, ще можемъ да опрѣдѣлимъ, къдѣ се намиратъ тѣзи двѣ застрахувания. Ето защо, азъ съмъ на мнѣние сега да се приеме прѣдложението на комисията, безъ думитѣ „при Кооперативната банка“, както и да се приеме прѣдложението за нова алинея, въ която да се каже, че се изключватъ отъ осигуряване горитѣ, меритѣ, пасищата, и да се приеме думата „земледѣлски“, вмѣсто „полски“.

Прѣдседателъ: Моля да дадете писмено Вашето прѣдложение.

Има думата г. Никола Коларовъ.

Н. Коларовъ: Г. г. народни прѣдставители! Вземамъ думата за обяснение, понеже се подхвърли, че азъ държа много за Кооперативната банка, и затуй поддържамъ, щото застрахователно отдѣление противъ градобитнината, по всѣка вѣроятностъ и противъ мора на добитъка, да бѣде непрѣмѣнно при Кооперативната банка. Азъ не зная, какъвъ интересъ мога да имамъ въ тая работа и, ако се застъпихъ толкова, то е само отъ дълбокото убѣждение, въ което съмъ, че именно застрахователното дѣло ще бѣде много по-добъръ организирано, когато е подъ управлението на Кооперативната банка, отколкото, ако се остави въ самостоятелно учрѣждение.

Министъръ А. Ляпчевъ: Това ви казахъ, че ще остане при Кооперативната банка.

Н. Коларовъ: Но азъ се надѣвамъ, че ще имамъ случай, когато дойде въпросътъ за Кооперативната банка, да се изкаже, че въ интереса на самото застрахователно дѣло е то да бѣде заведено, колкото е възможно, по-рационално и по-безпристрастно. Азъ съмъ поддържалъ, то да остане при Кооперативната банка. Тѣкмо сега се повдигна единъ много важенъ въпросъ — въпросътъ се постави много ясно, че самата Кооперативна банка не съществува; а вие искате да прикомандирвате при нея застрахователния отдѣлъ, това е единъ много важенъ аргументъ, споредъ мене, да не се настоява сега въ тоя законопроектъ да се помене, да бѣде непрѣмѣнно при Кооперативната банка, защото ние нѣмаме още такава банка, но азъ се надѣвамъ, че ще имаме случай, когато дойде на разискване въпросътъ за Кооперативната банка, наново да се занимаемъ съ въпроса, и пакъ ще остана въ туй убѣждение, че въ интереса на самата работа е застрахователниятъ отдѣлъ да бѣде при Кооперативната банка, защото тамъ е най-безпристрастно учрѣждение, дѣто може да бѣде на завѣтъ отъ всѣкакви политически страсти, отъ заинтересованости и въ края на крайщата ще бѣде много повече полезно, отколкото, ако остане едно самостоятелно кредитно учрѣждение.

Колкото за туй, дѣто ми се подмѣта, че съмъ се застъпвалъ много за Кооперативната банка, азъ не считамъ за нужно да отговарямъ сега. Едно мога да кажа само, че не съмъ азъ, който може да имамъ нѣкаква полза или врѣда отъ туй, че съществува или не Кооперативна банка въ България. Азъ не

се занимавамъ съ раздаване на земледѣлски кредитъ, обаче, като човѣкъ, който боравя съ кредитното дѣло, азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че съ създаването на Кооперативната банка най-важниятъ въпросъ за рационалното раздаване на земледѣлския кредитъ ще бѣде уреденъ. Твърдя ми е чудно, слѣдователно, като гледамъ, че г. г. земледѣлците, които иматъ най-голяма полза отъ уреждането на такава една банка, възставатъ противъ нея.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: „Земледѣлски произведения“ трѣбва да се каже. Тукъ се разбиратъ нивитѣ, лозята и всѣкакъвъ видъ градини; нѣма нужда да се пишатъ въ закона. Не бива сѣщо да се пише „полски“. Не бива да се пише и „при Кооперативната банка“.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Величко Душковъ.

В. Душковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ мисля, че чл. 1 трѣбва да се приеме въ слѣдующата смисълъ, както го е приела и комисията: (Чете) „За застрахуване земледѣлските произведения отъ градушка се създава едно обществено учрѣждение, което почива върху принципа на взаимността. Съдилището на това учрѣждение е въ София“. Сега да се прибави една забѣлжка: „Земледѣлски произведения се считатъ слѣдующитѣ: жито, кукурузъ, бостани, лозя, гюлове, зеленчукови и овоцини градини и тютюнъ, чалтыцитѣ и оризпроизводачитѣ.“

Д. Драгиевъ: И тѣ ли сѣ земледѣлски произведения. (Смѣхъ. Прѣреkanie между г. г. В. Душковъ и Д. Драгиевъ)

Прѣдседателъ: Моля, г. Душковъ, каквото има да кажете, кажете го на Събраннето, а не се разправяйте частно съ г. г. народнитѣ прѣдставители.

В. Душковъ: Азъ казвамъ да се прибави къмъ чл. 1 една забѣлжка, като се изброятъ всичкитѣ произведения, които ще трѣбва да се застрахуватъ.

Прѣдседателъ: Г. Душковъ! Дайте Вашето прѣдложение писмено.

Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлнето.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Казахъ ви и по-рано, че отъ „полски произведения“ друга по-сполучлива дума нѣма, и азъ не съмъ съгласенъ, щото тя да се измѣни. Азъ по-скоро бихъ се съгласилъ съ прѣдложенното на г. Георгова, то е: „застраховане отъ градушка“ — то е по-правилно, отколкото да вземемъ да изброяваме, кои произведения именно сѣ застрахувани; защото, прѣди всичко, можемъ да не изброимъ всичко, и второ, ние сме млада държава, земледѣлнето сега се повдига, и ние можемъ да вземемъ да обработваме други култури, каквито има на западъ, които сега не можемъ да изброимъ; и по-правилно, ако отетжимъ отъ „полски“ произведения, азъ бихъ се съгласилъ, както каза г. Георговъ, да се каже „застраховане отъ градушка“. Разбира се, когато се застрахува, понеже ще има диференциални премии, за всѣка една култура особени премии, естествено, че самото учрѣждение, което ще опрѣдѣля премиятъ, ще трѣбва да изброи всички култури, или ако се прѣдстави нѣкой случай, който да не е изброенъ, то ще трѣбва да го изброи; така щото, учрѣдението, което ще опрѣдѣля премиятъ, ще класифицира всички тѣзи култури.

Д. Драгиевъ: Често пѣти градушката убива птици и други домашни животни, като овцетѣ; за това какво ще кажете?

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Азъ казахъ, г. Драгиевъ, че, споредъ мене, най-правилното е да остане тѣй, както е било прието въ комисията „полски произведения“. — Ако нѣкой се тревожи отъ това, че нѣкой щѣлъ да има нѣколко декара въ самото село, въ чертата на града, азъ мисля, че то само по себе си се разбира. Ако той има до своята къща една градина, единъ ясакъ, както казватъ, и си посѣе жито, то е полско производство. Защо трѣбва да бѣде на полето? И то се разбира. Менѣ ми се струва, че, когато прави тѣзи обяснения, при гласуването на закона, за всички тѣзи посѣви и градини, които сѣ близо до двороветѣ, ясацитѣ, менѣ ми се чини, че нѣма защо да изброяваме.

По втория въпросъ, трѣбва ли да се каже „при Кооперативната банка“, или не. Азъ казахъ, г-да, ако кажемъ „при Кооперативната банка“ трѣбва да изхвърлимъ чл. 1. Защо? Въ чл. 1 се казва, че се създава едно учрѣждение „при Кооперативната банка“ за застраховка; тая послѣдната го управлява, сѣ една дума, това учрѣждение е Кооперативната банка. Тогава, по-добре кажете: „Отъ градушка Кооперативната банка застрахува това и това.“ Но това не може да се каже; и асѣмъ, съединението на тѣзи двѣ работи е малко мѣчно, защото, застрахуването отъ градушка е едно застрахователно дружество, основано на взаимноспомогателни начала; то не дѣри отникѣдѣ доходи, освѣнъ отъ единъ фондъ, който държавата му дава, и застрахователнитѣ премии. То почива въз основа на взаимноспомогателността, то е едно учрѣждение, едно дружество, единъ отдѣлъ, който има една съвършено своя физиономия; слѣдователно, като го създаваме ние, не го казваме дружество, а го казваме учрѣждение, защото и държавата се намиса тукъ, не казваме и „при Кооперативна банка“. И менѣ ми се чини, че така, както е казано „при Кооперативната банка“, малко се е по-грубило. Защото това учрѣждение само по себе си, като учрѣждение автономно, дѣто ще се слуша и гласътъ на застрахованитѣ и на осигуренитѣ, понеже то е дружество взаимноспомогателно, значи, на ония, които сѣ взаимноспомогателни и които иматъ особенъ съвѣтъ, който ще иска да управлява това дружество — то не е банка, но е нѣщо по-друго. Но ние, ако съединимъ тѣзи двѣ работи — дружеството за застрахуване на взаимноспомогателни начала, сега го казваме учрѣждение, и Кооперативната банка, то е само затуй, за да икономисаме известни суми. Ние го туримъ при Кооперативната банка, която на първо врѣме нѣма да има толкова много работа, нѣкъ на първо врѣме и нашето учрѣждение нѣма да има толкова много застраховки, като искаме да направимъ една икономия. Питатъ, какъ е името на това учрѣждение? Името му е: застрахователно, взаимноспомогателно учрѣждение — това му е името, и нѣма защо да искате друго име. Ще каже, това е едно учрѣждение, което почива на взаимноспомогателни начала, и неговото управление се повѣрва на Кооперативната банка, и задѣто тя ще го администрира, за административнитѣ разходи, дава ѣ се известна заплата, възнаграждение: на всѣки 100 осигурени лева по 20 ст. — и искаме това да се каже въ самия законъ. Когато дойдемъ да разискваме за управлението въ чл. 19, ще видитѣ, че е казано, какво това учрѣждение се управлява отъ Кооперативната банка и за това ѣ се плаща. По това управление ще стане съгласно волята и желанието на ония, на които принадлежи застрахуването, съгласно желанието на ози съвѣтъ, който се събира отъ осигурителитѣ, и съгласно оиѣзи унѣжавани, които дава Министерството на търговията и земледѣлнето. Кооперативната банка не е нищо друго,

освѣтъ единъ управителъ — така с и тамъ, отъ каждѣто сме взели този законъ, за което говори и г. Беровъ. Вѣрно е, че въ Бавария има взаимнозастрахователна камара: всички застрахователни дружества отъ пожаръ, за животъ, за злополука, за градушка, за добитѣкъ, които сѣ сж основани на взаимноспомогателни начала, сж съвършено отдѣлни; тѣ сж една серия дружества, основани на взаимноспомогателни начала, които сж съединени заедно, иматъ едно общо управление, и всѣко едно отдѣление си има своитѣ отдѣли. Но тамъ, понеже най-напрѣдъ е било основано дружеството за застрахуване отъ пожаръ и това дружество е било най-силно, затуй именно другитѣ дружества сж се прилипли къмъ него и то ги управлява, като затуй тѣ му плащатъ извѣстна такса, пакъ 20 ст. Така щото, менъ ми се чини, най-правилно ще бжде да приемемъ чл. 1 тѣй, както го е приела комисията, а когато дойдемъ до чл. 19, да не се съмнѣва г. Екимовъ, азъ отсега заявявамъ, че тамъ ще туримъ, какво управлението се дава на Кооперативната банка.

Слѣдъ тия обяснения азъ ще моля почитаемиѣ г. г. народни прѣдставители да гласуватъ чл. 1 отъ законопроекта тѣй, както го е приела комисията.

Прѣдседателъ: Има направени нѣколко прѣдложения по чл. 1, и, за да може да се ориентира Събранието относително съдържанието нмъ, ще ги прочита и слѣдъ това ще ги тура на гласуване.

Прѣдложение на народния прѣдставителъ г. Петъръ Беровъ: (Чете) „Къмъ чл. 1 да се прибави алинея: „Отъ осигуряване се изключаватъ горитѣ и пасищата“.

Прѣдложение на народния прѣдставителъ г. Александъръ Екимовъ: (Чете) „Думитъ“: „при Кооперативната банка“ да се четатъ. Да се приеме членътъ, както е въ законопроекта“.

Прѣдложение на народния прѣдставителъ г. Атанасъ Краевъ: (Чете) „Къмъ чл. 1 да се притурятъ, въ края на текста му, слѣднитѣ думи: То се нарича Земледѣлска закрила“.

Прѣдложение отъ народния прѣдставителъ г. Величко Душковъ, да се прибави една забѣлѣжка: (Чете) „Забѣлѣжка. Земледѣлски произведения се считатъ слѣдующитѣ: разни видове жита, кукурузи, бостани, лозя, гюлове, зеленчукови и овошни градини, тютюнъ, оризища и памукъ“.

Има прѣдложение за нова редакция на чл. 1 отъ г. Георги Георговъ. Редакцията е слѣдующата: (Чете) „За осигуряване срѣщу градушка се създава при Кооперативната банка едно учрѣждение, което почита върху принципа на взаимността. Сѣдалището на това учрѣждение е въ София“.

Прѣдложена е отъ г. Миншева слѣдующата редакция на члена: (Чете) „За застрахуване растителнитѣ култури отъ градушка се учрѣждава при Кооперативната банка особено отдѣление. Застраховането има за основа принципа на взаимността“.

Ще тура на гласуване най-напрѣдъ прѣдложенията за частичнитѣ правки къмъ члена.

Най-напрѣдъ прѣдложението на г. Екимова — да останатъ думитѣ „при Кооперативната банка“. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ тази прибавка, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събранието не приема.

Слѣдва прѣдложението на г. Берова — къмъ чл. 1 да се притурятъ алинея: „Отъ осигуряване се изключватъ горитѣ и пасищата“. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събранието не приема.

Прѣдложението на г. Краева е за прибавка къмъ члена: „То се нарича Земледѣлска закрила“. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ прѣд-

ложението на г. Краева, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколцина вдигатъ) Събранието не приема.

Понеже има прѣдложени изцѣло три редакции на чл. 1, ще тура на гласуване най-напрѣдъ редакцията на комисията, съ измѣненнето, на което се съгласи г. докладчикътъ. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ редакцията на комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема. Моля г. докладчика да докладва чл. 2.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 2. Застраховането при това учрѣждение е свободно и доброволно. То става по заявление на желающия и съ одобрение на централното управление“.

Прѣдседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Петъръ Беровъ.

П. Беровъ: Г-да! Има въпроси, които могатъ да се разрѣшаватъ и тѣй и иначе, въ зависимостъ отъ разни съображения, отъ разни побуждения, ако щете, по нѣкой път по симпатии, антипатии и вкусъ. Но има въпроси, които не могатъ да се разрѣшаватъ тѣй или иначе, тѣзи съображения, по тия мотиви, които казахъ, а — даже повече ще кажа — въпроси, които не могатъ да се вотираатъ, затуй именно, защото тѣ сами по себе си сж прѣдрѣшени отъ цифритѣ, въпроси, които не могатъ да се рѣшатъ тѣй или иначе по нѣкой други съображения, освѣтъ по едно съображение: отъ съображение, какво говорятъ цифритѣ, какво говорятъ даннитѣ, какво говори математиката. По такива въпроси не може да има никакви постранични съображения. Къмъ тѣзи въпроси, споредъ мене, се отнася и този въпросъ: да-ли осигуряването трѣбва да бжде задължително или доброволно.

Прѣдседателъ: Г. Беровъ! Този въпросъ по принципъ е приетъ.

П. Беровъ: Не е приетъ.

Прѣдседателъ: То е въ основата на самия законопроектъ, и по този въпросъ се говори, когато се разглежда законопроектътъ на първо четене, по принципъ.

П. Беровъ: Г. прѣдседателю! Азъ съмъ съгласенъ, че по този въпросъ се е говорило, когато се говори по принципъ, по той не е слатанъ на гласуване; друго нѣщо е било сложено на гласуване: приема ли се по принципъ цѣлиятъ законопроектъ; има ли нужда отъ осигуряване, трѣбно ли е то — това се прие. А какви ще бждатъ вѣтрѣ членоветѣ, сега ще се разискава. Инакъ, споредъ Васъ, не трѣбва да се говори нито по единъ членъ, защото въ всѣки членъ има по-голямъ или по-малъкъ принципъ. Ето защо азъ мисля, че сега е умѣстно да се говори по този членъ.

Прѣдседателъ: Г. Беровъ! Не сме да не разбираме, че въ всѣки законопроектъ има основни принципи, които се приематъ или отхвърлятъ отъ Събранието. Такъвъ основенъ принципъ въ случая е необходимостта и, слѣдователно, изново да обемждаме този въпросъ, това значи изново да се връщаме къмъ въпроса да приемаме по принципъ законопроекта, който вече е рѣшенъ.

П. Беровъ: Не зная. Ако мислите, че това е прието, тогава не може да се говори.

Г. Георговъ: По принципъ приехме да бжде „при Кооперативната банка“, а сега това се изхвърли. Защо допуснахте това? И то е принципиаленъ въпросъ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не е принципиаленъ въпросъ. (Глъчка)

Прѣдседателъ: Моля, г-да, пазете тишина.

Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Петъръ Пешевъ. (Г. П. Пешевъ става да говори)

П. Беровъ: Въ всѣки случай, азъ искамъ . . .

Прѣдседателъ: Вие, г. Беровъ, си седнахте вече и азъ дадохъ думата на г. Пешева.

П. Беровъ: Не съмъ съдалъ.

Въ всѣки случай, азъ искамъ да направя по този членъ една смѣтка. Нѣма да говоря по принципъ сега, да-ли осигуряването ще бѣде доброволно. Искамъ само да прѣдскажа, какво ще стане, ако е вѣрно, че се е приело по принципъ, щото осигуряването да бѣде доброволно. Ако бѣше приетъ противниятъ принципъ, т. е., ако осигуряването бѣше задължително, тогава за насъ цѣлото осигуряване щѣше да бѣде ясно и просто, защото у насъ щѣше да бѣде ясна слѣдната картина. Ние имаме работна земя 36 милиона декара; отъ нея 7—8 милиона декара сѫ угари, които, естествено, нѣма да се осигуряватъ. Значи, площта, която всѣка година у насъ се засѣва и засажда, е приблизително 29 милиона декара, въ които влизатъ около 22 милиона декара засѣти съ зърнени храни, 5½ милиона декара варива, 250 хиляди декара лозя, 1.400.000 декара фуражи и т. н. Цѣлото туй производство на тази площъ отъ 28—29 милиона декара, отбѣнено въ пари, възлиза на една сума отъ около 500—600 милиона лева. Слѣдователно, при задължителното осигуряване, за насъ става ясно, какви задължения поема държавата или фондътъ за градобитнината; ясно е, че ние осигуряваме едно производство отъ 500—600 милиона лева; значи, имаме сега едно положение, една база. Второ нѣщо. Отъ статистиката се знае, че загубитъ, които се причиняватъ отъ градобитнината, възлизатъ годишно срѣдно на 5 милиона лева; слѣдователно, ние знаемъ риска. Знаемъ какво осигуряваме, знаемъ и какъвъ е рискътъ. Вънъ отъ това, ние знаемъ и трето нѣщо: ако на 500 или 600 милиона лева, на колкото се отбѣнява нашето производство, загубата е 5 милиона лева, естествено е, че за осигуряване на тази сума 5 милиона лева ние трѣбва да съберемъ осигурителни премии 5 милиона лева, за да можемъ да покриемъ загубата; и тъй, излиза, че на 500 милиона лева ние трѣбва да съберемъ 5 милиона лева, или же на 100 л. осигурена сума ние ще трѣбва да съберемъ застрахователна премия 80 ст. Това е ясно и просто. Значи, имаме и тритъ елемента: ние знаемъ какво осигуряваме, знаемъ какъвъ е рискътъ, знаемъ каква ще трѣбва да бѣде премията. Ако не направимъ разлика между културенъ и географически рискъ, общата премия ще бѣде 80 ст. Като знаемъ обстоятелството, че държавата дава една субсидия отъ 300.000 л. и че самиятъ основенъ фондъ ще дава 25.000 л. — защото другитъ 25.000 л. ще отидатъ въ резервния фондъ — излиза, че ще имаме добавъчно 325.000 л.; като извадимъ отъ тѣхъ персоналниятъ разносъ, минимумъ 125.000 л., ще останатъ 200.000 л., а съ тѣзи 200.000 л. ние можемъ да намалимъ осигурителната премия съ 5 ст. на 100 л., значи, да я направимъ до 75 ст. И тъй, имаме и тритъ елемента: знаемъ какво осигуряваме, знаемъ риска, знаемъ и каква е премията. Значи, при задължителната осигуровка всичко за насъ е ясно, ние имаме едно уравнение само съ едно неизвѣстно, а именно: ще бѣде ли рискътъ всѣка година единъ и същъ. Статистиката показва, че той може да бѣде у насъ максимумъ 10 милиона лева, а минимумъ може да слѣзъ до 1½ милиона лева. Въ всѣки случай въ това уравнение имаме само едно неизвѣстно.

Каква ще бѣде, обаче, картината, ако се спремъ на другия принципъ, че осигуряването нѣма да бѣде задължително, а ще бѣде доброволно? Тогава ние

не ще можемъ да направимъ това уравнение, и цѣлата осигуровка ще се обърне единъ видъ на комарджилъкъ — каквото рече Господъ. А именно при свободната осигуровка какви положителни данни ще имаме? На каква сума ще възлизатъ осигуренитъ земеделски произведения, ние това не знаемъ, това зависи отъ хората: ако дойдатъ да се осигурятъ, добръ; ако не дойдатъ, може-би, още по-добръ; могатъ да дойдатъ много, могатъ да дойдатъ малко, може да осигурятъ повече пространство, може да осигурятъ и по-малко. Значи, сумата, за която ще осигуряваме, отсега не можемъ да прѣдвидимъ. Допитъждъ можемъ да я прѣдвидимъ, но това сѫ прѣдположения. Като имаме прѣдъ видъ постановлението въ законопроекта, че Земледѣлската банка нѣма да дава вариантенъ кредитъ на ония, които нѣматъ осигурени своитъ земеделски произведения, трѣбва да мислимъ, че такива, които ще поискатъ заеми, които поискатъ вариантенъ кредитъ срѣщу посѣвитъ си, ще бѣдатъ осигурени. Отъ отчета на Земледѣлската банка се вижда, че такъвъ вариантенъ кредитъ се раздава до ½ милионъ лева, до 500.000 л. Допущамъ, че ще дойдатъ да се осигурятъ за още 500.000 л. — значи, всичко за 1.000.000 л. — тия, които най-много страдатъ отъ градъ, особено тия, които най-често сѫ страдали отъ градъ, т. е. най-изложенитъ на рискъ мѣста, най-изложенитъ на рискъ култури. И тъй, цѣлата сума, по прѣдположение, казвамъ, нѣма да бѣде повече отъ 1 милионъ лева. Ако вие отъ тази сума вземете осигурителна премия, да положимъ, пакъ 80 ст., или 1% за осигурени 100 л. — вие сега нѣмате основание да я изчислите, защото нѣмате върху какво да базирате вашитъ изчисления — въ такъвъ случай всичкитъ осигурителни премии, които ще постѣлятъ въ фонда срѣщу тия 1 милионъ лева осигурени суми, ще бѣдатъ 10.000 л., а ако имъ вземете премия 3%, ще бѣдатъ 30.000 л. Къмъ тия 30.000 л. вие ще трѣбва да притурите държавната субсидия отъ 300.000 л., плюсъ 25.000 л. отъ лихвитъ на фонда — тѣ сѫ 50.000 л., но една частъ отъ тѣхъ отива въ резервния фондъ — и тъй, вие ще имате всичко около 350.000 л.

Прѣдседателъ: Всичко това, което Вие сега казвате, го казахте на Събраниято при разглеждане на законопроекта по принципъ.

П. Беровъ: Не съмъ.

Прѣдседателъ: Казахте го, както Вие, така и всички ония, които бѣха за задължителната застраховка. Слѣдователно, Вие приповтаряте при разглеждането на чл. 2 онова, което е казано при разглеждане на законопроекта по принципъ. Ако вървимъ така, не е възможно да свършимъ. Заради това, азъ Ви моля, говорете по чл. 2, а не по принципиалния въпросъ, да-ли да бѣде осигуровката задължителна или доброволна.

П. Беровъ: Г. прѣдседателю! Азъ ще трѣбва да гласувамъ по този членъ. На-ли така?

Прѣдседателъ: Да.

П. Беровъ: Добръ. Тукъ е казано, че осигуряването е доброволно. Азъ ще гласувамъ противъ. Не искате ли Вие да чувствате моитъ мотиви?

Прѣдседателъ: То не е мотивъ.

П. Беровъ: Ни единъ отъ тѣзи мотиви, които изтъквамъ сега, не съмъ казалъ при първото четене.

Прѣдседателъ: Ние чухме, както Вашето мнѣние, така и мнѣнието на всички ония, които бѣха за задължителното осигуряване.

П. Беровъ: Но въ всеки случай, г. председателю, азъ казахъ тритъ четвърти отъ онова, което пѣхъ да кажа; остава още четвъртина.

Председателъ: Не мога да Ви допусна да говорите по-нататъкъ, защото такова едно изключение ще бѣде противъ правилника, противъ реда, който трѣбва да пазимъ.

П. Беровъ: Съ двѣ думи заключавамъ. Всичко въ застрахователния фондъ у насъ ще има 350.000 л. Срѣщу какво ще има 350.000 л.? Срѣщу неизвестна осигурена сума, срѣщу неизвестенъ рискъ, защото ние не знаемъ, колко ще се бие отъ градушката всяка година. Ето какъ е слабата страна на тоя членъ и поради тия именно съображения азъ ще гласувамъ противъ него.

Има едно мнѣние — и съ това свършвамъ — споредъ което имало въ България мѣста, които не се биели отъ градъ. Това не е вѣрно. Ако вземете статистикута, ще видите, че за 15 години нѣма община въ България, която да не е била. За осемъ години отъ 1.800 общини бѣха останали само 241 общини небити.

Министъръ А. Лячевъ: Кой Ви каза?

П. Беровъ: Ще Ви дамъ цифритъ. Вие ги имате въ Министерството на финанситъ.

Министъръ А. Лячевъ: Никой не е оспорвалъ, че нѣма общини небити. Само се казва, че има мѣста, които въ 15 години единъ път се биятъ, а има мѣста, които въ 15 години 15 пъти се биятъ.

П. Беровъ: На този Вашъ аргументъ бѣше противопоставенъ другъ аргументъ, именно, каза Ви се, че това се поправя съ подвижнитъ тарифи, споредъ географическия и културния рискове. Но това нѣма нищо общо съ въпроса, да-ли застраховката ще бѣде задължителна или доброволна. Важното, което има връзка съ този въпросъ, е, да-ли пѣла България се бие отъ градъ. Ако пѣла България се бие отъ градъ, има резонъ да бѣде осигуряването задължително, а ако само нѣкои мѣста се биятъ, има резонъ да бѣде осигуряването доброволно. Тамъ е всичкиятъ въпросъ. По този въпросъ статистиката казва, че нѣма мѣста въ България, които да не се биятъ отъ градъ, и по тази причина мнѣнието, че задължителното осигуряване не ще бѣде справедливо, не е вѣрно въ основата си. Статистиката говори тѣкмо противното, че има мѣста, които повече се биятъ, има и мѣста, които по-малко се биятъ, а това пѣкъ се уравнива много лесно чрезъ подвижнитъ тарифи.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Петъръ Пешевъ.

П. Пешевъ: Г. г. народни представители! Азъ ще си позволя да говоря по приемането на чл. 2, защото той ни е предложень на второ четене, и ние трѣбва да се произнесемъ, приемаме ли го, или не, но можемъ да направимъ и нѣкоя поправка. Като е тъй, азъ ще говоря именно въ тая смисълъ, въ каквато говори г. Беровъ — че, ако искаме отъ тоя законопроектъ да излѣзе нѣкаква полза за земеделското население, необходимо е да направимъ застраховането задължително.

Председателъ: Г. Пешевъ! Този въпросъ при разискване на законопроекта на първо четене е обсъжданъ като принципъ, като основа на законопроекта.

П. Пешевъ: Но специално по този принципъ не е имало гласуване. Имало е гласуване изгѣло при първото четене да се приеме законопроектъ по прин-

ципъ. Не можемъ да прѣскачимъ чл. 2, трѣбва да гласуваме за него, ще го приемемъ или не. Азъ съмъ единъ, който трѣбва да гласувамъ, и трѣбва да мотивирамъ, защо ще гласувамъ противъ него.

И. Хаджиевъ: Много естествено.

П. Пешевъ: Следователно, нѣма защо, г. председателю, да ме спирате. Моля, оставете ме да се изкажа.

Председателъ: Ако вървимъ по тоя пътъ, ние ни единъ законопроектъ не ще можемъ да изкараме докрай, защото се ще приповтаряме разискванията.

П. Пешевъ: Противъ Вашето разпореждане азъ нѣма да отида. Ако не ми позволите, разбира се, нѣма да говоря; но кажете ми да или не.

Председателъ: Азъ казвамъ, понеже този въпросъ е разглежданъ при първото четене на законопроекта по принципъ, не може Събранието да нарушава общоприетия редъ; иначе, ще върви изъ пътъ, който нѣма да го изкара къмъ добъръ край — нѣма да може да разгледа и свърши никакви законопроекти.

П. Пешевъ: Азъ, обаче, трѣбва да мотивирамъ вота си по тоя членъ.

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ, по който уважаемиятъ ни председателъ спѣна и г. Беровъ, и г. Пешева, не за първъ пътъ се явява у насъ.

(Прѣреkanie между г. г. И. Хаджиевъ и Я. Поповъ)

Председателъ: Моля, г-да, не се разправяйте.

А. Краевъ: Трѣбва да съжаляваме, г. г. народни представители, че по този въпросъ не се е произнесло Народното събрание чрезъ единъ изриченъ вотъ. Председателството ни разбира правилника въ тази смисълъ, въ каквато иска да го приложи уважаемиятъ г. председателъ; много отъ насъ, обаче, схващатъ въпроса въ противоположна смисълъ. Тѣй като този въпросъ не е изрично и изчерпателно уреденъ въ правилника за вътрѣшния редъ на Събранието, тѣй като въ духа на конституционнитъ постановления не може да се съзре едно недопускане на подобно разискване, азъ мисля, че г. председателъ ще има снисходителността да изслуша съ същото спокойствие, съ което съж готови народнитъ представители да изслушватъ, всеки ораторъ, който, макаръ да сме при второто четене, си позволява да засегне принципитъ, които стоятъ въ основата на разисквания законопроекта.

Най-важниятъ, най-силниятъ аргументъ въ подкрѣпа на тази теза, която азъ и прѣди и сега съмъ поддържалъ и поддържамъ, намирамъ въ конституцията. Чл. 111 казва: (Чете) „Народното събрание може да прави вънесенитъ проекти измѣнения, допълнения и поправки“; а чл. 112 казва: (Чете) „Ако правителството не склони на измѣненията, допълненията и поправките, направени върху законопроекта му, оно може или да си го вземе назадъ, или да го внесе повторно, както е билъ изпърво, съ обяснения и забѣлѣжки, или пѣкъ да го внесе съ ония измѣнения и допълнения, които наиде за сгодни.“

При първото четене ставатъ общи разисквания по законопроекта. У насъ се грѣши, като се спускатъ ораторитъ въ обсъждане подробноститъ на законопроекта. Важниятъ въпросъ, който трѣбва да се дебатира при първото четене, е този: има ли нужда

отъ създаване на законопроекта, какъто е предложено правителството; трѣбва ли новъ законъ, или сж достатѣчни сѣществующитѣ за уреждане на извѣстенъ въпросъ, на извѣстна материя, на извѣстна областъ отъ управлението или отъ народния поминѣкъ? И ако Народното събрание приеме по принципъ единъ законопроектъ, чрѣзъ този си воть то казва: съгласно съмъ съ правителството, че трѣбва да се създаде новъ законъ по този въпросъ, че трѣбва съ ново законоположение да се уреди извѣстна отрасль отъ държавното управление или отъ народния поминѣкъ. Но върху какви основи, при какви условия, какъ ще трѣбва да се нареди материята, това сж вече въпроси на подробности, макаръ не по-малко принципиални отъ принципа на въпросъ: да има ли законъ или не. Ето защо, слѣдователно, азъ считамъ, че, макаръ да сж се изказали оратори, при първото четене на този законопроектъ, противъ факултативната застраховка, макаръ да сж искали законопроектъ за задължителната застраховка, това не изключва правото на никого днесъ, когато ще се разисква чл. 2, който е основниятъ членъ въ законопроекта, всѣки единъ да изтъкне съображенията, аргументитѣ, основанията, мотивитѣ, по които той прѣдпочита първата отъ втората система. Народното събрание чрѣзъ първия воть приема нуждата отъ такъвъ законъ за застраховка отъ градобитнина. Днесъ, когато се вотира чл. 2 отъ този законопроектъ, ще каже: застраховката на земеделскитѣ произведения трѣбва да почива върху факултативния принципъ, или ще каже противното — върху принципа на задължителността. Въ слѣдствие на всѣкитѣ тия съображения, г. г. народни прѣдставители, азъ моля уважаемия ни прѣдседателъ да благоволи, ако поискатъ думата почтенитѣ ни другари г. г. Беровъ и Пешевъ, да ги допусне да продължатъ развитието на своята мисль. Ако, обаче, тѣ считатъ, че достатѣчно сж се изказали, моля почтения прѣдседателъ да не спъне мене, когато ще искамъ да засегна сжкия въпросъ, макаръ бѣгло и нажесо.

Г. г. народни прѣдставители! . . .

Прѣдседателъ: Моля, г. Краевъ!

А. Краевъ: Въпросътъ е отъ голѣма обществена важность.

Н. Мирски: Кажете, най-напрѣдъ, какво прѣдлагате, вмѣсто този членъ, и тогава говорете; или кажете, какви измѣнения прѣдлагате.

Прѣдседателъ: Понеже засѣгате тукъ въпроса: трѣбва ли или не да се разисква по принципа, легналъ въ основата на този законопроектъ, по този въпросъ азъ ще кажа нѣколко думи.

Моля Събранието да оцѣни, че въпросътъ е много по-важенъ и че не се касае само за тоя случай. Ако Събранието рѣши сега, че е възможно при второто четене да се засѣгатъ основни въпроси, принципиални въпроси, които сж обсъждани при приемането на законопроекта на първо четене, прѣдрѣшава се единъжъ завинаги въпросътъ занапрѣдъ, така щото, всѣки народенъ прѣдставителъ ще може да се връща да говори по принципи, легнали въ приетия вече на първо четене отъ Събранието законопроектъ.

А. Краевъ: То е вѣрно.

Прѣдседателъ: Въ случая има два основни принципа въ законопроекта: първиятъ принципъ е да се уреди едно осигуряване на земеделскитѣ произведения отъ градушка; вториятъ принципъ е, че това осигуряване е на свободни начала. Когато се обсъждаше тукъ по принципъ законопроектътъ, върху тия двѣ начала се говорѣ най-много и, понеже

Събранието прие тия два основни принципа, връщането изново къмъ разискването имъ, значи да ни се отнеме възможността да вървимъ по онзи редъ, който е посоченъ въ правилника и който има за цѣль да даде възможность на Събранието да върши ползотворна работа, а не да тъпчи на едно мѣсто. И заради това моето мнѣние е, че не би трѣбвало по никой начинъ да се узаконява такава практика въ парламента.

Обаче, ако Събранието намира, че моето тълкуване е неправилно, то е волно да рѣши тѣй, както намѣри за нужно. Ако Събранието иска този въпросъ да се положи на гласуване, азъ ще го положа. Безъ това, обаче, азъ нѣма да позволя да говорятъ тия, които искатъ да говорятъ по принципъ по този въпросъ.

Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

А. Краевъ: Азъ искамъ да свърша по този въпросъ, г. министре.

Министъръ Н. Мушановъ: Министърътъ има право всѣки пътъ да взема думата.

А. Краевъ: Азъ съмъ на трибуната.

Министъръ Н. Мушановъ: Въпросътъ е принципаленъ, г. Краевъ.

А. Краевъ: По сжкия въпросъ азъ не съмъ се изказалъ, а отстъпихъ думата на г. прѣдседателя.

Министъръ Н. Мушановъ: Сега не е въпросъ за Вашия говоръ, а е въпросъ за една парламентарна практика.

А. Краевъ: Но азъ не съмъ се изказалъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ нѣма да държа рѣчь, като Васъ, а ще кажа само двѣ думи, защото е въпросъ за практика.

Д. Драгиевъ: Нека се изкаже г. министърътъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ нѣма да прѣкъсвамъ г. Краева да говори; азъ ще свърша сега. Въпросътъ се полага въ своя принципъ, заради туй смѣтамъ, че съмъ длъженъ да взема думата.

Г. прѣдседателъ слага въпроса така: гласува се по принципъ законопроектътъ; главнитѣ принципи на този законопроектъ сж два: първо, има ли нужда отъ застраховка на полскитѣ нмоти отъ градобитнина, и второ, застраховката да бѣде задължителна или да бѣде факултативна.

А. Краевъ: Така.

Министъръ Н. Мушановъ: И, казва г. прѣдседателъ, тѣй като тоя законопроектъ се гласува по принципъ, трѣбва да се смѣтне, че тия въпроси, легнали въ законопроекта, сж разрѣшени по принципъ. Сега, г. г. народни прѣдставители, тѣ сж разрѣшени, но тѣ не сж изчерпателно разрѣшени. Прѣди всичко, не е направена разлика, какъ единъ народенъ прѣдставителъ е гласувалъ по принципъ за този законопроектъ; за задължителната ли застраховка или пъкъ само за застраховката — въпросъ на принципъ е — или е гласувалъ за двѣтѣ наедно и, второ, най-важното е, че днесъ, ако се направи прѣдложение отъ страна на г. Пешева или г. Борова за задължителната застраховка, народното прѣдставителство може днесъ да гласува задължителността.

А. Краевъ: Даже и при третото четене.

Д. Драгиевъ: При първото четене сме гласували само за нуждата отъ закона.

Министъръ Н. Мушановъ: Хубаво де! Народното прѣдставителство днесъ е властно да гласува принципа на задължителността, макаръ и единъ да е приело законопроекта съ факултативна застраховка.

Нѣкои отъ лѣвицата: Вѣрно!

Министъръ Н. Мушановъ: Значи, приемането по принципъ не изчерпва въпроса за разрѣшаване на второ четене пакъ въпроса за задължителното застрахуване.

Отъ лѣвицата: Вѣрно!

Министъръ Н. Мушановъ: Ето защо, колкото и да е право желанието на г. прѣдседателя да бѣде въ съгласие съ правилника и да раздѣли дебатирането по принципъ на законопроекта отъ второто четене, но тъй като, по моето разбиране — разбира се, азъ казвамъ моето мнѣние — при самото второ четене на законопроекта може да се гласува отъ народното прѣдставителство принципътъ на задължителността — може-би вие да не направите това — по самото обстоятелство, че вие можете да гласувате, че правилникътъ не ви запрѣщава да гласувате, допустимо е, че можете да го измѣните.

А. Краевъ: Като резултатъ на убѣждение, дължимо на разискванията.

Министъръ Н. Мушановъ: Азъ смѣтамъ, че народното прѣдставителство, което онзи день е гласувало единъ въпросъ по единъ начинъ, днесъ нѣма да го измѣни, но туй сѣ въпроси на вѣроятност и прѣдположение — възможно е и противното да стане. Ето защо, ако днесъ не се допусне на господата да говорятъ, а се допусне само гласуване на тѣхнитѣ прѣдложения въ тая смисълъ, какво ще имаме въ резултатъ? Ние можемъ да гласуваме едно прѣдложение, което не е допуснато да се развива прѣдъ народнитѣ прѣдставители отъ страна на вносителитѣ. Това, по моето разбиране, не трѣбва да се допуска; още повече, че тенденция ще има да се мисли — не че г. прѣдседателятъ желае това, но азъ вѣрвамъ, че нѣкои отъ васъ ще помислятъ туй...

А. Краевъ: Вѣрвамъ, че никой не го подозира.

Министъръ Н. Мушановъ: ... — че г. прѣдседателятъ желае да говори по единъ принципъ, който, може-би, не е по мнѣнието на болшинството. Затуй, по моето разбиране, въпросътъ за задължителното осигуряване може да се дебатира на второ четене; има народни прѣдставители, които искатъ да говорятъ въ тази смисълъ, и трѣбва да говорятъ. Но прѣдъ видъ на туй, че народното прѣдставителство е гласувало вече противния принципъ, и прѣдъ видъ на туй, че тѣ зачитатъ другаритѣ си, а и тѣ сами се зачитатъ, азъ смѣтамъ, че нѣма да си измѣнятъ тѣй мнѣнието въ единъ день. Би било желателно да си изказватъ гледището, доколко то е мнѣние на тѣхната съвѣсть и убѣжденно, а да не правимъ пакъ дълги дебати по този въпросъ, само и само да тормозимъ работата на парламента.

А. Краевъ: Това Ваше пожелание е напълно умѣтно.

Министъръ Н. Мушановъ: Слѣдъ тѣзи обяснения, азъ смѣтамъ, че могатъ да иматъ думата тии господа.

А. Краевъ: Азъ нѣма да говоря по същество, г. прѣдседателю, но искамъ да кажа двѣ думи по сѣщия въпросъ.

Прѣдседателятъ: Добръ.

А. Краевъ: Г. г. народни прѣдставители! Това, което искахъ да кажа, г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи го изтъкна. Правилникътъ казва, че всѣки народенъ прѣдставителъ при второто четене може да прѣдложи прибавка или поправка...

А. Христовъ: Или измѣнение.

А. Краевъ: ... или измѣнение, не ще съмнѣние. Съ сѣщото право ние се ползуваме и при третото четене, обаче, съ едно ограничение: индивидуалната инициатива на единъ депутатъ трѣбва да бѣде подкрѣплена отъ 10 неговии другари. Напр., има единъ принципъ, вотира се, но прави се прѣдложение за противоположенъ принципъ; може ли да се тури на гласуване и това прѣдложение, ако воятъ по първия принципъ не е утвърдителенъ, сир. ако при първото вотиране не е прието прѣдложение съ противоположенъ принципъ? Очевидно, може. Е добръ, ако азъ имамъ право, прѣди вие, г. прѣдседателю, да турите на гласуване чл. 2 съ текста, който е въ законопроекта и който прѣдвижда факултативна застраховка, да ви сезирамъ съ едно прѣдложение, съ една поправка, съ едно измѣнение на този текстъ, въ смисълъ, че искамъ застраховката да бѣде задължителна, кое ме ограничава именно въ правото да развия, да обоснова, да мотивирамъ прѣдложението, което правя? Очевидно, нищо. Но г. прѣдседателятъ казва: по технически съображения, по съображения практически, утилитарни, за да не се губи напразно врѣмето на парламента и пр. — това не може да се допусне. Добръ, какъ каза и г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи, ако се счита този въпросъ, чрѣзъ вота при приемането на законопроекта по принципъ, прѣдрѣшенъ, не остава, освѣнъ ония, които продължаватъ да сѣ на противно гледище, да се стараятъ да изтъкнатъ нови или по-убѣдителни аргументи, за да могатъ да прокарать своето мнѣние, своето гледище, своя принципъ. Ето защо азъ моля г. прѣдседателя, за да не се излага неговото достойнство, тъй като неговото добро желание, неговата добра воля отъ никого не е заподозрѣна — въпросътъ е за разбирането на правилника — да не настоява на туй разбиране и даже отрано заявявамъ, че, ако евентуално Народното събрание се изкаже чрѣзъ вота, който би му поискалъ неговиятъ прѣдседателъ, въ смисълъ, че трѣбва да се допуснатъ разисквания по прѣдложения съ противоположенъ принципъ, ако такъвъ вота се вземе отъ камарата, който споредъ мене и споредъ министра на вътрѣшнитѣ работи г. Мушановъ е правиленъ, е парламентаренъ, нашиятъ уважаемъ прѣдседателъ ни най-малко да не се счита засегнатъ, защото това е въпросъ за тълкуване правилника, а не въпросъ за довърне или недовѣрие къмъ прѣдседателя.

А. Христовъ: Тукъ, прѣди всичко, нѣма личенъ въпросъ.

А. Краевъ: Да, тукъ нѣма личенъ въпросъ.

Прѣдседателятъ: Г-да! И азъ мисля, че тукъ нѣма личенъ въпросъ, а има въпросъ за тълкуване правилника, има въпросъ за изпълнение дългъ отъ прѣдседателя, който е длъженъ да бди строго да се изпълнява правилникътъ, и нищо повече. Понемъ въ правилника е казано, че разискванията при първото четене, по принципъ, се заключаватъ въ разглеждане на основнитѣ начала, които сѣ легнали въ законопроекта, слѣдователно, връщане изново къмъ разглеждане на тѣзи основни начала не може да става по съображения, които сѣ ясни, защото инакъ разискванията нѣма да иматъ край и защото

парламентът, както вече казах, ще се липни от възможността да върши онова, което е най-важното — работа, и защото, щом се предостави на парламента право да се връща, колкото пъти пожелае, към въпроси, които са разглеждани вече, той се парализира в своята дейтелност. Моите пожелания са, следователно, въ хармония с правилника, да се даде възможност на парламента да работи онова, което трябва да работи.

Тълкуването, което прави г. министърът на вътрешните работи, на мене лично се вижда съвършено неправилно, защото, пакъ повтарямъ, ще се внесе въ Народно събрание една практика, която няма да ни доведе до добър край.

А. Краевъ: (Възразява пищо)

Прѣдседателъ: Обаче, понеже Събранието е властно да рѣши тъй или иначе въпроса и понеже ни най-малко не мисля, че се засѣгамъ азъ — въпросътъ е само за тълкуване на правилника — моля Събранието да се произнесе.

К. Мирски: Г. прѣдседателю! Искамъ да говоря по този въпросъ.

Прѣдседателъ: По кой въпросъ?

К. Мирски: По въпроса за тълкуване на правилника.

Прѣдседателъ: Има думата г. Кръстьо Мирски по тоя въпросъ.

Д. Мишевъ: Той не е на дневенъ редъ, а инцидентно се повдигна. Така се отклоняваме отъ дневния редъ.

Прѣдседателъ: Да, въпросътъ инцидентно се повдига, но г. Мирски може да се изкаже.

К. Мирски: Г. г. народни прѣдставители! Да изгубимъ толкова време, по моему, виновникъ е г. Беровъ, защото той знае, че разглеждаме чл. 2 на законопроекта, но не ни казва, какво измѣнение прѣдлага въ тоя членъ или какъ да го измѣнимъ. Той трѣбваше най-напрѣдъ да ни каже туй, и тогава г. прѣдседателъ имаше да му каже: „Не говорете“. Ако г. Беровъ бѣше прѣдложилъ измѣнение на тоя членъ, въ смисълъ да стане застрахуването задължително, щѣхме да разискваме, и като приемемъ прѣдложението му, г. министърътъ можеше да оттегли законопроекта. Затуй, моля г. прѣдседатели да ни даде думата да говоримъ по чл. 2 и по другитъ членове, обаче, като всички отъ насъ по-напрѣдъ каже, какво иска да се измѣни въ дадения членъ. Най-послѣ прѣдседателъ е длъженъ да бди, дали ораторътъ говори по прѣдмета. Ораторътъ трѣбва да каже най-напрѣдъ, защо иска думата: да прѣдложи да се измѣни пищо или да се допълни.

Свършвамъ. Ако г. министърътъ бѣше озглавилъ законопроекта си „за факултативното застрахуване“, ако ние бѣхме гласували заглавното съ такава една дума, не щѣше да се даде сега думата никому да говори за задължителното застрахуване, защото щѣхме да считаме въпроса разрѣшенъ съ заглавието. Г. министърътъ на вътрешните работи се лъже, като казва, че ние съ разгледването принципътъ на законопроекта били сме вече прѣдърѣшили въпроса.

Министъръ Н. Мушановъ: Напротивъ, азъ поддържамъ противното.

К. Мирски: Вие казахте, че ще бъдемъ непослѣдователни или че пищо отъ насъ ще бъдатъ непослѣдователни, ако пледира тукъ за задължителната застраховка.

Министъръ Н. Мушановъ: Т. е., ако рѣшатъ за задължителността, защото са рѣшили противното вече.

К. Мирски: Азъ съмъ за задължителността, и ще ми дадете на реда думата да говоря, г. прѣдседателю. Сега питайте Събранието.

Прѣдседателъ: Моля Събранието да се произнесе по въпроса, който се повдигна, защото азъ желая да отхвърля отъ себе си отговорността. Тукъ се говори по смисѣла на чл. 2 — по принципа за задължителността или за свободното осигуряване, и моля г. г. народните прѣдставители . . .

Д. Мишевъ: Ама няма такъвъ въпросъ.

Прѣдседателъ: Има такъвъ въпросъ.

Д. Мишевъ: Тогава, ние трѣбва да говоримъ по него.

А. Краевъ: Моля, г. г. народни прѣдставители, защо да не разберемъ: г. прѣдседателъ иска отъ насъ да му дадете да разбере, какъ трѣбва да прилага правилника.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Тѣй.

Д. Мишевъ и отъ лѣвицата: Не може тѣй. Трѣбва да говоримъ по този въпросъ.

Д. Драгиевъ: Дайте думата на всеки, който иска да говори. Искамъ думата.

Прѣдседателъ: По кой въпросъ искате, г. Драгиевъ, да говорите?

Д. Драгиевъ: По този въпросъ — по тълкуването на правилника.

Прѣдседателъ: Тѣй кажете.

А. Краевъ: По чл. 2 никой не може да говори, докато азъ не слѣза отъ трибуната; може да говори по инцидентния въпросъ. Азъ стоя на трибуната, за да говоря по чл. 2.

Прѣдседателъ: Има думата г. Драгиевъ.

Д. Мишевъ: Г. прѣдседателю! Азъ понекажъ думата по-напрѣдъ отъ г. Драгиева. Тукъ се говори по единъ новъ въпросъ, който не е на дневенъ редъ. (Глътка)

Прѣдседателъ: Моля, г. Мишевъ.

Д. Драгиевъ: Г-да народни прѣдставители! Тълкуването, което нашиятъ прѣдседателъ иска да даде на правилника по тоя случай, ми се вижда неправилно, и то, ето защо. Единъ законопроектъ може да съдържа не само единъ главенъ, но и редица второстепенни принципи. Всички тѣзи принципи при първото четене на законопроекта могатъ да бъдатъ засегнати отъ разискванията, по тѣхъ може да бъде дебатирано и въ край на крайната Народно събрание гласува, но какво гласува? То не гласува присматането или отхвърлянето нито на пищо главенъ принципъ, нито на пищо второстепененъ; то гласува само единъ единиченъ въпросъ: има ли въ страната пужда отъ такъвъ единъ законъ или няма, и когато то гласува, този именно въпросъ разрѣшава.

Когато ние оня денъ гласувахме при първото четене този законопроектъ, ние съ нашия вотъ нито приехме, нито отхвърлихме било свободното, било задължителното застрахуване; ние съ нашия вотъ

само казахме, че въ страната има нужда от такова едно мѣроприятие, а сега ще кажемъ въ подробности, на какви начала то трѣбва да бѣде поставено. Народнитѣ прѣдставители иматъ пълно право да се изкажатъ по тоя членъ, който засѣга единъ отъ основнитѣ начала на законопроекта. Та тѣзи работи, мисля, сѣ достатъчно ясни и нѣма нужда повече да се спираме по тѣхъ; па и 30-годишната практика тукъ, въ този парламентъ, е била тая, а не онази, която се иска сега отъ г. прѣдседателя да узаконимъ.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи.

Министъръ Н. Мушановъ: Г. г. народни прѣдставители! Неправилното е това, което искате да въведете въ правило. Прѣдседателътъ има право, по силата на своята власт, да сондира мнѣнието на народното прѣдставителство по извѣстенъ въпросъ,...

Д. Драгиевъ: Не го отричаме; не му прѣчимъ.

Министъръ Н. Мушановъ: ... безъ да дава думата на когото и да било, защото, ако се въведе това въ практика, ако вие трѣбва да говорите по тѣзи въпроси, по десетъ души ще се записватъ да говорятъ, и ние само тукъ ще тълкуваме правилника.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: А-а-а!

Д. Мишевъ: Такова желание нѣма. Не трѣбваше да се дава думата по този въпросъ.

Министъръ Н. Мушановъ: Моля ви се, г-да. — Прѣдседателътъ, за да бѣде много коректенъ въ изпълнение на своитѣ длѣжности, казва своето мнѣние. И за да разбере, че неговото мнѣние е и мнѣнието на парламента, иска изеднѣжъ да ви подложи въпроса на гласуване и свършено. Той е властенъ сега да ви прѣдстави въпроса на гласуване и да види, какъ вие ще гласувате, за да вземе директива отъ вашето поведение за себе си. Затуй бихъ молилъ прѣдседателството да постави въпроса на гласуване и съгласно резултата отъ гласуването да напѣти своята работа.

Д. Драгиевъ: Гласуване безъ дебати не е позволено.

Прѣдседателъ: Мисля, че инцидентниятъ въпросъ има много голѣмо значение за Събранието, и затова азъ ще моля Събранието да се изкаже. Има думата г. Димитъръ Мишевъ.

Д. Мишевъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ е, да-ли ние при второто четене пакъ можемъ да говоримъ принципиално по извѣстни законопроекти. Г. прѣдседателътъ каза на двама отъ ораторитѣ, че не трѣбва да говорятъ по принципъ, понеже законопроектьтъ е билъ вече приетъ по принципъ. Повдига се въпросъ, че той нѣма право да имъ отнема думата. Тѣ, на основание практиката и правилника, казватъ, че иматъ право да говорятъ, понеже тѣ и при първото четене сѣ били противъ принципа на факултативното застрахуване. Значи, тѣ сѣ за наложителната застраховка. Г. прѣдседателътъ настоява, че е правъ и, разбира се, трѣбваше да послѣдва едно прѣдложение, да пита камарата, да-ли, напр., трѣбва тѣй да се разбира въпросътъ. Намѣсто това, ние какво виждаме? Единъ отъ нашитѣ другари, г. Краевъ, излиза и говори по единъ въпросъ и доказва на Събранието, че тълкуването на г. прѣдседателя не е съгласно нито съ конституцията, нито съ практиката, нито съ правилника; и той надълго и широко говори, за да ни убѣди. Свършено друго би било, ако се сложи въпросътъ:

да се допусне ли да говорятъ така, както искатъ, тѣзи двама господа? Но щомъ единѣжъ единъ отъ нашитѣ другари излиза на трибуната да говори по единъ въпросъ, значи, да ни освѣтли, открива се въпросъ и ми се струва, че ако допуснемъ, какво неговитѣ заключения сѣ прави, трѣбва да дадемъ правото и на другитѣ, които ще излизатъ да говорятъ съ противни заключения. Значи, тукъ трѣбва да се положи въпросътъ на разискване, а този въпросъ не е на дневенъ редъ. Ако искаме ние да си изяснимъ еднѣжъ завинаги, какъ трѣбва да поставяме и да си опрѣдѣлимъ едно правило да тълкуваме това, тогава нека въпросътъ се тури на дневенъ редъ и да говоримъ по него въ слѣдующето засѣдание. Защото единъ като говори, какъ така и други да не говорятъ?

Министъръ Н. Мушановъ. Тогава, г. Пешевъ трѣбва да чака утрѣ да вземе думата, защото трѣбва да сложимъ въпроса на дневенъ редъ.

Д. Мишевъ: Но, г. министре, г. Пешевъ седна, а г. Краевъ взема думата и ни говори не по втория членъ, а по единъ въпросъ, който съвсѣмъ не е на дневенъ редъ.

А. Краевъ: Това е инцидентъ, който на момента трѣбва да се разрѣши. Какъ ще го туряме на дневенъ редъ?

Д. Мишевъ: Не трѣбва да се говори, а трѣбва да се сложи на вотирание отъ камарата.

Прѣдседателъ: Има думата г. д-ръ Лука Дѣяновъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ е много важенъ, и ми се струва, че, прѣди да се произнесемъ по него, ще трѣбва да си изкажемъ нашето мнѣние, защото отъ разрѣшението на този въпросъ ще зависи, какво поведение да държимъ занапрѣдъ.

Тукъ се отнема думата на двама наши другари, като мисли г. прѣдседателътъ, че въпросътъ, който зачакватъ тѣ, е разрѣшенъ, и сега ние ще се произнесемъ, може ли да се говори при второто четене за нѣкакви основни начала, за които се е говорило при първото четене. Г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи се изказа. Азъ още сега ви заявявамъ, че не съмъ на мнѣнието нито на г. министра Мушановъ, нито на това на г. Краева. И ето защо. Не трѣбва, г-да, да се чудите, че за единъ членъ отъ който и да е законъ може да има различни тълкувания. Това тълкуване зависи отъ ясността или неясността на члена. Ние сега съ този въпросъ ще изтълкуваме чл. 38 въ свръзка съ чл. 39 отъ правилника за вътрѣшния редъ. Споредъ мене, тѣзи членове сѣ много ясни. Въ третата алинея на чл. 38 дословно е казано слѣдующето: (Чете) „Разискванията“ — за първото четене се говори — „по принципъ се състоятъ въ разглеждане основнитѣ начала на законопроекта“. Имайте прѣдъ видъ това: „основнитѣ начала на законопроекта“.

Н. Мирски: А тѣ сѣ много.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Тукъ почтениятъ г. министъръ на вътрѣшнитѣ работи стана и каза, че въпросътъ за доброволното или задължителното осигуряване е основно начало. Много право. Г. Краевъ, и той, също каза: този въпросъ е основно начало. И той е правъ. Заедно съ тѣхъ и азъ ще кажа, че въпросътъ за задължителното или факултативното осигуряване е основно начало. Ако е основно начало, тогава азъ се питамъ: защо повдигаме ние въпросъ, да разискваме върху основнитѣ начала, които сме приели

или можемъ да ги приемемъ, споредъ чл. 38 отъ правилника за вътрѣшния редъ, само на първо четене?

К. Мирски: Само главнитѣ принципи сме приели. Не сме приели другитѣ.

Р. Яневъ: Тогава, да не гласуваме чл. 2, когато се е гласувалъ на първо четене!

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Ще си кажете и Вие мнѣнието. Моля, изслушайте мене сега. Чл. 39 отъ правилника говори за второто четене и изключително за него. Той казва дословно слѣдующето: (Чете) „При второто четене Събранието разглежда законопроекта членъ по членъ и се произнася върху поправкитѣ и прибавкитѣ...“, а не върху основнитѣ начала. Тѣй че, при второто четене, не може да се прави друго, освѣнъ поправки и прибавки. Сега, г. г. народни прѣдставители, ако се повърнемъ и кажемъ при второто четене, че трѣбва да бѣде задължителна осигуровката, тогава трѣбва да пратимъ още единъ пътъ законопроекта въ комисията, защото комисията е приела така този законопроектъ само въз основа на началото, което е легнало въ чл. 2, и, ако ние измѣнимъ това основно начало и приемемъ, да кажемъ, задължителната осигуровка, трѣбва цѣлиятъ законопроектъ да рухне, защото всички останали членове хармониратъ съ това основно начало. Та, казвамъ, ако приемемъ това, трѣбва още единъ пътъ да пратимъ този законопроектъ въ комисията, прѣдъ видъ на туй, че ние се произнасяме върху едно основно начало, което мѣни основата на цѣлиятъ законопроектъ. Така не можемъ да си играемъ — да сме мислили тогава, когато сме приемали законопроекта на първо четене. Когато приемаме единъ законопроектъ на първо четене, ние го приемаме съ всичкитѣ му основни начала. Може-би, в. г. г. народни прѣдставители, това тълкуване да не ви се види умѣстно или, съ други думи, може-би, такава смисълъ не трѣбваше да дадемъ на чл. 38, но такава сме му дали при приемането на правилника; тамъ трѣбваше да мислимъ за това. Правилникътъ въ дадения случай е изриченъ, и г. прѣдседателъ бѣше много правъ, когато се съобрази съ него при едно такова тълкуване. Чл. 38 казва, че при първото четене на законопроекта става разискване върху основнитѣ начала, а чл. 39 казва, че при второто четене разискване не може да има, освѣнъ само върху поправкитѣ и прибавкитѣ, а не и върху основнитѣ начала.

Прѣдседателъ: Има думата г. Манолъ Златановъ.

М. Златановъ: Г. г. прѣдставители! Лани сжко така си губихме усилията инцидентно да тълкуваме правилника. Това не създава редъ. Прѣдседателъ съ собствената си властъ обявява своето разбиране на правилника и го прилага. Който обича да тълкува, той не трѣбва да спира законодателната властъ да работи, а да се съобрази съ чл. 103 отъ правилника — да внесе надлежно прѣдложение по опрѣдѣления редъ.

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Чл. 103 говори за измѣнението на правилника.

М. Златановъ: Какъ така ще го измѣняваме?

Д-ръ Л. Дѣяновъ: Ние го тълкуваме.

М. Златановъ: Какъ така? Тогава, всичко може да се измѣни съ инцидентно тълкуване. Какво имате да тълкувате? Не можете да говорите по принципа при второ четене. Работа положителна, ограничителна ни прѣдлежи. Защото, иначе, по всѣко законо-

проектче ние ще вземемъ да тълкуваме и тогава на третѣ четения ще вземемъ да разсждаваме по принципъ — ще сѣемъ, но нѣма да мѣсимъ.

А. Краевъ: Голѣма приказка е туй!

М. Златановъ: Отъ голѣмъ човѣкъ!

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Христовъ.

А. Христовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато разглеждаме извѣстни принципи, не можемъ да ги не съпоставимъ съ главнитѣ факти, върху които тѣ почиватъ. Азѣ, макаръ че съмъ за задължителната застраховка, считамъ, че г. прѣдседателъ е правъ, и ще моля да изслушате моето мнѣние въ тѣколко думи.

Твърди се, че законопроектътъ, който се внесе, не съдържа само единъ принципъ, а развой на нѣколко принципа. Законопроектътъ съдържа, казватъ, застраховка. Ако вие вземете само това, че въ законопроекта се говори за застраховка, съ това не се казва нищо, защото, да кажешъ застраховка, трѣбва да кажешъ, каква, по каквъ редъ и на какви начала: главнитѣ начала и подробноститѣ. Е добръ.

И. Хаджиевъ: (Възразява нѣщо)

А. Христовъ: Моля ви се, г-да, имайте търпѣние, изкажете се и вие. — Министерството, право или криво, ви внесе единъ законопроектъ за застраховка, основанъ на свободното начало — факултативна застраховка. Вие по този въпросъ спорихте ли? Безспорно. Спори се тогава, задължителна ли да бѣде застраховката, или пъкъ свободна; изказаха се мнѣния за законопроекта и противъ това основно начало на законопроекта, а безспорно е, че законопроектътъ нѣма друго основно начало; министерството ви внесе единъ законопроектъ върху тази основа и, като взема нея, урежда послѣ подробноститѣ. Казавъ, че съмъ за задължителното застрахуване, но вие, болшинството отъ лѣво и отъ дѣсно, приехте законопроекта по принципъ при първото гласуване. А това какво значи? Приехте прѣдложението на Министерския съветъ, който иска факултативна застраховка, пратихте го въ комисията да прѣгледа подробноститѣ, и сега тукъ, на второ четене по какво можехте да говорите? Чл. 39 отъ правилника е изриченъ: (Чете) „При второто четене, Събранието разглежда законопроекта членъ по членъ и се произнася“ — помнете хубаво — „върху поправкитѣ и прибавкитѣ“.

Д. Мишевъ: Тѣй.

А. Христовъ: Моля ви се, г. Беровъ поправка ли прѣдлага? Той прѣдлага съвършено ново измѣнение; той ви казва: „Азѣ искамъ задължително застрахуване“. Ами това значи да рухне цѣлиятъ законопроектъ, който вие приехте по принципъ и пратихте въ комисията.

М. Златановъ: Това значи да сѣемъ само.

А. Христовъ: То е съвършено противно на това, което е вложено въ законопроекта и което е прието по-рано. Г. прѣдседателъ е правъ по правилника; той казва на г. Берова: ти искашъ ли въ нѣщо да измѣнишъ чл. 2, въ смисълъ на поправка или прибавка, като приемешъ принципа на свободната застраховка? Той казва: „Не, азѣ не искамъ това; азѣ искамъ задължителна застраховка“. Е добръ, по този основенъ принципъ се говори. Чл. 38 отъ правилника казва: (Чете) „Разискванията по принципъ се състоятъ въ разглеждане основнитѣ начала на законопроекта“. А това е основното начало на законопроекта.

И. Хаджиев: Четете чл. 39 от правилника, г. Христовъ!

А. Христовъ: Именно, аз го четохъ. — Е добъръ, значи, въпросътъ се поставя така: при първото разглеждане на този законопроектъ, ние приехме ли съ бошинство принципа, който министерството предлага, т. е. свободна застраховка? Приехме. Върху този принципъ ние сега трѣбва да уредимъ закона въ неговитѣ подробности — и това ние сега ще разискваме — а не върху новия принципъ на задължителността — съвършено противно положение. Г. прѣдседателътъ е правъ, и азъ моля Народното събрание да възприеме това, което диктува правилникътъ. Иначе, г-да, тѣзи, които искатъ да се повръщатъ на приети принципи, вътъ, чрѣзъ своитѣ органи, говорятъ: „Безплодна камара, недѣеспособна камара!“ А тя е безплодна, тя е недѣеспособна, ако ние правимъ този фалшивъ кръгъ, всѣки денъ да подновяватъ принципитѣ, които вчера сте рѣшили и приели — единия или другия. Въ името на работата, която ни прѣдстои да вършимъ, и на добрата работа, безъ да играемъ на думи, азъ ви моля да се произнесете въ смисълъ, че не може да се говори по принципа на задължителностъ по този законопроектъ.

Н. Мирски: По-малко самонадѣяностъ.

Прѣдседателътъ: Има думата г. Христо Дограмаджиевъ.

Х. Дограмаджиевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ не мисля, че въпросътъ трѣбва да се схваща така, както можахъ да разбера отъ горенето на ораторитѣ, които бѣха за даването на думата и противъ даването на думата, да се говори втори пътъ по въпроса на чл. 2 отъ закона, да-ли осигуряването трѣбва да бѣде факултативно или задължително. Споредъ мене, ние би трѣбвало да разгледаме само въпроса — по-скоро, бихме могли да го разгледаме, а не „би трѣбвало“ — да-ли е правилно разбирането на правилника, което г. прѣдседателътъ дава. А ние не можемъ да тълкуваме правилника въ тази смисълъ на думата, че, когато се говори по единъ принципъ и, може-би, най-главния принципъ въ единъ законопроектъ, това може да става и при второто четене, говорено или неговорено при първото четене. Менѣ ми се струва, че ние тукъ не можемъ да разискваме този въпросъ пакъ като принципъ, а сега, въ дадения случай, при разглеждането на настоящия законопроектъ, или, както нѣкои се изразиха, въ конкретния случай, по чл. 2, би трѣбвало да рѣшимъ: би ли трѣбвало г. г. Пешевъ и Беровъ да бѣдатъ допуснати да взематъ думата по този въпросъ за задължителностъ или факултативностъ на застраховката?

М. Златановъ: Вие, които говорите винаги охранително, сега говорите малко разрушително.

Х. Дограмаджиевъ: Ние сега не можемъ да даваме тълкувание на правилника, защото то трѣбва да бѣде автентично, и това може да стане само по реда, прѣдвидѣнъ въ правилника; когато се касае да се видоизмѣни, допълни или тълкува, е казано въ него. Тѣй щото, принципиално рѣшение по въпроса не можемъ да вземемъ, а само за този случай бихме могли да разгледаме, правъ ли е г. прѣдседателътъ, или не? Менѣ ми се струва, че и този въпросъ не можемъ да обсъждаме.

М. Златановъ: Тукъ ние александрийски философи ли сме?

Х. Дограмаджиевъ: Но въ всѣки случай, понеже г. прѣдседателътъ бѣше тѣй добъръ да ни остави да говоримъ, азъ вземамъ думата да се изкажа по него.

Прѣди всичко, г. прѣдседателътъ какво казва? „Ако се говори втори пътъ по единъ въпросъ, обстойно разискванъ при първото четене, то съ това се доказва само едно, че ние, освѣтени вече по въпроса, искаме само да говоримъ, а не да работимъ.“ Азъ намирамъ, че г. прѣдседателътъ е правъ въ това отношение.

М. Златановъ: Правъ е.

Х. Дограмаджиевъ: Сега, изказаха се миѣния, че може да се говори и втори пътъ по принципъ по единъ законъ, ако и този законъ да се разглежда на второ четене. Азъ мисля, че въ тази смисълъ говори г. Мушановъ, като принципъ; той има свое миѣние, но изглежда, че и неговото разбиране е либерално; най-вѣрното разбиране на работата стои другадъ, както други разбираха. Азъ ще се изкажа. Сега, казва се, законътъ е принципъ, и принципитѣ на закона сѫ принципъ. Ще се съгласите съ мене, че единъ законъ никой пътъ не е принципъ.

М. Златановъ: Ти го така строишъ. Никой не е казалъ това.

Н. Мирски: Кой е казалъ такова нѣщо?

М. Златановъ: Но принципъ, прокаранъ въ закона, е законъ.

Х. Дограмаджиевъ: Законътъ за застраховката лежи на принципа; законътъ не е принципъ и, слѣдователно, ако ние сме гласували при първото четене за този законъ, ние сме гласували за главния, за основния неговъ принципъ, . . .

М. Златановъ: Да.

Х. Дограмаджиевъ: . . . защото нѣма два — гласували сме за факултативното осигуряване, защото този принципъ бѣше добъръ разискванъ; по него гориха оратори, които най-добъръ сѫ запознати съ въпроса. Говори се и за факултативностъ и противъ нея. Наистина, ние сме освѣтлени, това не ни лишава отъ правото на втория вотъ да провалимъ първото гласуване, защото ще зависи отъ насъ, но да разискваме втори пътъ по принципъ въпроса, това е безцѣлно, защото сме освѣтлени. Азъ намирамъ, че г. прѣдседателътъ е правъ, даже не трѣбваше да дава думата по този въпросъ. Ако ние мислимъ, че друго-яче ще трѣбва да тълкуваме правилника, нищо не ни лишава отъ правото да поставимъ съгласно този правилникъ. Опасно е въ дадения случай ние да вземемъ едно разбиране, което да приложимъ въ всички други случаи, защото може да дойде и такъвъ случай, когато при първото четене никой не е взималъ думата по основнитѣ принципи на законопроекта, . . .

М. Златановъ: Да е взелъ.

Х. Дограмаджиевъ: Моля. — . . . при второто четене единъ ораторъ иска да се обясни — може-би въ полза на законопроекта, да го прокараме, или пъкъ въ негово вѣда, да го провалимъ; въ такъвъ случай прѣдседателството би могло да допусне да се вземе думата. Искамъ да кажа, че въпросътъ тукъ, да-ли да се говори, или не, е работа на правилника, който трѣбва да се тълкува не по принципи, а по тактъ. И въ дадения случай, азъ мисля, че г. прѣдседателътъ бѣше много тактиченъ, като постави така въпроса, че не трѣбва да се говори втори пътъ по единъ въпросъ разискванъ и гласуванъ вече. И дѣйствително, г-да, азъ не разбирамъ, какво ние приехме при първото четене на законопроекта. Ако ние всички

въ болшинството си бѣхме за задължителността на застраховката, ние трѣбваше да отхвърлимъ закона, защото това не значи, че ние сме противъ застраховката, а това значи, че ние искаме да се внесе, или сами, по частна инициатива, можемъ да внесемъ законъ за задължителното застрахуване.

А. Краевъ: Поправкигъ само граматически ли трѣбва да бѣдатъ?

Х. Дограмаджиевъ: Да. — Когато се прие законъ, то се разбира, че се прие неговиятъ основенъ принципъ. Тѣй трѣбваше да се разбира. Това е едно здраво държавническо разбиране, както щете кажете. Ако искате да демагогствувате, и азъ бихъ могълъ да демагогствувамъ. Ето защо азъ съмъ на мнѣнието да минемъ по-нататъкъ и да не вземаме никакво рѣшение по въпроса.

Прѣседателъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Теодоръ Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който се възбужда, е много важенъ, извънредно важенъ, споредъ мене. Едно криво негово разбиране сега може да има твърдѣ важни и неблагоприятни послѣдци въ развитието на парламентарния животъ у насъ. Може да има голямо влияние за стѣснение свободата на прѣнятия въ бѣдѣще и може да създаде основание на неблагоприятни или нетърпѣливи прѣдседатели да се обърнатъ на тирани въ Събраниято. Азъ съмъ на мнѣнието на г. Мирски, когото не можахъ да чуя, но отъ прѣкъсванията му разбрахъ, какво е неговото мнѣние, и ще ви моля да ме изслушате, защото въ това отношение азъ ще мога да се позова на една практика, която съществува у насъ, може да се каже, отъ освобождението. Тази практика се състои въ слѣдующето. Съжалявамъ само, че нѣмахъ време сега да направя справка за практиката другадѣ и да ви приведа цитати, но дотолкова, доколкото азъ съмъ слѣдилъ нашия политически животъ...

А. Краевъ: И въ Франция е такава, каквато ние поддържаме.

Т. Теодоровъ: ... и начина, по който сж ставали дебатитѣ тукъ, както и споредъ това, което азъ зная за Франция, Англия и вредъ, дѣто има парламентъ, нуждата отъ три четения се оправдава съ слѣдующитѣ съображения. Първото четене на законопроекта има за цѣль само едно — да се произнесе Събраниято, желае ли да се занимава съ въпроса, който му полага правителството чрезъ законопроекта, има ли мѣсто да се законодательствува по тази материя или нѣма — само върху това.

Х. Дограмаджиевъ: Не е вѣрно.

Т. Теодоровъ: По единъ законопроектъ, както е този за застрахуване земнитѣ произведения въ България отъ градобитнина. Събраниято, при първото му четене, ще се произнесе само по въпроса: има ли нужда отъ единъ такъвъ законъ, или трѣбва тази работа да се напусне като несвоевременно, като неумѣстна или трѣбва да се напусне законопроектъ, още, защото е построенъ върху такива начала, върху каквито той не може никога да се приеме — само върху това ставатъ дебатитѣ. Ако е въпросъ за единъ законъ за Кооперативната банка, напр., Събраниято ще има да се произнесе: има ли нужда отъ такава банка, въобще, има ли нужда да се създава тя, има ли нужда да се законополага по този прѣдметъ? Принципитѣ, разумѣва се, служатъ само за обоснова-

ване, за едно по-добро опрѣдѣление и очертаване намѣренята на правителството, което сезира Народното събрание съ въпроса. Ако Събраниято отхвърли законопроекта за Кооперативната банка, на първо четене, ясно е, че то казва на правителството: тази материя, тѣй както ми я прѣдставяшъ, не заслужава моето внимание. То е единъ блясъкъ, най-сигуренъ блясъкъ за едно правителство, то е нежелание на народното прѣдставителство да работи заедно съ това правителство, и обикновено, когато парламентътъ е враждебно настроенъ къмъ едно правителство, той ще му отхвърли първия законопроектъ, който му се падне по начало, за да му покаже, че начинътъ, по който той мисли да работи, не се одобрява отъ Събраниято, ще да го блямира. Противното, когато се случи, щото на първо четене да се приеме законопроектътъ, съвѣтъмъ не значи още, че Народното събрание възприема всичкитѣ основни принципи на този законопроектъ. Не, приемането на единъ законопроектъ по начало не означава съгласие на Събраниято съ правителството върху всичкитѣ основни положения на законопроекта, а значи само едно, че Събраниято е съгласно да се занимава съ мѣроприятието на правителството, до го разучи, и го праща на своята комисија да се занимае съ него. Но комисията какво ще направи? — ще приеме ли всичкитѣ основни начала за законопроекта, ще отхвърли ли, или видоизмѣни нѣкои отъ тѣхъ, това е въпросъ за разискване тамъ, въ комисията, дѣто ставатъ и най-главнитѣ дебати.

Сега, когато дойде второто четене, за всѣки единъ основенъ принципъ, сѣ ще има единъ членъ, ще има по една речушка отъ единъ членъ, и може да се говори неотдѣлно, защото при първото приемане Събраниято какъ приема законопроекта? Единъ го приема заради единъ принципъ, но може да не е съгласенъ съ другъ, другъ го приема заради втори, но не е съгласенъ съ първия, а трети го приема заради два, три, четири принципа, и иска само единъ да се измѣни; всички, обаче, сж съгласни въ едно, че върху тази материя трѣбва да се законополага. Ако върху тази материя има вече единъ законъ, който има нужда да се измѣни, не може да се каже при първото четене кое ще се измѣни, кое ще остане. И за да видите, че такава значението има приемането по принципъ, че то има значение само, че се приема да се законополага върху прѣдмета, приема се, щото Народното събрание да се занимае съ него въ комисиитѣ си и тукъ, и на второ, и на трето четене, а не че се приематъ принципитѣ. Прѣдставете си, че се внесе единъ проектъ за измѣнение на нѣколко члена отъ единъ законъ. Всѣко едно измѣнение съдържа въ себе си единъ принципъ. Може да се прѣдлага измѣнение на 12 члена. Чете се прѣдложението на първо четене: единъ одобрява измѣненното, прѣдложено въ първи членъ, другъ одобрява това, което е въ втори членъ, но не одобрява първия или третия, трети не одобрява четвърти членъ и т. н. — но измѣненнията сж за 12 члена, напр.; Събраниято що ги приема на първо четене, изобщо, защото всѣки единъ мисли, че има нѣщо добро въ този законопроектъ, обаче, комисията отъ всичкитѣ тѣзи прѣдложени 12 измѣнения на 12 члена може да приема само десетъ отъ тѣхъ и да отхвърли двѣтъ; може да отхвърли шестътъ и да остави само другитѣ шестъ, по това не значи, че комисията, като е отхвърлила основнитѣ законоположения, влиза въ конфликтъ съ камарата, която ги е приела вече, а това значи, че комисията е намѣрила, какво има нужда само отъ нѣкои отъ тѣзи измѣнения, а другитѣ отхвърля. И комисията не може да работи въ несъгласие съ министъръ: министърътъ трѣбва да присъствува тамъ и, ако има основни законоположения, за които правителството много държи, то ще заяви въ комисията, ще заяви и въ Събраниято и, когато Събраниято приеме при второ четене едно такова измѣ-

нение върху основните начала, правителството се намърва в конфликтът с камарата. Вие мислите сега, при второто четене, че всичките основни начала на законопроекта са приети. Ако беше така, тогава не може да има конфликти между правителство и камара при второто четене, защото в такъв случай ще се ограничим само върху граматически поправки; прибавки или допълнения, но основните начала не трябва да бутаме. А пък при второто четене конфликти често има. Защо стават те? Те стават твърде често именно при второто четене, защото Народното събрание не възприема един възглед, който е прокаран в законопроекта и за който правителството държи.

А. Краевъ: Покойният Стоилов се оттегли, като му не прие на второ четене един член от наказателния закон.

Д. Мишевъ: Въпросът е за основен принцип.

Т. Теодоровъ: По един член от наказателния закон, при второ четене станаха разисквания; покойният Стоилов моли камарата да приеме този член, но тя не го прие, и това породило конфликт между правителството и камарата. Причините за конфликта между правителството и камарата са твърде многочислени при второ четене, а сравнително по-малко са при първо четене, защото само поради явна вражда против министра камарата отхвърля един законопроект по принцип, а често пъти тя го приема по принцип, даже и когато мисли, че правителството е сбъркало, че законопроектите са несовместими, прави това от уважение, и после го погребва, без да види второ четене. Обаче, второто четене е, при което обикновено стават конфликти. Е добър, конфликтите не стават поради граматиката и логиката, а поради принципи. А вие какво искате сега? Щом Народното събрание приело законопроекта на първо четене, да се разбира, че то му е приело всичките основни принципи.

Х. Дограмаджиевъ: Законопроектът има само един главен принцип.

Т. Теодоровъ: Г. г. народни представители! Всъщност един принцип, който се намира в законопроекта, има си мястото в някой член, както казах, а не са всичките му принципи в един член, и, следователно, при второто четене всеки един принцип на мястото си специално ще бъде обсъден. Ако правителството мисли, че принципът, който е прокаран в един извъншен член, е от такава важност, че, ако той не се прокара, няма защо правителството да внася законопроекта, то го оттегля; може да го оттегли, като каже: „Аз на този принцип държа толкова много, че, щом не го приемате, аз оттеглям законопроекта си“.

А. Краевъ: Кое може да стане и при третото четене.

Т. Теодоровъ: И може да го оттегли даже в края на второто четене, па може да го оттегли и на трето четене, щом при второто четене са се прокарали такива принципи, които, по мнението на правителството, не са полезни и които то, по една или друга причина, не е приело: сега за принципи хората спорят при второто четене и при трето четене, а не за граматиката. Ако дадете сега право на председателя на Събранията да казва, че сега е второто четене, а тук, в този член, се съдържа един такъв основен принцип, без който законопроекта не може да съществува, той трябва да бъде оттеглен, вие давате на председателя права, които са на правителството: то може да казва това, и може да го каже

не с цел да ви прекрати дебатите и отнеме думата, да не можете да говорите против принципите, защото в камарата принципите на закона не са светии, против които да не може да се говори, нито са неприкосновени държавен глава, ами са произведение на обикновени смъртни, които подлагат творението си именно на нашата свободна критика, на нашата свободна оценка, и туй е нашата работа, ние именно тези принципи на правителството искаме да разкриваваме и обсъдим, да ги разгледаме от всяка страна, и то на три четения, ако щете, и правителството ще търпи, и болшинството на Събранията ще има търпение да изслуша всички, когато говорят по принципите. Само когато се говори за един принцип в законопроекта, председателят не може да позволи, ораторът да говори за друг, а на първо четене ще му позволи да говори върху всички принципи, в съвкупността им, ще му позволи да ги оцени *dans leur ensemble*, както казват французите, и както е казано в чл. 38 на нашия правилник, изобщо като му разглежда всичките основни принципи; но няма и не може председателят да позволи на един народен представител да се спира при общите дебати върху редакцията, която трябва да се даде на един отделен член.

А. Краевъ: Тъй. Това е право.

Т. Теодоровъ: Това не може да се позволи, защото се говори върху *l'ensemble du projet* — има ли място да се приеме този законопроект, да се изпрати в комисията, или пък трябва да се отхвърли. И много пъти ние, опозиционерите, при първото четене казваме: „Не сме съгласни с туй, не сме съгласни с онуй“. И вие го казвате, и мнозина от вас говориха, напр., против свободното застрахуване, искат задължителност, но казват: „Макар да не сме съгласни с това, нека го приемем по принцип, да отиде в комисията, и после ще говорим върху подробностите, върху отделните принципи“. Една власт е предоставена на председателя при първото четене: да ръши, кои са основни принципи и кои не, и да не позволява на ораторите да се впускат в дреболии при първото четене, но не да каже на един народен представител, при второто четене, да замълчи, да му каже: „Аз не ти позволявам да говориш по това — този въпрос е вече свършен“. Че кога е свършен? При първо четене ли? Ами на първо четене ние приехме законопроекта изцяло; ние се произнесохме само върху нуждата да се законополага по тая материя, и върху неговите основни принципи, но това не значи, че нито един не може да говори върху общността на неговите основни принципи, че не можем да ги разбутаме. Можем единия принцип да приемем, другия да отхвърлим. Тълкуването, което се води от чл. 38 на правилника именно от тая алинея, дѣто е казано: (Чете) „Разискванията по принцип се състоят в разглеждане основните начала на законопроекта“, е много *judicieux*, както казват французите — *юдейско*: алинея трета на чл. 38 от правилника иска да покаже, че при разискванията на първото четене ораторите не трябва да се впускат в дреболии, в подробности на законопроекта, а трябва да засягат главно началото. То е едно упътване за реда, за да не се впускаме тогава в подробности, за да имаме време да оценим *l'ensemble*, цялото, изобщо. Също така неоснователен е и аргументът, който някой от ораторите вадят от следния член на правилника, дѣто било казано: „При второто четене Събранията разглежда законопроекта член по член и се произнася върху поправките и прибавките, които могат да се предложат от всички представители“. Това не значи, че ние тук, при второто четене, можем да се занимаваме само с поправки и прибавки от второстепенно значение, ами с всякакви

прибавки и поправки, даже и съ такива, които биха посегнали върху единия принципъ, за да поставятъ на мѣстото му другъ единъ, по-умѣстенъ, споредъ мнѣнието на оратора. Хората не мислятъ, че вие ще правите поправки и прибавки въ този членъ, винаги отъ такова естество, щото общото начало на члена да се не видоизмѣни, не: вие сте свободни.

Азъ взехъ думата — както я иска и г. Пешевъ, научавамъ се — да говоря по втория членъ, дѣто чета: (Чете) „Осигуряването при това учрѣждение е свободно и доброволно. То става по заявление на желающия и съ одобрение на централното управление.“ Азъ мога да взема думата и да кажа: г. г. народни прѣдставители, тукъ е консакриранъ именно принципътъ на незадължителността на застрахуването. Азъ прѣдлагамъ — и прави прибавка или поправка на члена; то е сѣ пакъ прибавка и поправка — азъ прѣдлагамъ тукъ, вмѣсто този членъ, да се редактира другъ, който да казва така: „Осигуряването при това учрѣждение е задължително“, а втората алинея да остане сѣщата: (Чете) „То става по заявление на желающия и съ одобрение на централното управление“; само първиятъ думи „свободно и незадължително“ ги замѣнямъ съ „задължително“, и моля да ме изслушате върху това мое прѣдложение. Сега вие казвате, че въпросътъ за задължителността билъ рѣшенъ. Отдѣ знаете, че е билъ рѣшенъ? Има ли гласуване по начало, направено отъ Народното събрание, специално по този въпросъ: ще приемемъ ли ние задължителното или ще приемемъ свободното застрахуване? Нѣмаме. Ние имаме едно гласуване на първо четене; но изобщо върху законопроекта. Обаче, кое намъ се харесва и на болшинството отъ народните прѣдставители и кое не ни се харесва въ законопроекта, ние ще го кажемъ съ вдигане рѣката си при всеки единъ членъ поотдѣлно. Ако дѣйствително принципътъ е толкова съществентъ, че безъ него правителството не би внесло законопроекта, то ще каже това въ врѣме на дебатитъ. Вие знаете, че при закона за сѣдоустройството имаше много принципи, прокарани въ проекта на правителството, и г. Кръстевъ бѣше толкова коректенъ тогава, като министъръ на правосѣдното, и заяви: „Азъ на това не държа, на основа не държа. Най-послѣ, ако приемате, че трѣбва да се измѣни, въ такъвъ случай азъ нѣма да имамъ нищо противъ; това сме прѣдставили като единъ принципъ въ този видъ, но, ако мислите, че другото е по-право, най-послѣ и него ще приема. Отъ васъ зависи.“ И сега правителството, въ врѣме на дебатитъ и слѣдъ освѣтленията, които сж станали тукъ, може да се е убѣдило, че е допустимо, че е приемливо и съгласно съ неговото убѣждение, да се приеме, щото едриятъ добитъкъ да се застрахува задължително; може правителството да счита, че самото застрахуване е важно за него, че за него е важно да се осигурятъ българските земеделци и тѣхнитъ земи произведения отъ стихийни нещастия, а по какъвъ начинъ ще стане това: да-ли чрѣзъ задължително, или незадължително осигуряване, да-ли въ по-малкъ, или по-голямъ размѣръ, то е въпросъ, който него лично не засѣга; че отъ това правителството да не прави кабинетенъ въпросъ, и тогава ще имаме едно рѣшение по въпроса, а горенето по-напрѣдъ, при общитъ дебати на въпроса, е само колкото да се изкажатъ въ общи черти извѣстни мисли и да се възбуди дѣятелността на ума на комисията, и тя да помисли върху това, да се сезира съ въпроса. А пъкъ, за да видите, че може и трѣбва да се допуснатъ дебати по този въпросъ, азъ ще ви моля да приемете слѣдующето прѣдположение. Комисията, като разглеждане законопроекта, се окаже въ болшинството си съставена отъ хора, които искатъ задължителността и приемѣне това нѣщо — нема по можеха тѣ тукъ да прѣдложатъ едно измѣнение на чл. 2 и да кажатъ, че застрахов-

ката е задължителна, като поправятъ въ законопроекта всичко дотамъ и по-нататъкъ, което е въ свѣзка съ тази промѣна. Нема комисията трѣбваше да каже: Понеже Народното събрание е приело основнитъ принципи, азъ тукъ не мога да поправа нищо; тукъ има основни принципи, приети вече. Че, тогава, на какво ще се обърне дѣятелността на Народното събрание и въ комисията, и послѣ, при второто четене? Главната дѣятелностъ на Народното събрание е именно при второто четене, а не при първото и при третото четене — главно е второто четене. Щомъ при второто четене вие дадете право на прѣдседателя да казва: азъ по този въпросъ не позволявамъ дебати, той е свършенъ, той е прѣдрѣшенъ съ първия вотъ — ние влизаме въ областта на произвола.

Това, обаче, не значи, че ораторитъ, когато говорятъ, не трѣбва да държатъ смѣтка за настроението на Народното събрание. Винаги, когато ние знаемъ, че болшинството нѣма да приеме единъ извѣстенъ възгледъ, който е нашъ, ние се ограничаваме да го излагаме, колкото е възможно, по-кѣсо, за да не ви отнемаме безъ полза врѣмето, защото ние се познаваме, ние знаемъ, кое може да се приеме отъ болшинството и кое не. Ние имаме прѣдъ очите дебатитъ при първото четене и знаемъ позициитъ, които е взело правителството, знаемъ, колко болшинството е наклонно да влѣзе въ конфликтъ съ правителството, и знаемъ, че трѣбва да избѣгваме да злоупотребяваме съ врѣмето на камарата. Но то е въпросъ на тактъ на народното прѣдставителство, то е въпросъ на тактъ и на прѣдседателя, щото, колкото е възможно, да не се протакатъ прѣнпята излишно и безъ нужда. Но по начало да се каже: не бива да говорите по това, щомъ то е по материята, която се визира отъ члена, който е на гласуване — значи да ни стиснете за гушата; тогава никаква свобода не е възможна, ще зависи отъ усмотрѣнието на прѣдседателя да дава или да не дава думата, и ние ще губимъ много врѣме въ прѣнпирни съ него. Ако речемъ да му дадемъ туй право и ние да провѣрряваме, кое е основенъ принципъ и кое не е, ние ще имаме такива дебати, като дневнитъ, и тогава прѣдседателътъ ще бѣде принуденъ, за да икономисваме врѣме, никога никого да не прѣкъсва, освѣнъ тогава, когато правителството, и то, разумѣва се, най-неблагонамѣреното, желае да направи дебатитъ невъзможни или да не се изслушва нѣкой по извѣстенъ въпросъ, ще внуши на прѣдседателя — или той самъ ще отиде au devant de ses désirs на министра — да каже: Не позволявамъ да се дебатира, защото то е една принципиална материя, приета вече на първото четене. Може да се случи за гласуване единъ законъ за свѣрхемѣтенъ кредитъ, и ще ви кажатъ: той е вече приетъ на първо четене, не позволяваме на второ четене нищо да се говори. При второто четене е принципътъ за сумата — по-малка или по-голяма да бѣде — на може да се докара дотамъ, да има прѣдложение, вмѣсто 3 милиона лева, да бѣдатъ 30 милиона лева, което е равносилно съ унищожаването на законопроекта, но азъ имамъ право да направя това прѣдложение и да говоря върху нужността или ненужността, неумѣтността или умѣтността на законопроекта.

Прѣдседателътъ: Г. Теодоровъ! Съжалявамъ, че не бѣхте тукъ, когато се разискваше въпросътъ.

Г. Теодоровъ: Не бѣхъ само въ началото.

Прѣдседателътъ: Това, което казахте сега, е ново и е свършено излишно, защото никой не оспорва правото на всеки народенъ прѣдставителъ да прави прѣдложения, които той намира за нужни; но му се оспорва правото да се поврѣща изново по принципиални въпроси и изново да приказва сѣщото онова, което е приказвалъ при първото четене на законопроекта.

Т. Теодоровъ: Азъ, именно туй заключавамъ. Моето мнѣние е, че по чл. 2 нматъ право всички народни прѣдставители да се произнесатъ, да-ли тѣ приематъ принципа на свободното застрахуване или приематъ принципа на задължителното застрахуване, и, разумѣва се, да правятъ прѣдложения за съответното измѣнение на този членъ.

Прѣседателъ: Разбира се.

Т. Теодоровъ: Въпросътъ, да-ли ще се приеме едното или другото, ще бѣде рѣшенъ само слѣдъ гласуването по чл. 2, а не е прѣдрѣшенъ този въпросъ съ гласуването при първото четене.

Ходатайствувамъ да се приеме този възгледъ отъ почетаемитѣ г. г. министри, за да не си губимъ врѣмето. Друго рѣшение е невъзможно.

Прѣседателъ: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Правилникътъ е много ясенъ и не знамъ защо толкова се дебатира по него. На първо четене когато се гласува законъ, това не значи, че нищо не е направено — сѣ нѣщо е направено. Направено е слѣдующето: има една презумпция, че Събранието приема изцѣло закона въ неговитѣ основни принципи. Това е безспорно. Но това е една презумпция, затова може при второто четене сжщитѣ въпроси пакъ да се сложатъ на разискване отъ народнитѣ прѣдставители и да се сложатъ, по косвенъ пѣтъ съ прѣдложения направени до прѣседателя. И тогавъ може пакъ сжщитѣ въпроси да се сложатъ на разискване. На трето четене може да се сложатъ само въ единъ случай — ако прѣдложенето е подписано отъ десетъ души народни прѣдставители. Значи, все таки нѣщо, при първото четене е направено. При второто четене г. Беровъ трѣбваше да направи едно прѣдложение: този членъ искамъ да се измѣни въ тази и тази смисълъ, и тогава той можеше да говори. И това обикновено се прави, когато се желае да се прави обструкция на болшинството, на правителството, защото по единъ въпросъ важенъ, какъвто е въпросътъ за свободно или принудително застрахуване, се знае настроението на камарата, единъ човѣкъ отъ болшинството никога нѣма да сложи този въпросъ наново да се дебатира, при всичко че има право, защото знае резултата на тая работа. Но казвамъ, че върху туй може да се говори, и се вижда отъ това, че трѣбва и при второто четене да се гласува. Защото, ако дѣйствително първото гласуване е окончателно, че по въпроситѣ, които сж приети по принципъ, не трѣбва да се говори, тогава, щомъ не трѣбва да се говори, не трѣбва да се гласува; щомъ трѣбва да се гласува, трѣбва да се говори. Но трѣбва да се говори по реда, както казва чл. 89 отъ правилника за вътрѣшния редъ. Г. Беровъ трѣбваше да си направи едно прѣдложение и да каже: чл. 2 искамъ да се измѣни въ слѣдующата смисълъ, и да го даде писмено на г. прѣседателя. Азъ мисля, че въ такъвъ случай г. прѣседателътъ нѣмаше да му откаже думата, нѣмаше да я откаже и на г. Пенсера, ако г. Пенсера бѣше направилъ прѣдложение и го поднесѣше на прѣседателя, и да иска тогава да говори по него, защото менъ ми се струва, че г. Пенсера не говори при първото четене по този въпросъ, но г. Беровъ говори и се изказа. Сега, ако г. Беровъ иска да повдигне втори пѣтъ този въпросъ и да говори пакъ и да приповтаря сжщото, което е говорилъ при първото четене на законопроекта, то е повече отъ жалание да се губи врѣмето на камарата и да се прави обструкция. Ето защо менъ ми се чини, че г. прѣседателътъ много правилно постави въпроса, като каза: „Имате ли вие направено прѣдложение изново да сложите въпроса?“ Значи, всички въпроси, които

сж приети по принципъ на първото четене, презумира се, че камарата ги сподѣля; при второто четене, може да се сложатъ пакъ сжщитѣ въпроси, но по единъ малко по-другъ редъ, т. е. трѣбва да се направи едно прѣдложение, за да може да се говори наново. Г. Теодоровъ каза, че то зависи много отъ такта на народния прѣдставителъ: ако дѣйствително види настроението на болшинството, ако знае, че то нѣма да даде никакъвъ резултатъ, понеже той единъ пѣтъ се е изказалъ, говорилъ е по този въпросъ, нѣма защо втори пѣтъ да занимава камарата съ сжщия въпросъ. Ето защо, ако има направено прѣдложение за измѣнението на този чл. 2, туй прѣдложение трѣбва да се даде на г. прѣседателя, за да може да да се говори върху него. И би било желателно, щото ония, които сж говорили вече единъ пѣтъ по този принципъ и сж се изказали, втори пѣтъ да не взематъ думата. Менъ ми се чини, че този въпросъ повече е въпросъ на тактъ. Ще моля, слѣдователно, г. г. народнитѣ прѣдставители, понеже нѣма прѣдложение за измѣнение на чл. 2, да не се впусчатъ повече да говорятъ по него, освѣнъ ако се направи прѣдложение съ нѣкаква прибавка или измѣнение.

П. Беровъ: За лично обяснение искамъ думата!

Прѣседателъ: Има думата г. министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ вземамъ думата съ намѣрение да прѣстанатъ разискванията по този инцидентенъ въпросъ, защото мисля, че тѣ ще бѣдатъ по-полезна по сжществу на законопроекта.

Въпросътъ, който се е родилъ тукъ, е този — могатъ ли народнитѣ прѣдставители при второто четене на законопроекта да говорятъ по оня принципъ, който се засѣга въ този или другъ неговъ членъ. На тоя ясенъ въпросъ трѣбва да подиримъ отговора въ правилника. Азъ мисля, че тамъ въ правилника този отговоръ се съдържа. Чл. 39 отъ нашия правилникъ гласи, че при второто четене Събранието разглежда законопроекта членъ по членъ, и че се произнася върху поправкитѣ и прибавкитѣ, които биха се направили. Чл. 39, слѣдователно, разпорежда, че Събранието гласува членъ по членъ при второто четене, а това ще каже — гласува поотдѣлно ови принципъ, онова законоположение, което се съдържа въ тоя или въ другъ членъ отъ законопроекта. Щомъ това е така, разисквания, по идеята, вложена въ този или другъ членъ, който се разисква, може да става, и тя може да бѣде приета или отхвърлена.

Да обясня още по-добрѣ своята мисълъ. Въ единъ законопроектъ, приетъ изцѣло по принципъ отъ законодателното тѣло, могатъ да се съдържатъ много и разнообразни и принципиални наредби. Когато народното прѣдставителство приема на първо четене единъ законопроектъ по принципъ, приема го по двѣ съображения: едно, защото сподѣля нуждата отъ единъ законъ, който да урежда единъ въпросъ, сложенъ отъ нуждитѣ на управлението; второ, защото полага, че трѣбва да бѣде уреденъ сжщиятъ въпросъ, изобщо взето, въз основа на ония начала, които съдържа разискваниятъ законопроектъ. Но изключва ли всичко това, щото камара при второто четене на законопроекта да разисква поотдѣлно принципитѣ, легнали въ основата на този или другъ неговъ членъ. Мисля, че не, защото правилникътъ по тоя въпросъ е ясенъ. Той казва: (Чете) „При второто четене Събранието разглежда законопроекта членъ по членъ“. Какво ще каже, да го разглежда членъ по членъ? То ще каже да разглежда по всѣки отдѣленъ принципъ, който се третира въ тоя или другъ членъ отъ законопроекта. По-нататкъ се казва: (Чете) „и се произнася върху поправкитѣ и прибавкитѣ“. Това

не ще каже, че при второто четене на законопроекта се правят прибавки и поправки, които ще има да узакони или да отхвърли народното представителство; тия поправки или прѣправки могат да визиратъ било текста, било редакцията на законопроекта, било дори идеята му.

Ако е тъй работата, то мисли, че разногласия помежду ни нѣма, че вмѣсто да се занимаваме съ тълкуването на правилника, по-добър е да пристѣпимъ направо къмъ вота, къмъ онова, което го прѣдпоставува, т. е. къмъ разискванията на законопроекта по същество. Тукъ, обаче, трѣбна да забѣлѣжа онова, което е право, че тогава, когато единъ принципаленъ въпросъ, какъвто е въпросътъ за задължителното или незадължителното осигуряване на полскитѣ произведения отъ градобитнина, е билъ прѣдметъ на разисквания при първото четене на законопроекта, да се разисква той и при второто четене е неумѣстно. Неумѣстно и ненужно е за това, защото камарата е имала възможностъ да изслуша вече единъ пътъ доводитѣ за и противъ законопроекта, специално по въпроса за задължителното или незадължителното осигуряване, та повторното изслушване на сжщитѣ аргументи би било най-малко нецѣлѣсообразно.

А. Краевъ: Отъ икономия на врѣме.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Отъ икономия на врѣме. Азъ не зная, кой е повдигналъ тукъ наново въпроса. Чувамъ, че г. Пешевъ и г. Беровъ. Г. Пешевъ, ми се чини, не е говорилъ по него при първото четене; но г. Беровъ, асѣм на тази тема тогава приказва и убѣждава Събранието, че осигуряванетоъ трѣбва да бѣде задължително. Не остава, освѣнъ г. Беровъ, като всѣки народенъ прѣдставителъ, който сподѣля неговото мнѣние, да си депозира прѣдложеніето въ бюрото на камарата и тя ще има да му отговори съ своя вотъ — е ли на неговото мнѣние или не, та не е нужно да приповтаря аргументацията си.

Това, което казахъ, е въ съотвѣтствие съ онова, което се заяви отъ прѣдседателя на бюрото и отъ министра на търговията и земледѣлието, когото свърхъ, когато той говорѣше. И най-послѣ камарата, която е чула всѣки разисквания за задължителното и незадължително осигуряване по най-важния принципъ на законопроекта, не е длѣжна повторно да ги слуша и да си губи врѣмето. Изхвърлете въ законопроекта принципа за доброволното осигуряване и ще отхвърлите цѣлия законопроектъ...

И. Хаджиевъ: Значи, че ние не трѣбва да говоримъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Pardon, значи само, че трѣбва да говорите, но трѣбва да говорите като имате прѣдъ видъ онова, което се е говорило вече при първото четене, и да имате прѣдъ видъ, че това е второто четене.

Най-настойчиво моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се откажатъ да разискватъ по-нататъкъ — може ли да се говори или не по принципъ върху всѣки единъ членъ, който ще има да вотираме. Ако желаете, нека бюрото ви пита, да ви даде ли думата да говорите по принципъ или не — ще вдигнете ръка и ще се върви нататъкъ. Азъ влѣзохъ и дочухъ тукъ, че се повдигналъ въпросъ за тълкуването на правилника. Не трѣбва да ставатъ разисквания по тия въпроси; просто: повдигне ли се такъвъ въпросъ, прѣдседателътъ пита: г. г. народни прѣдставители, да се даде ли думата или не; Събранието отговори давамъ, или не. Вие настоявате, обаче, инакъ, и ще седимъ сега 10 часа да говоримъ по чл. 39. Може да не свършимъ до 10—11 ч. Ще трѣбва да отложимъ разискванията за утрѣ, и незабѣлѣжимо за насъ сажимъ

мнѣ можемъ измѣсти въпроса и вмѣсто да се занимаемъ съ законопроекта за задължителното или незадължителното осигуряване на полскитѣ произведения, да се впуснемъ въ тълкуването на правилника ни. Затова моля г. г. народнитѣ прѣдставители съ вотъ или безъ вотъ, но да се рѣши, безъ по-нататъшни разисквания, трѣбва ли да се даде думата или не на тѣзи, които сж я поискали. Моля Събранието да се съгласи съ мене. Менѣ ми се чини, че асѣм съ това сте съгласни всѣчки. Защо тогава още да приказваме?

Прѣдседателътъ: Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ е изчерпанъ, но понеже той се повдига отъ г. прѣдседателя, азъ ще го попитамъ, да-ли е доволенъ отъ това разяснение, отъ това тълкувание, което се даде на правилника отъ г. министъръ-прѣдседателя. Защото азъ за себе си не кажа, че съмъ доволенъ, но ако г. прѣдседателътъ не е доволенъ, ако той настоява да се рѣши въпросътъ чрезъ гласуване на народното прѣдставителство, азъ ще говоря, понеже намирамъ народни прѣдставители, които поддържатъ тълкуванието, което се дава. Г. прѣдседателю! Считате ли въпроса за изчерпанъ?

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Азъ мисля, че г. прѣдседателътъ счита, че въпросътъ е изчерпанъ, и прѣдлагамъ да минемъ по-нататъкъ.

Нѣкой отъ мнозинството: Имате думата по чл. 2, г. Стамболийски.

А. Стамболийски: По чл. 2 азъ нѣмамъ думата. Азъ съмъ записанъ, но прѣди мене е г. Краевъ, който чака да говори; азъ взехъ думата по тълкуванието на правилника.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ отправямъ къмъ васъ една молба.

А. Стамболийски: Къмъ г. прѣдседателя я отправяте.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Pardon, г. Стамболийски. Азъ отправямъ молба къмъ камарата — г. прѣдседателътъ е само членъ на камарата, както и министъръ Малиновъ, както и министъръ Мушановъ. — Отправямъ една молба къмъ васъ, справедливостта на която азъ мисля вие всѣчки забѣлѣзвате, че о по-добъръ да оставимъ правилника настрана и да започнемъ разискването по чл. 2.

Отъ мнозинството: Прието!

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Отправямъ молба и къмъ Васъ, г. Стамболийски, да се откажете отъ Вашата дума по чл. 39 отъ правилника. Говорете по чл. 2 отъ законопроекта.

А. Стамболийски: Г. министъръ-прѣдседателътъ не бѣ тукъ, когато се повдигна този въпросъ. Въпросътъ се повдигна не отъ насъ, а отъ г. прѣдседателя на Народното събрание.

А. Краевъ: Нѣма нужда да му докладвате. Въпросътъ е изчерпанъ.

А. Стамболийски: Г. прѣдседателю! Считате ли въпроса за изчерпанъ?

Прѣдседателътъ: Седнете си на мѣстото, г. Стамболийски, и подѣйте се обръща къмъ мене да ме питате, какво мисли да прави.

А. Стамболийски: Имамъ, тогава, думата.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще говоря по тълкуванието на правилника.

Отъ мнозинството: А-а-а!

Т. Васильовъ: Нѣма го на дневенъ редъ. Говорето по дневния редъ.

Прѣседателъ: Понеже Събранието прие да разисква въпроса, който е сложенъ, относително тълкуването на чл. 39 отъ правилника, да-ли може или не може при второто четене да се разисква по принципъ въпросъ, който е разглежданъ по принципъ при първото четене, и понеже по този въпросъ дебатитѣ не сж прѣкратени, г. Стамболийски има думата.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Струва ми се, че, ако приемемъ така тълкуванието на правилника, както г. прѣседателъ го прави, ние силно ще накърнимъ свободата въ парламента. Вие знаете, че между насъ и между васъ почти по всички въпроси има принципиални различия, и на първото четене по всеки единъ законопроектъ и вие и ние вземаме думата, за да изяснимъ или за да заставимъ тѣзи принципи, които ни вълнуватъ. Ние застъпваме нашитѣ принципи на трибуната и молимъ народното прѣдставителство да ги възприеме. Често пакти тѣзи принципи изцѣло, коренно промѣняватъ или замѣстватъ онѣзи принципи, които сж легнали въ законопроектитѣ, и ние апелираме къмъ комисията, която ще разгледа тѣзи законопроекти, да вземе подъ внимание онова, което ние искаме, а често пакти ние бързае да застъпимъ съвсѣмъ нови принципи, за да си запазимъ правото да говоримъ при второто четене. Азъ щѣхъ да оправдая поведението на г. прѣседателя, да отнемѣше думата на г. Берова, тогава, когато той би застъпилъ единъ съвсѣмъ новъ принципъ, за който не е ставало дума при първото четене на законопроекта; но г. Беровъ, понеже повдигна този новъ принципиаленъ въпросъ при принципиалното разглеждане на законопроекта, има право да продължи борбата за застъпването, за прокарването на този принципъ не само на второто четене, ами и на третото. Ако приемемъ, казвамъ, тълкуванието на правилника така, както г. прѣседателъ иска, то нашата работа е свършена съ разискването по принципъ при първото четене на законопроекта. Ако ние, слѣдъ като сме искали да прокараме нѣкой принципъ въ законопроектитѣ, видимъ, че комисията не взема подъ внимание това, което сме казали, трѣбва да си излѣземъ отъ тукъ и да ви оставимъ свободно да си работите, защото ние не сме дошли тукъ да поправаме граматическитѣ грѣшки на чиновницитѣ, които сж съставили този законопроектъ, ние сме дошли да водимъ сериозна борба и ние искаме да прокараме принципи. . . .

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Иде ми, г-да, да оттегля законопроекта за градобитнината, за да се свършатъ дебатитѣ, и по този начинъ да не дамъ ни задължително, ни доброволно застрахуване. Тукъ работа не се върши, а се минава времето само въ шикани, и азъ моля да вършимъ работа, да не се занимаваме съ тѣзи работи. Моля приятелитѣ отъ болшинството и г. Берова работа да вършимъ или же азъ ще остава страната и безъ едното, и безъ другото, и да кажа, че въ тази камара всѣки иска да прокара своя дертъ. Азъ ви прѣдупрѣждавамъ, и вземете актъ отъ моитѣ думи, или ще го направя.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Ако г. министъръ-прѣседателъ бѣше тукъ, когато се повдигна тоя въпросъ, нѣмаше да обвинява насъ, а щѣше да обвини прѣседателството. Когато

г. прѣседателъ повдигна единъ таквъ принципиаленъ въпросъ, който най-напрѣдъ ще засегне нашитѣ плещи, нашитѣ глави, ние не можемъ, безъ да вземемъ думата, да търпимъ това тълкувание. Азъ казахъ, че по въпроса нѣма да говоря, ако г. прѣседателъ се съгласи чисто и просто да минемъ на дневенъ редъ, да говоримъ по чл. 2; но ако той продължава и занаяпрѣдъ да иска да сезира вашето мнѣние, азъ ще говоря, защото азъ чухъ мнѣнието на г. Дѣянова, на г. Дограмаджиева, които сж на онова тълкувание, на което е и г. прѣседателъ.

А. Краевъ: Въпросътъ е разясненъ, г. Стамболийски. Свършете.

А. Стамболийски: Азъ и безъ това свършвамъ.

А. Краевъ: Кажете си, тогава, заключението.

Прѣседателъ: Г. Стамболийски! Не тероризирайте повече Събранието. Кажете каквото имате да кажете, седнете си на мѣстото.

А. Стамболийски: Азъ съмъ противъ това тълкувание на правилника, което направи г. прѣседателъ, и ще моля чисто и просто да минемъ на дневенъ редъ и г. Краевъ да говори по чл. 2.

А. Краевъ: Вие сте противъ заключението на г. министъръ-прѣседателя?

А. Стамболийски: Министъръ-прѣседателъ е друго, а прѣседателъ на камарата е друго.

Ще дойде време, когато прѣседателъ на камарата ще стои много по-горѣ отъ министъръ-прѣседателя. Онзи е членъ на изпълнителната властъ, нейнъ прѣдставителъ, а този е прѣседателъ на законодателното тѣло.

Х. Дограмаджиевъ: Прѣседателъ на камарата и сега стои по-горѣ отъ министъръ-прѣседателя.

А. Краевъ: Изчерпа ли се въпросътъ по инцидента, за да почна да говоря по чл. 2?

Прѣседателъ: Не. Има думата народниятъ прѣдставителъ г. Иванъ Хаджиевъ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще кажа само двѣ думи. (Глътка)

А. Екимовъ: Съ всичко, което ще кажешъ, прѣварително сме съгласни. Седни си на мѣстото.

Прѣседателъ: Моля, г-да, дайте възможность да се свърши въпросътъ по-скоро.

Р. Яневъ: Г. прѣседателю! Правя прѣдложение, което да се гласува отъ камарата — да се пристѣпн къмъ чл. 2 и да се свършатъ дебатитѣ.

И. Хаджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ е важенъ, недѣйте иска да го минемъ из-еднѣжъ.

Министъръ-прѣседателъ А. Малиновъ: Какво е важно? Искате да кажете, че по принципъ може да бѣде гласувано — на-ли тѣй? Кажете тази проста човѣшка дума и си седнете на мѣстото.

И. Хаджиевъ: Вие не знаете, какво ще кажа.

А. Краевъ: Нищо ново нѣма да кажете.

М. Златановъ: Слѣдъ декларацията на г. министъръ-прѣседателя, не бива да се говори.

И. Хаджиевъ: Ако г. министър-председателят беше казал само първата част от това, което каза, аз щях да остана напълно съгласен с него и не щях да стана от мястото си; но той иска да даде тълкуване на случайно възникнало предложение. И какво тълкуване даде? Той се съгласи с онова, което искаше г. председателът на камарата.

И. Паликрушевъ: Не е вярно.

Д-ръ Г. Калининъ: Не си го разбралъ.

Председателят: Аз съм съгласен с туй, което каза г. министър-председателят, чисто и просто да се мине на дневен ред, но искам да кажа само няколко думи за пояснение.

Както казахъ и по-рано, желалъ бихъ, щото, по възможност и въ границите на правилника, по-малко да се говори, а повече работа да се върши. И подиръ, когато г. г. ораторите често пати, безъ да нарушаватъ правилника, злоупотребяватъ съ свободата на словото, не само че това е тежко на мене, но убийственъ съмъ, че е тежко и на грамадното болшинство на Събраниято. Когато, обратно на предписанията на правилника, някои от г. г. народните представители искатъ да го насилватъ, положението става още по-лошо. И правъ е онзи от г. г. представители, който преди малко казваше, че Събраниято е безплодно. Тези обвинения са тежки и е нежелателно да се чуватъ по адресъ на този парламентъ, на това Събрание, което въ мнението на обществото — не може да му се откаже — стои много високо по своя съставъ, по своята интелигентностъ.

Г. г. представители! Никога въ помисление, въобще въ моята мисъл, не ми е идвало, щото азъ да взема да ограничавамъ свободата на словото, а особено по отношение на опозицията. Тъкмо обратното. Азъ съмъ говорилъ и на приятели и сега ще го заявя, за да го чуе Събраниято, . . .

Т. Теодоровъ: Нямате право да говорите рѣчи, като председателъ.

Председателят: Моля, азъ не говоря рѣчи.

Т. Теодоровъ: Тогава, станете правъ.

Председателят: Азъ мога да стана и правъ. Азъ имамъ право да говоря, когато давамъ обяснение като председател на Събраниято.

А. Краевъ: Какво направихте, г. Теодоровъ! Когато председателятъ стане правъ, цялото Събрание трѣбва да стане.

Председателят: Моля, ставамъ правъ отъ почтание къмъ Събраниято.

А. Краевъ: Трѣбва да станете и вие правъ, г. Теодоровъ.

Т. Теодоровъ: Да отстъпимъ мястото си на някой отъ подпредседателите и тогава да държи рѣчъ.

Председателят: Въ всички случаи, когато се е касаяло да прилагамъ правилника, винаги съмъ билъ по-строгъ къмъ дѣсницата, отколкото къмъ лѣвицата. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството) Цѣлата камара може да засвидѣтелствува това. И когато азъ спрѣхъ преди малко одного да говори, той не беше отъ лѣвицата, а беше отъ мнозинството. Това беше г. Беровъ. Слѣдователно, всѣкакво натякване или всѣкакво подозрѣние, което се изказва, че съ това тълкуване на правилника, което не е тълкуване, ами е буквално негово предписание, азъ съмъ искалъ да ограничавамъ правата на лѣвицата, на опо-

зицията, вие чувствувате, вие виждате и вие знаете, че не е вѣрно.

Т. Теодоровъ: Е, добръ, добръ.

Председателят: Моля, г. Теодоровъ, когато азъ Ви слушамъ съ часове, дайте възможност на мене да говоря петъ минути.

Т. Теодоровъ: Тогава, г. Орахованъ, трѣбва отъ банките да вземете думата по въпроса. Това не се практикува; това е противъ правилника — председателятъ да държи рѣчъ.

Председателят: Моля, г. Теодоровъ, азъ давамъ обяснение.

Т. Теодоровъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ Васъ, но искамъ да не се създава такъвъ единъ некоректенъ прецедентъ.

Отъ мнозинството: Мълчи бе! (Глъчка)

Председателят: Моля ви, г-да! Когато преди малко бѣхъ принуденъ да обърна внимание, че не се говори по принципъ, направихъ го отъ желание, щото да способствувамъ, камарата да не излиза отъ правия пътъ, и показихъ г. Борова да говори по предметъ, по който той по принципъ се бѣше изказалъ по-рано.

Азъ съмъ съгласенъ съ туй, което казва г. министър-председателят, при разбирането, обаче, че председателятъ на камарата не е кукла, ами той трѣбва да бди, щото всѣки пътъ да се изпълнява правилникътъ и, като защита правата на отдѣлните членове на Събраниято, винаги да има предъ видъ крайния резултатъ — нуждата, щото това Събрание работа да върши, съ честъ да се издѣлжи предъ народа. (Ржкоплѣскане отъ мнозинството)

Има думата г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Чл. 2 предвижда факултативната застраховка на земеделѣските произведения . . .

П. Пешевъ: Азъ не се изказахъ.

Т. Васильовъ: Оставете да говори г. Пешевъ. По-напредъ нему бѣше дадена думата.

Министър-председателъ А. Малиновъ: Отстъпете на г. Пешева думата.

А. Краевъ: Отстъпвамъ, но слѣдъ г. Пешева ще говоря азъ. Да Ви депозирамъ г. председателю, само моето предложение за прибавка.

Председателят: Има думата г. Петъръ Пешевъ.

П. Пешевъ: Г. г. народни представители! Ако взехъ думата при второто четене да се изкажа по принципъ, то е затуй, защото при първото четене нѣмахъ възможността да се изкажа. Увѣренъ съмъ, че Народното събрание знае, какво азъ никога не съмъ злоупотребявалъ съ неговото търпѣние.

Обявдате се отъ мнозинството: Вѣрно!

П. Пешевъ: Взехъ думата да мотивирамъ своя вотъ по чл. 2 и да се изкажа за задължителното застрахуване, като смѣтамъ, че това ще да е отъ общественъ интересъ, отъ интересъ за всички български земеделѣци, особено за онѣзи, които не могатъ тъй добръ да разбиратъ своите интереси. Държавата, слѣдователно, трѣбва да се загрижи за ония, които не могатъ толкова да разбератъ пол-

зата отъ застрахуването имъ, и тя дава единъ фондъ, отначало единъ милионъ и ежегодно по 300.000 л.; трѣбва да се даде възможностъ именно на по-слабитѣ да се възползватъ отъ тази държавна полза, защото дълго време ще се мине и не ще се признае ползата отъ застрахуването. Ние имаме примѣръ отъ частнитѣ застраховки на животъ и имотъ и отъ разни нещастия и виждаме, какъ е трудно да се усвои тази идея отъ доста интеллигентни и доста разбрани хора. Та, ако оставимъ доброволното застрахуване на земнитѣ произведения, несъмнено е, че по-голямата частъ, онѣзи, които най-много ще пострадатъ, не ще се рѣшатъ да се застрахуватъ, и въ таквъ случай, когато ще стане нещастieto отъ градушка, когато ще бѣдствуватъ тѣзи хора, държавата ще е принудена да отпуска отъ своитѣ бюджетни срѣдства, за да ги прѣхранва.

К. Мирски: Много вѣрно.

П. Пешевъ: Ще се ползватъ, слѣдователно, отъ фонда за градобитниѣ само по-просвѣтенитѣ, поинтелигентнитѣ и по-състоятелни, но нуждающитѣ се по балканскитѣ усои, по Невърското дефиле, които най-много ще пострадатъ и които не съзнаватъ ползата отъ застрахуването, не ще се възползватъ отъ тѣзи държавни фондове за градобитниѣ.

Ето, г. г. народни прѣдставители, тѣзи сѣ мотивитѣ, които ме каратъ да искамъ и да настоявамъ, щото застрахуването да бѣде задължително. Този въпросъ не е политически, нито е партисенъ. Ето защо азъ мисля, че не трѣбва да се посрѣща съ неодоление едно мнѣние, изказано отъ когото и да е. Това е въпросъ, който засѣга интереситѣ на цѣлото българско население, защото и градоветѣ и селата въ България сѣ прѣимуществено отъ земледѣлското население.

Съжалявамъ, дѣто, може-би, неволно станахъ причина за този инцидентъ, да се отнеме тѣй скъпоцѣнното време на Народното събрание.

П. Беровъ: Дайте ми думата за лично обяснение.

Прѣдседателъ: Има думата г. Кръстьо Мирски.

К. Мирски: (Отъ трибуна) Г. г. народни прѣдставители! Когато разгледвахме принципно законопроекта, азъ се изказахъ буквально въ тази смисълъ, въ която сега тѣй краснорѣчиво се изказа по члена, който разгледваме, г. Петъръ Пешевъ. Обаче, азъ, като знаа, като съмъ убѣденъ или, по-добрѣ, прѣдубѣденъ, че почитаемиятъ министъръ на търговията и земледѣлието, а, може-би, и всичкитѣ негови другари нѣма да се съгласятъ на това, което се прѣдлага отъ г. Пешевъ, заявявамъ, че моята поправка не бѣде само за онѣзи, които сѣ виновници на това, което иска г. Пешевъ — слабитѣ. Държавата нѣма интересъ да осигурява произведенията на едритѣ земледѣлци. Толкозъ по-малко държавата не трѣбва и не бива да харчи за хора, които сѣ одри земледѣлци, безъ тѣ да искатъ да се застрахуватъ, а тукъ държавата ще харчи: цѣль милионъ тя ще даде още сега и всѣка година най-малко по 300.000 л. ще дава, а при това ние, Народното събрание, съ правителството и съ държавния глава ще апелираме къмъ великодушните на българитѣ и къмъ всички челолюбци, които биха желали да внесатъ подарѣци въ тази каса. Така стои въ една наредба на този законопроектъ. Тамъ стои, че фондътъ за застрахуването ще се усилюва не само отъ тази държавна субсидия — между редовитѣ — и не само отъ онай, която вчера гласувахме отъ данъка бегликъ, но тя ще се усилюва и отъ подарѣци и завѣщания. Очевидно е, че тукъ имаме работа съ едно, както казахъ при принципалното разглеждане на законопроекта, полублаготворително учрѣждение. А кой ще се пол-

зува отъ това полублаготворително учрѣждение, отъ това мютоалистическо сдружение, отъ това сдружение върху началата на взаимността — мютоалитета? — Ще се ползватъ далновиднитѣ български земледѣлци. Кой сѣ тѣ? Онѣзи, които виждатъ надалочъ и съ своитѣ материялни срѣдства.

Ето защо азъ моля настоятелно г. министъра на търговията и земледѣлието, като стоя въ благородната цѣль, която той е поставилъ въ този законопроектъ, да приеме слѣдната добавка къмъ члена, който разискваме: „Застрахуването при това учрѣждение е задължително за произведенията на стопани, които притежаватъ не повече отъ единъ декаръ гюлище или други земледѣлски градини; отъ два декара лозя и десетъ декара ниви. Такива стопани не подаватъ никакво заявление“. Отъ данъчнитѣ книги, отъ книгитѣ на надлежното кметство, както бѣше при прѣдидения законъ за застрахуването отъ градобитниѣта, ще се вади смѣтката, кой колко стотинки или левчета да даде, щото утрѣ, като го убие градушка, да не си подмага ржката на своята община; на околната община, на частни лица и на държавата, а да му се притече на помощъ мютоалистическото сдружение съ сумата, която му се слѣдва, затова, защото той е застрахованъ. Азъ пакъ ще ви напомня единъ старъ човѣкъ, швейцарски гражданинъ, търговецъ въ Варна, какво каза единъжъ на мене и на мои другари, като бѣхме отишли да събираме отъ него помощъ за изгорѣлитѣ въ Котелъ. „Защо, казва, тѣзи хора не сѣ ги застрахували? Днесъ нѣмаше да бѣдатъ просеци“. Защо, г. министре, Вие давате този милионъ отъ българското държавно съкровище? Защо Вие искате да рѣшимъ, щото най-малко 300.000 л. още всѣка година да се даватъ за тоя фондъ; защо Вие искате да се даватъ подарѣци и завѣщания за този фондъ, когато Вие го прѣдначавате само за далновиднитѣ и въ материялно отношение? Нашиятъ законъ за гражданското сждопроизводство е прѣдвидѣлъ, че, който притежава земя въ онѣзи размѣри, които стоятъ въ прибавката, която прѣдлагамъ, той се счита човѣкъ, въ работитѣ на когото държавата се намиса, както тя вече се намиса и за по-други работи, касателно слабосилнитѣ; затова азъ моля настоятелно да се приеме поне това нѣщо. Съ него ще се направи едно дѣло, съобразно съ законопроекта.

Азъ свършвамъ съ пълна надежда, че тази добавка ще бѣде приета. Ако, обаче, нѣкой отъ васъ пожелае да разшири количествата на декаритѣ, азъ ще се радвамъ за това.

Прѣдседателъ: Има думата г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: (Отъ трибуна) Г. г. народни прѣдставители! Културнитѣ общества се различаватъ отъ некултурнитѣ прѣдимно по това, че въ тѣхъ прѣобладава духътъ на обществена солидарностъ. Въ основата на този законопроектъ лежи единъ либераленъ принципъ — своеобразна застраховка. Авторътъ на проекта се е опасявалъ, вѣроятно, отъ напразно застрахуването задължително, поради чисто мѣстни съображения. Но безъ да отричамъ значението имъ отъ политическо гледище, безъ да желая да се поставя въ конфликтъ съ този принципъ, като вземамъ прѣдъ видъ, че обикновено по-културнитѣ прибѣгватъ до застраховка, некултурнитѣ, игнорирайки облатитѣ отъ застрахуването, не прибѣгватъ къмъ него, че, отъ друга страна, въпрѣки свободата на застрахуването, която се прѣдвижда въ законопроекта, прѣдвижда се по-надолу, въ сѣщия законопроектъ, намѣса на държавата чрезъ отпускане основенъ фондъ, чрезъ дотѣкмяване на недоимѣка, за сравнително справедливо обезщетяване на пострадалитѣ отъ градобитниѣта, азъ ще си позволя да прѣдложа едно разширение на тази грижа на държавата за обезщетяване пострадалитѣ отъ градушка поне по

отношение на челядните имоти. Въ тази смисъл и депозирам предложението. Узнахъ, обаче, че уважаваният ми другарь г. Кръстьо Мирски е изказалъ същата идея. Азъ мисля, че, само ако приемемъ задължителността на застраховането на челядните имоти, ние ще можемъ да намеримъ оправдание на жертвите, които законопроектътъ предвижда да прави държавното съкровище. Но този въпросъ не се урежда окончателно само съ една добавка къмъ разгледаемия чл. 2 въ този смисълъ, въ който се предлага отъ мене — азъ не зная редакцията на г. Мирски, но мога редакция е въ тази смисълъ: „Обаче за челядните имоти застраховката е задължителна“. Ще трябва да се помисли и да се уреди начинътъ, по който ще става застраховката, а това е вече една система, която не се съдържа въ законопроекта. Върху тази страна на въпроса, който е отъ голямо принципиално значение, по който има свои особена техника, сега ех promptu азъ не мога да ви представя нѣкоя свършена формула. Заради това, като ви моля да приемете добавката, която предлагамъ, въ ещното време изказвамъ желание, почтената комисия до идущото събрание, което ще имаме въ поведѣлникъ, да обсъди, да опредѣли начина, условията и подробноститъ, при които ще има да се приложи този принципъ.

Н. Холевичъ: Сега да го отложимъ — тъй ли?

А. Краевъ: Не, ще съблюдаме по-нататъкъ. Нищо есбишно въ туй нѣма, г. Холевичъ, и ние Ви заявя, че Вие хабете нѣмате отъ парламентарна практика, ако се смѣте на туй мое предложение. Сега не ще отлагаме, а ще продължимъ, и ако успѣемъ още тази вечеръ да свършимъ второто четене, третото не можемъ да го направимъ сега.

Н. Холевичъ: То е друга работа.

А. Краевъ: До третото четене комисията може да обсъди тази добавка, за да може да измѣни свършено закона. Вие сте интелигентенъ човѣкъ, Вие сте богатъ човѣкъ, и азъ съмъ сигуренъ, че ще се застрахувате, но Вие ще опредѣлите една минимална премия, която нѣма да бъде достатъчна да Ви обезпечи напълно, за да получите пълно обезпечение; а за да бъде допълнено това, което Вие бихте дали, Вие ще вземете отъ съкровището единъ милионъ, послѣ други 300.000 л. ежегодно, отъ другадъ 25.000 л. Е добръ, тѣзи пари се взематъ отъ всичкитъ български граждани, отъ всичкитъ земледѣлци, но между тѣхъ има много сиромаси, много човѣци, които не съзнаватъ ползата отъ застраховката, като Васъ, г. Холевичъ, които нѣма да дадатъ декларация, нѣма да си застрахуватъ имотитъ, но, като ги чукине градниката, ще дойдатъ съ просеника тояга прѣдъ Васъ да протегнатъ ръка за коматче хлѣбъ; азъ искамъ да се погрижимъ за тази категория хора, да ги принудимъ да прибѣгнатъ и тѣ до закрилата на този законъ, за да не останатъ немилни, недраги дѣцата имъ. Но, повтарямъ да кажа, понеже въ настоящата минута азъ не съмъ въ състояние да ви представя развитието на тази идея по формата за пѣлното приложение чрезъ извѣстно измѣнение на съответствующитъ послѣдуюци текстове на настоящия законопроектъ, моля да се приеме този принципъ, като допълнение на принципа, зегналъ въ основата на законопроекта, и прѣди да стане третото четене, гласуването изцѣло на този законопроектъ, комисията, заедно съ г. министъра, да обсъди въпроса, да нареди подробноститъ за прилагането на този новъ принципъ и да ни сезира съ него, да го обсъдимъ при по-свободно време, за да направимъ свършенъ този нашъ законъ.

Прѣдседателъ: Давамъ 10 минути отдихъ.

(Слѣдъ отдихъ)

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: (Звъни)
Засѣданнето продължава.
Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Когато се разглеждаше този законопроектъ на първо четене, нашата група се изказа за принципа на незадължителното застрахуване. Този принципъ е сложенъ и въ самия законопроектъ. Понеже се повдигна въпросъ и сега, при второто четене на законопроекта, понеже има народни прѣдставители, които искатъ да прокаратъ другия принципъ — принципа на задължително застрахуване — азъ ще си кажа думата пакъ, защото обшрно се говори по-рано, поради какви причини ние застъпваме принципа, който е вложенъ въ самия законопроектъ — принципа на свободната застраховка.

Прѣди всичко, г-да, когато създаваме единъ законъ, който да застъпва специфични, специални нужди на населението, ние не трябва да забравяме, че сме въ една демократична страна и че трябва да съгласяваме всѣки нашъ законодателенъ актъ, така щото той да не е въ демократичното развитие на самото население или правилното развитие на населението въ демократиченъ духъ; не трябва да забравяме още, че нашиятъ законодателенъ актъ трябва да бъде изразъ и на волята на самото население, на самитъ избиратели; не трябва да забравяме още, щото, когато създаваме законитъ, да се стремимъ съзнателно да накараме населението да участвува по-пѣко въ нашата законодателна работа, въ онези дѣла, които ние туку създаваме.

Нахождайки отъ тѣзи главни принципи, отъ тѣзи главни начала, ние се обявяваме за принципа, вложенъ въ самия законопроектъ. Ние смѣтаме, че когато поддържаме този принципъ, изразяваме волята на самото население. Идете въ което щете село, идете въ който щете земеделски градъ, направете едно допитване, единъ референдумъ, вие ще добиете съгласието на цѣлото население въ полза на този принципъ.

С. Савовъ: Това не е вѣрно.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Савовъ, не прѣкъсвайте.

А. Стамболийски: Независимо отъ това, принципътъ, който е вложенъ въ законопроекта, има и възпитателно значение за самото население. Азъ не бихъ желалъ, ние съ нашата законодателна дѣятелностъ, отъ желание да задоволимъ часъ по-скоро нѣкои нужди, да игнорираме друга наша работа — да идемъ да деморализираме самото население. Ако ние приемемъ принципа на задължителната застраховка, за да помогнемъ съ това на невѣжното население, бидете увѣрени, г-да, че туй невѣжко население ще смѣти премиятъ за тази застраховка като единъ новъ данѣкъ, и то ще почне да ронтае, както ронтае обикновено противъ всѣки данѣкъ, и чрезъ това си ронтане това население ще създаде извѣстно течение, изразъ на което може да стане всѣко едно реакционно правителство, както и стана това на стамболовскитъ. И когато едно такова правителство дойде на властъ, за да удовлетвори това желание на невѣжеството, първата му работа ще бъде да стигни самия законъ за застраховката, и опуй населението ще смѣти това за нѣкаква благодать. По погледнете и другата страна на медала. Да прѣдположимъ, че населението е съзнателно и ще погледне на нашия законъ като на една благодать; азъ мисля, че нѣтъ нѣма да допринесемъ на това население нищо. Азъ не бихъ желалъ въ България населението да привикне, щото да чака подобрене на своето по-

ложение изключително отъ държавата. Ние трѣбва да се мѣчимъ да приучимъ това население само да си помага, да не чака помощъ отъ държавата, или да чака онази помощъ, която то само не може да си даде. Ние трѣбва да позволимъ на българската държава да се намѣсва въ разнитѣ области, въ разнитѣ прояви на общественния животъ, но само до толковъ, доколкото тая намѣса нѣма да поврѣди на общитѣ интереси на самото население. Длъжностъ на държавата е да вземе инициатива за създаване на едно взаимно-осигурително учрѣждение, но длъжностъ е на тази държава да направи всичко отъ своя страна, што да накара населението да пригърне онуй дѣло, което създава, да накара населението съзнателно да започне да участвува въ това дѣло. Когато въ една демократическа страна населението почне съзнателно да участвува въ добритѣ дѣла, само тогавъ тѣзи дѣла ще успѣватъ, ще прѣуспѣватъ, ще се развиватъ и нѣма да дохождаме до моменти, когато туй население ще дава право или ще рѣкоплетска на онѣзи правителства, които биха посегнали на такива добри дѣла. Не забравяйте, г-да, че принципътъ на взаимната застраховка прѣдполага туй — да вземешъ отъ единия, за да дадешъ на другия.

Д. Константиновъ: Чисто демократично.

А. Стамболийски: Това е чисто демократично, но тогавъ, когато стане дѣло и на самия народъ, когато самиятъ народъ съзнателно го възприема, когато той не гледа на туй, което ще вземешъ отъ него, като на грабежъ, като на данѣкъ.

Д. Константиновъ: Защо се налага данѣкъ за образованието?

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Константиновъ, не прѣкъсвайте.

А. Стамболийски: Азъ ще Ви кажа, защо се налага. Г-да! Има моменти, когато ние идемъ да нагърняваме демократичността. Напр., напомня ми се за принципа, който ние сме възприели по задължителното образование; дѣйствително, ние сме възприели този принципъ, но, г-да, чрѣзъ този принципъ, чрѣзъ закона за задължителното образование, се пѣли да се удовлетворягъ нужди, които прѣко не могатъ да засенатъ човѣка, нужди, на които резултатитѣ сѣ далечни. Единъ човѣкъ мѣчно може да съзнае ползата отъ образованието, защото и плодотѣ отъ това образование сѣ далечни.

Д. Драгиевъ: Макарь то имаме законъ за задължителното образование, не може да се приложи.

С. Савовъ: Понеже се набикаля, затуй не може да се приложи.

А. Стамболийски: Тукъ е съвѣмъ друга работата. Па, най-послѣ, г. Драгиевъ право ви каза: „Макарь то имаме законъ за задължителното образование, този законъ не може да се приложи“; той ще се прилага по-поздиръ, когато самото население съзнае нуждата отъ образование. Г-да! Нуждитѣ тукъ сѣ по-прѣки. Ние имаме работа пакъ съ възрастни хора, но ние идваме съ застраховка да задоволимъ нуждитѣ, които прѣко засѣгатъ материалнитѣ интереси на тия хора.

Г. г. народни прѣдставители! Онѣзи, които искатъ задължителна застраховка, се рѣководятъ само отъ едно желание: това законодателно мѣроприятие, тази законодателна мѣрка да стане нѣкакъ по-ефикасна, по-бързо да се приложи, по-скоро да даде реални резултати.

Д. Константиновъ: Като се подпомогнатъ бѣднитѣ.

А. Стамболийски: Моля Ви се! Освѣтъ това, ония, които искатъ задължителна застраховка, прѣдполагатъ, че българското население е толковъ невѣжо, че не може да съзнае добрата страна на тая мѣрка. Г. г. народни прѣдставители! Прѣстанете да смѣтате българския народъ за такъвъ невѣжа. Ние сте членове на една демократическа партия; ние сте хора, които миналата година искахте разширяването на пропорционалната изборна система и въ законодателнитѣ избори — една много деликатна работа; ние сте хора, които, за да убѣдите правителството, привеждате аргументи, че нашиятъ народъ е доста узрѣлъ политически, и че е врѣме вече да се въведе пропорционалната изборна система; ние намираме за кадърень този народъ да участвува въ една деликатна работа, да взема участие въ уредбата на държавата, да взематъ участие и меншествата — искамъ да кажа, нека прѣстанемъ да смѣтаме българския народъ за невѣжа. Ние знаемъ, че всрѣдъ земледѣлското население има течение да се създаде законъ за застраховката; ние знаемъ, че, прѣди още да съществува този законопроектъ за подобна застраховка, има села, които сѣ образували дружества, които сѣ се отнесли до Министерството на търговията и земледѣлието да имъ спомогне да си доставятъ топове, да си доставятъ ракети, съ които да се борятъ противъ градушката. Азъ съмъ жителъ на едно такова село, и всички села въ Пазарджишка околия около моето село днесъ сѣ сдружени и тѣ иматъ градобойни топове, иматъ ракети. Оспорва се отъ учени хора, че може да се помогне нѣщо съ тѣзи топове, но, ако всѣки единъ отъ васъ се яви въ тѣзи села да оспорва ползата отъ тѣзи топове и отъ тѣзи ракети, просто ще бѣде осмѣнъ. Населението отъ старо врѣме е привикнало да стрѣли, когато се явятъ градоносни облаци; то отъ 3—4 години, откогато е въвело тѣзи топове, по случайностъ ли, чрѣзъ гърмене ли, успѣло е да прѣдпази нивитѣ, лозята си отъ градушка.

Г. Шиваровъ: Градътъ нѣкога ще ступи и топоветѣ.

А. Стамболийски: Може да дойде нѣкой законодателенъ градъ, който да ступи онова, което ние днесъ ще сътворимъ. Не е важно, г-да, дали ония мѣрки, които ние сме възприели въ борбата срѣщу градобитността, заслужаватъ поражение; важното е, че населението чувствува нужда да се бори противъ градушката; важното е, че между населението има вече желание да се създаде единъ законъ за осигуряване отъ градобитнина.

Г. г. народни прѣдставители! Когато се явяваме да защищаваме този принципъ, ние не можемъ да не бждемъ и послѣдователи. Ние помнимъ, когато се разглеждане законопроектътъ за народното просвѣщение, каква борба водихме, за да успѣемъ да прѣдадемъ училищното дѣло въ рѣцѣтѣ на самото население. Отъ тукъ ни се казваше, че още не сѣ назрѣли условията, че населението още не е подготвено да вземе тази деликатна работа въ своитѣ рѣцѣ. Послѣ, не единъ пѣтъ ние сме изтъквали нуждата отъ пълно общинско самоуправление. Ние сме смѣтали, че населението е вече достатъчно способно да се самоуправлява. По отношение на театра, ние сме се явявали пакъ противъ единъ държавенъ театъръ. По всички, казвамъ, работи ние сме искали населението да взема прѣко участие; колкото и да сѣ деликатни тѣ, ние желаемъ това население само да си бие главата съ тѣзи работи, защото сме смѣтали, че единъ човѣкъ, докогато не го пуснешъ да плава въ водата, да си бие тукъ-тамъ главата, да си нанесе нѣколко рани на тѣлото, нѣма да се научи никогашъ да плава, а въ една демократическа страна

народът трябва да се приучва да извършва всяка работа самъ, да не очаква отъ този и отъ онян. Щомъ като е така, нѣма защо, г-да, да искаме да бъде застраховката задължителна. Достатъчно е държавата да подпомогне това застрахователно дѣло; достатъчно е, че тя ще създаде единъ законъ и ще отпусне извѣстна премия; а тя е длъжна да отпусне тая премия, тя е длъжна да направи това, което е направила спрѣмо пензионния чиновнически фондъ. Още когато се разискване по този пензионенъ фондъ, ние искахме на такива доброволни начала да бъде поставенъ. Ще дойде врѣме, когато това застрахователно дѣло ще мине и трябва да мине изключително въ ръцѣтъ на населението; държавата ще се дезинтересира отъ него. Но засега тази намѣса на държавата е необходима, тази инициатива отъ нѣкоя страна, като е деликатно самото дѣло, като е свързано то съ трудности, трябва да се вземе, както я и взема.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ, който ще участвувамъ въ бѣднѣе въ този застрахователенъ фондъ, се питамъ: ако ние ми наложило, щото азъ непрѣмънно да бъда членъ въ този фондъ или въ това застрахователно дѣло, нѣма ли да бъде тежестъ за мене да некаже азъ да запина венчкия си имотъ, да плащамъ единъ новъ данѣкъ, когато въ извѣстни мѣстности, дѣто има частъ отъ моя имотъ, някогашъ населението не помни да е минало градунка? Това ще бъде тежестъ за мене, и азъ никога не желая да застрахувамъ тѣзи именно мои имоти и да си създавамъ нови данѣци. Но има мѣстности, въ всѣко село се знае това, кѣдѣто градунката прѣзъ 2—3—5—10 години минава; има села, кѣдѣто градунката имъ е обикновенъ посѣтителъ, и тѣзи села сж готови да плащатъ, каквато щете и да имъ турите премия, само и само да се осигурятъ. Тѣ нѣма да смѣтнатъ премията като нѣкаква тежестъ. Азъ ви казахъ единъ примѣръ за нашитѣ села. Тамъ, кѣдѣто градунката минава, може да имъ искаме каквато щете премия, защото тѣ и сега сж готови по 2—3—5—10 л. да даватъ, за да доставятъ ракети, за да доставятъ тонове. Тѣзи пари занаярѣтъ, вмѣсто да ги даватъ за ракети и за тонове, тѣ ще ги дадатъ въ застрахователното дружество, което устройва държавата, и нѣма да имъ бъде тежко. Но пъкъ има и такива села, кѣдѣто градунка не помнятъ да е минавала, или ако минава — въ 50—100 години единъ пѣтъ. Ще се съгласите, че за тѣхъ ще бъде голѣма тежестъ. Истина е, че, ако венчки участваха въ това застрахователно дѣло, то по-бързо ще почне да дава своитѣ резултати. Но не се страхувайте, г-да, че това, което създаваме, нѣма да бъде приложено. Земледѣлското население не се състон отъ малцина хора; то е мнозинството въ тази страна, и голѣма частъ отъ него вече сж минали поне първоначалното училище и голѣма частъ сж съзнали нуждата отъ едно такова дѣло. Тѣ ще почнатъ да участвуватъ. Първата, втората година може-би да не участвуватъ. Нищо отъ това. Ние имаме агенти, ние имаме съياتи на тая идея. Тѣзи чиновници, които участвуватъ въ това дѣло, тѣ ще пропагандиратъ тази идея. Ние имаме плеяда агрономи — тѣ ще пропагандиратъ; имаме учители, па и самиятъ животъ най-добрѣ ще пропагандира идеята.

Д-ръ Г. Калинковъ: И вие, земледѣлцитѣ, агитирайте и казвайте, че това го е направила демократическата партия.

Д. Драгиевъ: По наше настояване.

А. Стамболийски: Моля Ви се. Ще видимъ, какъ ще говоримъ, г. Калинковъ. Още миналата година, прѣди да се сѣтите, ние искаме създаването на единъ такъвъ законъ. — Та, лека-полека, идеята ще се популяризира, и населението ще почне съзна-

телно да участвува въ това добро дѣло. Нека си остане този принципъ, който е прокаранъ въ самия законопроектъ. Съ това нѣма да се създаде тежестъ на самото население, а ще му създадемъ едно добро дѣло, ще му създадемъ условия, то лека-полека да го пригрѣца и съзнателно да го пригрѣца, а то е най-важното. (Ръкоплѣскане отъ земледѣлската група)

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Драгиевъ, ако не се отказва, защото сега говори г. Стамболийски.

Д. Драгиевъ: Не се отказвамъ.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Имате думата.

Д. Драгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! При първото четене азъ говорихъ доста надълъжко върху свободното или задължителното застрахуване. Г. Стамболийски, нашиятъ и вашъ другаръ, говори по този въпросъ. Азъ имамъ да направя една обѣзѣвка по послѣдния редъ отъ чл. 2. Не бойте се, че ще ви говоря надълго — съвсѣмъ накратко. Казано е: „Застраховането става по заявление на желающия“ — това е необходимо — „и съ одобрение на централното управление“. Азъ мисля, че тази фраза „и съ одобрение на централното управление“ непрѣмънно трябва да се отмахне, и още отсега моля г. министра и г. докладчика, моли и вастъ, ако искате работа да вършимъ и по-скоро да я вършимъ, да се послушаме, защото, ако я караме на български нѣматъ, ода-ли ще можемъ да я свършимъ. Моитѣ съображения сж слѣднитѣ. Има 500.000 земледѣлски стопанства. Нека да речемъ, че $\frac{1}{10}$ частъ отъ тѣхъ се застрахуватъ. Тѣ сж вече 100.000 заявления; $\frac{1}{10}$ ако се застрахуватъ — тѣ ще бѣдатъ 50.000 заявления. 50.000 заявления да ги отправяте вие въ нѣкаво си тукъ Софийско централно управление на това учрѣждение, то ще бѣде и много канцеларска работа, ще създадемъ много работа и на самата поща. И трябва да струваме тукъ цѣлъ сонмъ чиновници — една сложна работа, когато венчко това може да бѣде съвършено опростотворено. Азъ си прѣдставямъ, че тази работа може да се направи така: застрахователното учрѣждение ще издаде извѣстни формуляри, въ които подробно ще бѣде казано, какви видове земледѣлски произведения се застрахуватъ, деклари мѣстности, сръдно производство, опѣнката му въ левове, премията, която се пада, та, всѣко едно лице да може, като получи този формуляръ, да си направи попълването: колко декара жито ще застрахува, въ коя мѣстностъ, послѣ, колко декара лозя и пр. Това централно учрѣждение ще трябва да даде нужнитѣ наставления на надлежитѣ околийски или пунктови клонове на Земледѣлската банка, а заедно съ това и на надлежитѣ селски и градски общински управления. Така щото, самитѣ тѣзи управления, като сж посветени достатъчно добрѣ въ правилата, които трябва да се съблюдаватъ при напиеването на тѣзи формуляри, и въ размѣритѣ на премиятъ, съобразно географическия и културенъ рискъ, да могатъ безпогрѣшно да попълватъ тия формуляри въ самата община. Да, попълването да става въ самата община, въ самото село, било отъ самото лице, или съ съдѣйствието на свещеницитѣ или учителитѣ, . . .

А. Краевъ: На кметоветѣ.

Д. Драгиевъ: . . . на кметоветѣ, на помощницитѣ — азъ даже съмъ на мнѣние, че това можемъ да го вложимъ и въ закона, по г. министърътъ може да го има прѣдъ видъ и при правилника, който ще придържа този законъ — непрѣмънно трябва да се

определи известно време, което ще служи единъ видъ и за пропаганда и за агитация на това дѣло. Напр., да се каже, че е отъ 1 априлий до 15 априлий, ще се написватъ всждѣ декларациитѣ и формулиритѣ по застраховката — въ едно определено време. Да не е, както е казано тукъ, въ закона, че общинскитѣ управления ще получатъ единъ заявления и ще ги разпратятъ, ами тази работа да стане пѣкакъ дружно, селски, единъ други да се подканятъ. Азъ даже мисля, че ще бѣде добръ, надлежното учрѣждение да направи онова, което правятъ тукъ тия комарджийски, да ги кажа, банки — лотарингѣ. Азъ съмъ виждалъ и въ най-затѣтеното село банката „щастие“ и не зная коя казва, че сж паднали много печалби и пр. на Ивана и Драгана, и това въ най-затѣтената колиба. Азъ мисля, че това учрѣждение ще трѣбва да върши нѣщо подобно. Въ известенъ периодъ, когато ще се подаватъ тия формуляри за написване, нека да бѣде известно това време, напр., отъ 1 до 15 априлий, да се знае като едно постоянно време, както досега за беглика хората знаеха, че, като дойде Благовѣщение, бегликътъ иде и трѣбва да се описва, за да не се пропусне нѣкоя овца, тъй и да се прѣдвиди една наредба въ правилника и една обща покана да има — свещеницитѣ да разгласятъ отъ църквитѣ, че настъпва времето за подаване нужнитѣ формуляри, нужнитѣ декларации по застраховката, учителитѣ да разгласятъ това време чрезъ училищата, а кметоветѣ чрезъ глашатаятѣ. На всѣка къща да бѣде изпратена покана — кехаята въ село, а пѣкъ въ градоветѣ агентитѣ да разнасятъ тия покани.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Защо влизате въ тѣзи подробности?

Д. Драгиевъ: Азъ не искамъ да ви правя обструкция. Мисля, че не сж излишни. Искамъ да кажа, че, като се разгласи тѣй работата, като се освѣтлятъ хората и като се практикува едновременно и ежегодно, така ще може много лесно хората да я усвоятъ и подъ упътвания на надлежнитѣ общински управления да попълватъ тия формуляри. Попълнени и събрани въ селото или въ общината, тогава дайте възможност на самото общинско управление да обобщи тия работи и да може да изпрати до мѣстния клонъ на банката нѣщо обобщено: еди-коя община, застрахователи еди-колко души; застраховани еди-колко декара жито, еди-колко декара лозя; такава сума слѣдва споредъ надлежнитѣ премии. Това е определено да платятъ — нѣщо обобщено да изпрати, мѣстниятъ пѣкъ околийски банковъ земледѣлски клонъ като получи тѣзи общи свѣдѣния, да съставя една обща вѣдомость за цѣлата околия; по този начинъ на централното учрѣждение да се прѣдостави да обобщи работата за цѣлата страна. Тѣй, ако се нагласи, мисля, работата ще бѣде опростотворена, ще се разпрѣдѣли на повече рѣцѣ и ще се избавимъ отъ повече разноси, ще се избавимъ и отъ нуждата да струйваме тукъ при централното управление цѣлъ сонмъ чиновници, та, утрѣ едно правителство, което малко държи смѣтка за народнитѣ срѣдства, да вземе да направи онова, което неотдавна бѣше направено съ статистиката, да тури колкото трѣбва и колкото не трѣбва, да вземе да плаща на лица, които и никакъ нѣма да стѣнятъ въ това учрѣждение. Азъ ви наведохъ всички тѣзи съображения, за да ви помоля да се съгласите, най-напрѣдъ г. министърътъ и г. докладчикътъ, щото послѣднитѣ думи отъ този членъ „съ одобрението на централното управление“ да се изхвърлятъ. Едно одобрение ще има, но туй одобрение, слѣдъ надлежнитѣ упътвания, ще бѣде дадено, напр., отъ банковото учрѣждение въ околията или банковото агентство въ известенъ пунктъ. Моля и васъ, г. г. народни прѣдставители, да се съгласите

да оставимъ този членъ съ тази редакция: „Застраховането при това учрѣждение е свободно и доброволно. То става по заявление на желающия“.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Стоименъ Савовъ.

С. Савовъ: (Отъ трибуната) Азъ ще бѣда много кратъкъ. Мнозина говориха по този въпросъ, ще кажа пѣколко думи и азъ относително задължителното и факултативното застраховане. Самиятъ министъръ още при въвеждането на законопроекта каза, че ще остави народното прѣдставителство свободно, то да разрѣши този въпросъ — да-ли застраховането да бѣде задължително или факултативно.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Нищо не съмъ казалъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Подобно нѣщо не е казалъ г. министърътъ.

С. Савовъ: Сега, споредъ мене, отъ факултативната застраховка ще извлѣче полза само интеллигентната маса у насъ и по-скоро, съ нея ще осигурите хората, които не трѣбва да се осигуряватъ.

Министъръ Х. Славейковъ: Вѣнчки трѣбва да се осигурятъ, г. Савовъ.

С. Савовъ: Ще осигурите хората, които и двѣ години наредъ да ги бие градъ, пакъ нѣма да почувствуватъ, защото хората, които знаятъ значението на градоносния облакъ, тѣ знаятъ да се осигурятъ по много начини: тѣ знаятъ да запазятъ запасъ отъ храни, било за сѣме, било за прѣхрана на своето сѣмейство. Но какво ще стане съ оная грамадна маса у насъ, която не може да съзнае това, и която вѣрва, че Св. Илия или известно Божѣ същество дава града въ видъ на наказание и пр. Азъ съмъ наблюдавалъ нашето селско население; когато се зададе облакъ, тѣ захвататъ да се кръстятъ, захвататъ да се молятъ, турцитѣ отиватъ въ джамията, българитѣ въ черковата, и всѣкакъвъ писъкъ и олелия, но слѣдъ минаването на облака, сѣкашъ, се свѣршва всичко това, и когато облакътъ се зададе, онзи немилостивъ облакъ, който е готовъ всичко да унищожи и който нѣма да се пострахова отъ биемето на камбанитѣ, или отъ кръстенето въ черковата — тѣзи сѣщи хора не могатъ да използватъ този законъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Защо?

С. Савовъ: Защото нѣма да се застраховатъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г-да! Азъ протестирамъ, дѣто се мисли, че селското население не разбира ползата отъ застраховката: селянитѣ, които знаятъ какво е значението на града, много по чувствуватъ нуждата отъ застраховка, отколкото ония, които седятъ на маситѣ.

С. Савовъ: Вѣрно е. Има и пословица, която казва: градъ гладъ не прави, по тежко томува, който го пати. Искамъ да ви кажа, че ще използватъ всичкитѣ облаги хората съ крупно земледѣлие: тѣ ще застраховатъ само това, което трѣбва да се застрахова, и ще иматъ интересъ да не е задължително застраховането, защото по-лесно ще могатъ да си получатъ премията. Ако остане факултативното осигуряване, и г. Драгиевъ право забѣлѣжи, че вие ще създадете само единъ огроменъ персоналъ тукъ, въ централната, какъвто е онзи, въ Стамболово време, на статистиката, и хората ще ядатъ паритѣ отъ тази субсидия, която държавата прѣдвижда, безъ да иматъ

пъкато общо, без да разбираш никакъв страх от градъ, без да знаеш, каква повръща ще имъ напесе. Нито единъ отъ нашитъ селяни, които съмъ ходилъ, защото живял между селянитъ, не протестираше, г. министри, противъ закона за градобитнината. Селянитъ протестираха противъ начина на изплащането, протестираха противъ несправедливото разпореждане на обезщетението; за това бѣше протестътъ; протестираха, защото това, което трѣбваше да го вземе пострадалиятъ, той не можеше да го вземе, ами го вземаха многобройнитъ комисии съ своитъ дневни, пѣтци и статистически свѣдѣния по уреждането изплащането на осигуровката отъ градобитнината. Опростотворете изплащането на осигуровката, опростотворете процедурата, дайте възможност да се осигурява справедливо реколтата, дайте възможност лесно и бързо да се изплаща, наложете задължителното застрахуване, и азъ вѣрвамъ, че нито единъ не ще протестира противъ тази законна наредба. Но вие ще ми кажете: свобода. Ще дадете свобода, доброволно ще се осигуряватъ, малцина ще се осигуряватъ, но вие, освѣнъ, че ще лишите отъ прѣпитание онай грамадна маса, но вие затваряте вратитъ, за да могатъ да дойдатъ и да се оплачатъ отъ повръщи, нанесени отъ градушка, и да некаятъ памалението на даглицитъ въ такъвъ случай, защото законътъ прѣдвѣжда по-нататъкъ, че на онгови, които не се осигури, нѣма да му се признае никакво принадлежане на даглицъ поради нанесенигъ му повръщи отъ градъ.

Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Разбира се, да плати.

С. Савовъ: Да плати, ама вие трѣбва да знаете, съ какъвъ народъ разполагаме ние. Моля ви се, но ви се види изобщо, бе джанъмъ, когато вие тукъ, които се смѣтате интелегентни, влизаме въ конфликтъ и не можемъ да се разберемъ помежду си, колко повече можете да прѣдполагате, че това свободно застрахуване, прѣдвидѣно въ този законъ, може да се възприеме отъ единъ нѣтъ отъ нашия народъ. Не може да се възприеме.

Нѣкой отъ мнозинството: Слушай, г. Савовъ. Това е едно задължително застрахуване отъ градобитнината — какъ ще ми давашъ пасила такова застрахуване отъ градобитнината?

С. Савовъ: Не е вѣрно, това сж думи на г. Холевича, който седи до тебе. Азъ бихъ искалъ ти да кажешъ твоего мнѣние.

Н. Холевичъ: Протестирамъ!

С. Савовъ: Г. Холевичъ има право да поддържа туй, защото той е осигуренъ. Неговитъ посѣви петъ години да ги бие градъ, той нѣма да почувствува. Но азъ питамъ ови, които има десетъ декара земя, какво иде прави?

Та, азъ заявявамъ, че ще гласувамъ и ще поддържамъ принципа за задължителното застрахуване, като моля да се вземе прѣдъ видъ, да се опростотвори процедурата по застрахуването и по изплащането на застраховката: опова осигурително дружество печели най-много клиенти, което е опростотворило своитъ застраховки и наврѣме ги изплаща, а вие съ този законъ не правите това, вие пакъ ще протакате плащането.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Единъ отъ прѣдставителитъ на бивното XIII-то обикновено Народно събрание е внесълъ прѣдложение за отмѣнене на стария законъ за градобитнината. Вѣрвамъ,

г-да, че вие всички сте прочели, какви сж били мотивитъ и дебатитъ, които сж станали по внесеното прѣдложение на този търновски народенъ прѣдставителъ за отмѣненето на този законъ. Нийдѣ, нито мотивитъ на прѣдложението му, нито въ дебатитъ, които сж били доста обширни по това отмѣнене на стария законъ по градобитнината, не е било изтъкнато нѣщо, че законътъ въ основата си е лошъ. Какво бѣше старото законоположение? То бѣше задължително, обаче законътъ не се е осаждалъ затуй, защото принципътъ, сложенъ въ него, именно задължителното застрахуване, е недобъръ, а сж го осаждали, защото този законъ е билъ неплотъ, непроченъ, още повече, както знаемъ, че въ самото прилагане на закона отъ страна на чиновницитъ ставаша редъ беззакония. Излишно считамъ да говоря за туй, затова бѣглю минавамъ, като казвамъ, че въ една камара нито единъ не се намѣрилъ да осжди този принципъ, и ако днесъ правителството намѣри, че има належаща нужда отъ създаването на таква едно законоположение, мисля, че не го е движило желанието, за да подпомогне само на известна частъ на българскитъ земледѣлци, а, напротивъ, то иска да допринесе нѣщо на тази земледѣлска страна съ туй ново законоположение. Съ други думи, да се помогне на пуздающитъ се въ тежки минути, въ тежки години, когато дойде грозна стихия и отнеме посѣвния залькъ отъ него. Ако вие въведете това законоположение, което е прието и сложено сега въ чл. 2, именно доброволното застрахуване да си остане, г-да, вие се отдѣляте отъ основния принципъ на взаимноспомощностелъта, дѣто е казано: „единъ за всички, и всички за единъ“.

При принципиалното присемане на законопроекта надълго и широко се говори за и противъ. Тѣзи, които поддържаха задължителното застрахуване, изтъкнаха съ редъ статистически данни, че неплотъно трѣбва да се приеме тази задължителна система, защото има мѣста, дѣто градобитнината ги бие по нѣколко нѣти, рѣдко сж, обаче, онѣзи мѣста, които свършено не ги е била или, ако ги е била, то ги е била много рѣдко, както, напр., околнята на почетния нашъ другаръ г. Холевичъ — той нѣма да го откаже. Та, ако се приеме туй доброволно застрахуване, рѣдко ще се намѣрятъ български земледѣлци, които ще отидатъ да се застрахуватъ. Българинитъ доброволно не приема да се застрахува. Като доказателство за това ни служатъ другитъ застрахователни дружества, които имаме за живота и противъ пожаръ. Питамъ азъ: колко български семейства има, които сж застрахували било живота си, било отъ пожаръ имотитъ си? Тѣ сж много рѣдко: застрахуватъ се оии, които разбиратъ значението на застраховката. А щомъ като за другитъ дружества е така, защо да нѣмаме право и основание да вѣрваме, че и при туй създадено законоположение рѣдко ще сж случаитъ, дѣто ще отидатъ земледѣлци да застрахуватъ имотитъ си, иде ги застрахуватъ онѣзи, които въвеждатъ сега нови култури, именно нови лозя, които коствуватъ скъпо и прѣскъпо; щатъ-неплатъ, иде ги застрахуватъ; ще застрахуватъ и нѣкои други култури. Ето защо, казвамъ, съ създаването на туй законоположение, при всичкото вапше най-добро желание да помогнете на тази страна, нѣма да можете да ѝ помогнете, г. министри. Менъ ми се чини, че добръ ще бѣде, ако се приеме задължителното застрахуване; иначе, нѣма да мине дълго врѣме и вие, или друго правителство, друго Народно събрание ще бѣде принудено да въвежда тая задължителна система.

Азъ се спрѣхъ да кажа тия нѣколко думи, за да обоснова своя воть, че азъ съмъ по начало за задължителното застрахуване.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Никола Холевичъ.

Н. Холевичъ: Азъ нѣмахъ намѣреніе да говоря по този законопроектъ, защото, като членъ въ комисията, азъ имахъ всичката възможностъ да се изкажа тамъ. Обаче, нѣколко пати се подхвърли моето име — най-напрѣдъ отъ г. Краева, послѣ отъ г. Мирски и отъ г. Шиварова. Затова азъ счетохъ за нужно да кажа нѣколко думи.

Г. Шиваровъ: Азъ искахъ да кажа, че въ Вашата околия рѣдко бие градъ.

Н. Холевичъ: Ако г. Краевъ се счете за обиденъ отъ една моя усмивка, когато той говорѣше, ще кажа, че той има най-малко право; менъ ми падна смѣшно неговото противорѣчие: като говорѣше за задължителното застрахуване, което той обосноваваше върху невѣжеството на масата, че тя не разбира ползата отъ този законъ, слѣдователно, трѣба да се наложи задължителното застрахуване, азъ си спомнихъ, какъ той говорѣше пакъ за тази маса по-рано, когато бѣше въпросътъ за пропорционалната изборна система — да я разширимъ и въ законодателнитѣ избори, като казваше, че напийтъ селянинъ е достатъчно наярѣлъ, че напийтъ селянинъ може да разбира всички въпроси по управлението, слѣдователно, трѣба да му дадемъ тази мѣрка, и като съпоставихъ тия два възгледа, единиятъ изказанъ прѣди нѣколко врѣме и сега изказанъ другия, менъ дѣйствиелно ми падна смѣшно и си помислихъ, че г. Краевъ, ако е правистъ, въ случая тукъ адвокатствува.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г. Холевичъ, говорете по прѣдмета.

Н. Холевичъ: Азъ казахъ, защо се засмѣхъ. Но и г. Мирски не бѣше правъ. Г. Мирски раздѣляше земледѣлцитѣ на бѣдни и богати, като казваше, че поне бѣднитѣ, които не разбиратъ, които сж по-неразвити, тѣхъ поне задължително да застрахуваме — и тукъ г. Мирски бѣше въ противорѣчие съ самия себе си. Г. Мирски, който навсѣкждѣ зацѣпчаваша личната свобода и равноправіето, излиза днесъ да даде да се помисли, че богатството и сиромашията сж двѣ нѣща, по които може да се сѣди и за интелигентността на хората; ами че много бѣдни хора могат да иматъ претенции не за интелигентни хора, но могат да бѣдатъ и отъ мене и отъ г. Краева, и отъ г. Мирски много по-интелигентни. Отдѣ знаете, че този, който има десетъ декара имотъ, е най-простъ, че не разбира своя интересъ и, слѣдователно, нему трѣба да наложимъ тази задължителностъ, а не на всички? Лично азъ съмъ за законопроекта тѣй, както е; азъ ви казахъ, че съмъ се изказалъ по него въ комисията, нѣма нужда да се повтарямъ, а тукъ счетохъ за нужно да кажа тия нѣколко думи като обяснение по инцидента, който стана между мене и г. Краева.

Обяждатъ се: Да се гласува!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, какво ще се гласува, когато има записани и други? Има думата г. Петъръ Беровъ за пояснение.

П. Беровъ: Г-да! Ще се изкажа накжсичко. Г. министърътъ на търговията и земледѣлнето ме обвини, че азъ умишлено съмъ правилъ обструкция на правителството, като съмъ повдигналъ пакъ наово въпроса за доброволното или задължителното застрахуване.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не съмъ Ви обвинявалъ въ туй. Казахъ само, че не е тактично да се повдига този въпросъ. Собствено, Вие искахте да говорите пакъ по сѣкия въпросъ, да приповторите всичко онова, което казахте по-рано — на-ли тѣй?

А азъ Ви казахъ, че единъ човѣкъ отъ болшинството, който ще иска да се върши работа, нѣма защо да си повтаря рѣчитѣ — това бѣше моята дума.

П. Беровъ: Не само това, Вие г. министре, бѣхте казали изрично, че така може да повдигне въпросъ само единъ човѣкъ, който иска да прави обструкция, и именно туй обвинение азъ искахъ да отхвърля и ще го отхвърля не голословно, а имамъ основания. Г. министъръ Кръстевъ, когато се разискваше този законопроектъ, каза, че въпросъ на довѣрие не прави.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не съмъ го казвалъ публично, въ засѣданието, а говорѣхме съ Васъ частно.

А. Екимовъ: Не, казахте го и тукъ; има дневници.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Вижте дневницитѣ и ще се увѣрите, че не съмъ го казвалъ.

П. Беровъ: Но тѣй или иначе, у мене се сложи едно убѣждение, че г. министърътъ не прави въпросъ на довѣрие отъ това, да-ли застрахуването ще бѣде задължително или свободно. Той каза, и много основателно, че отъ научни въпроси кабинетъ въпросъ не може да се прави; тѣ сж научни въпроси и, както рѣши камарата, както е по-добрѣ, така да направи. И азъ повѣрвахъ искрено въ тия думи на г. министра; и затова не бѣхъ ли правъ всячески да се стремя да зацѣпчя това положение, което, мисля, че е по-справедливо — и само туй направихъ. Днесъ моето говорене бѣше 6—7 минути максимумъ, дѣто направихъ една смѣтка: какво ще стане, ако се приеме задължителното застрахуване, и какво ще стане, ако се приеме доброволното застрахуване — това бѣше всичко, което азъ говорихъ. Тѣй щото, г-да, вземахъ думата, само да отхвърля това обвинение, че умишлено съмъ желалъ да права обструкция; не съмъ ималъ такава цѣль, но мисля, че бѣхъ правъ да говоря по този въпросъ.

Що се отнася до бѣлѣжката, която г. Драгиевъ прави — той казва да се изхвърлятъ послѣднитѣ думи: „То става по заявление на желающия и съ одобрение на централното управление“ — г. Драгиевъ е и правъ и малко неправъ. Една санкция трѣба да има.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г. Беровъ! Ще ми позволите да Ви напомня, че само за пояснение Ви е дадена думата.

П. Беровъ: Да, за пояснение.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Обаче г. Драгиевъ слѣдъ Васъ говори, а Вие него критикувате. Съгласете се, че това не може да стане.

П. Беровъ: Ами ако тази бѣлѣжка бѣде полезна?

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, приема или не приема — това е работа на Събранието.

П. Беровъ: Сега пъкъ Вие правите на мене обструкция!

А. Екимовъ: Азъ права прѣдложение за прѣкръщение на дебатитѣ.

Д-ръ Г. Калининъ: Не сж говорили още десетъ души.

А. Краевъ: При условие, г. прѣдседателю, че ще ми дадете думата за обяснение, по поводъ закачката на г. Холевича.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Прѣдложението за прѣкращаене на дебатитѣ не може да се сложи на гласуване.

Има думата г. Стефанъ Родевъ.

С. Родевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ за принципа, прокаранъ въ чл. 2 на настоящия законпроектъ, щото застрахуването да бѣде свободно и доброволно. Сега туй нѣщо трѣбва да бѣде и отъ формална страна прието, защото ние отъ хората ще искаме застрахователни премии. Прѣди да бѣде напето застрахуване задължително, трѣбва да ми кажешъ, какво ще ми вземешъ, за да се съгласяя съ него. Обаче, колкото е свободолюбивъ, колкото е хуманенъ членитъ въ първата си частъ, толкова пъкъ е лопитъ въ послѣдната си частъ. Затуй именно и азъ се присъединявамъ къмъ мнѣнието и желанието на г. Драгнева и моля г. министра на търговията и земледѣлнето, както и г. докладчика, да се съгласятъ за изхвърлянето на тия послѣдни думи: „и съ одобрението на централното управление“, защото, при всичко че трѣбва да има една санкция въ учредѣнието, обаче това прави държавата, която и по дължността, и по добродѣтелъ трѣбва да се притече на помощъ на всѣкого, който би поискалъ застрахуването на своитѣ посѣви, и нѣма право по този законъ да откаже никому, който би се явилъ, а даже трѣбва да пропагандира за застрахователното дѣло.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Азъ, г. г. народни прѣдставители, съмъ за задължителното осигуряване, тъй като имамъ опитностъ и зная, какво нѣщо е застрахуване и какво нѣщо е нашиятъ български народъ, изобщо, колко нашиятъ български земледѣлци възприематъ нововведенията и интензивното обработване на земята.

А. Екимовъ: Това нѣма нищо общо съ интензивното обработване.

Г. Георговъ: Нашиятъ земледѣлецъ, ако не отиде човѣкъ да му разправя, да го убѣждава, да го моли, никога нищо нѣма да възприеме. Така и сега за осигуряването: ако агентитѣ на нѣкое застрахователно дружество отиватъ да го подканватъ, иди-дойди, може да се осигури, но, тъй, както е сега, по-бѣднитѣ и несъстоятелнитѣ, които сж повечето, по никой начинъ нѣма да отиватъ да се осигурятъ сами. Затуй най-добрь ще бѣде да бѣде осигуряването задължително. Нашиятъ земледѣлецъ здравето си не пази. Той никога досега не вика лѣкаръ или докторъ да го лѣкува, а само когато дойде вече на смъртъ, когато вече умира, тогава вика за лѣкаръ. Кой ще се възползува сега отъ тѣзи субсидии, които държавата дава? Ще се възползува по-разбраното население, по-големитѣ и разбрани земледѣлци, като г. Холевича и други нѣкои, които иматъ по-големи земледѣлски стопанства. Затуй настоявамъ да бѣдатъ задължителни тѣзи застраховки, като се надѣвамъ, че и г. министърътъ нѣма да откаже туй нѣщо. И подиръ ще видите, че това е добро: когато осигуряването е задължително, и рискътъ ще бѣде по-добрь разпрѣдѣленъ, като се осигурятъ повече души; а както е сега, ще се възползуватъ чиновничитѣ и нищо повече.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Атанасъ Краевъ.

Обаждаатъ се: А-а-а!

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, той има право да се обясни съ двѣ думи съ г. Холевича.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Много стана.

А. Краевъ: Далечъ е отъ мене мисълта за нѣкакво съвършенство. Винаги скромнъ и съ знания си, и съ способноститѣ си, азъ, обаче, съмъ ималъ, и мисля, че мога да имамъ претенцията въ досегашната си обществена дѣятелностъ да съмъ снанизъ подлежащата хармония и послѣдователностъ. Прочее, безъ да ми прѣдстави г. Холевичъ положителни доказателства, не му признавамъ правото да ми патяква за нѣкаква непослѣдователностъ и се считамъ въ право да се възмущавамъ отъ такава инсинуация. Азъ никога не съмъ правилъ комплименти въ тази форма, въ която той претендира, за да гъделничкамъ себелюбивитѣ чувства на певѣжеството, . . .

Н. Холевичъ: Г. Краевъ! Азъ отговорихъ на Вашата обпда, а не инсинуирамъ.

А. Краевъ: . . . нито пъкъ съмъ дошълъ въ противорѣчие съ себе си, когато казахъ отъ трибуната, че културнитѣ, интелигентнитѣ хора прибѣгватъ до този институтъ, да се ползуватъ отъ него, а пѣвѣжествената маса не ще стумѣе да мине подъ неговата закрила. Нема тукъ сме дошли да си правимъ комплименти? Нема г. Холевичъ не съзнава, нема не е съгласенъ съ мене, че, за нещастие, между нашитѣ съотечественици има мнозина, които не се издигатъ на желаната висота?

Н. Холевичъ: Г. Краевъ! Върху тая тема не съмъ говорилъ.

А. Краевъ: Мисля, че не съмъ казалъ нѣщо противно на това, което винаги съмъ поддържалъ. И ако казахъ нѣщо повече, то бѣше да съпоставя качествата на нашия народъ съ ония на окръжаващитѣ ни народи. Считаю, че ние въ туй отношение — и въ тази минута азъ съмъ гордъ, като членъ на този народъ, да го заявя — културно и интелектуално не стоимъ по-долу отъ съседитѣ си.

А. Екимовъ и други: Браво!

С. Бърневъ: Правя прѣдложение да се прѣкратятъ дебатитѣ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Сега сж изпълнени условията, прѣдвидѣни въ правилника, за да могатъ да се прѣкратятъ дебатитѣ. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Страшимира Бърневъ, да се прѣкратятъ дебатитѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлнето.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Говори се много, и азъ трѣбва да приповторя онова, което казахъ при приемането на законпроекта по принципъ. Ще го повтора само накратко — нѣкои може да сж забравили или не сж присъществували — причинитѣ, по които ние приемаме свободното, а не задължителното осигуряване.

Прѣди всичко, приема се като начало, че частнитѣ икономически животъ на гражданитѣ си остава тѣхенъ; държавата не бива, когато трѣбва и когато не трѣбва, да става опекуитъ на гражданитѣ и да се мѣси въ работитѣ имъ, освѣнъ когато има специални причини, които изискватъ това. Има ли специални причини, по които ние трѣбва да се мѣсимъ? Тукъ се говори, че сме се мѣсили въ нѣкои работи. Да, мѣсимъ се, напр., за образоването; по това не значи, че трѣбва навсѣкждѣ да се мѣсимъ, че трѣбва да задължимъ нашиятъ селяни да се за-

страхуватъ отъ злополука, отъ пожаръ, отъ всичко. Не можемъ чакъ дотамъ да се мислимъ. Преди всичко, азъ отричамъ казаното отъ нѣкои господа, че нашето население е невѣжествено и че не знае ползата отъ застраховката отъ градушка. То я знае по-добъръ отъ васъ, г-да, по-добъръ отъ всички, които вземаха думата да говорятъ. Ако, както г. Савовъ преди нѣколко дена говори, че нашето население празнува 17 дена за градушката, ако това население оставя работата си въ най-работното врѣме и отива да се моли, за да умилистави боговетъ да не дадатъ градушка, това значи, че то знае, колко страшенъ е този бичъ, че то чувствува вѣднѣтъ отъ тази градушка, и ги чувствува по-добъръ и отъ г. Беровъ, и отъ всички, които говориха.

А. Краевъ: Считате ли за културно това — да се празнуватъ извѣстни дни за градушката?

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Гладниятъ човѣкъ чувствува повече нужда отъ хлѣбъ, отколкото ситиятъ. — Така щото, когато говорите, че това население не може да схване ползата отъ едно застрахуване, това е погрѣшно.

Въ миналото засѣждане, когато законопроектътъ се приемаше по принципъ, азъ казахъ, кои сѫ главнитѣ причини, по които ние не приемаме задължителното осигуряване. Казахъ ви най-напредъ, че въ населението има — да не кажа отвращение — една много лоша идея за това задължително застрахуване, и вие знаете, че по-рано имаше много оплаквания противъ него. А когато една политическа партия, едно правителство иска да въведе едно законоположение, трѣбва да държи сметка за настроението на населението. Това настроение за задължителното застрахуване е много лошо, а рискувано е да отидемъ да налагаме на туй население работи, които то не иска, не бива да му ги налагаме, ако не искаме да дойдемъ до това положение, до което дойдоха радославиститѣ съ десетъка: наложили го, мина една година, но на втората година всички виканаха, че не го паятъ. Та, слѣдователно, г-да, първата причина е тая — ние знаемъ, че въ населението има настроение противъ задължителното осигуряване отъ градобитнина; ние знаемъ, че болшинството отъ населението не ще приеме изобщо осигуряването отъ градобитнина дотогава, докато не види, че дѣйствително ние съ новия законъ го поставяме на по-здрави начала.

Втората причина е слѣдующата. Мислѣше се при създаването на стария законъ, че, като се тури 5% върху поземелния данѣкъ, ще може да се осигуряватъ хората отъ градобитнина; обаче, оказа се, че тази работа не е така лека, и, слѣдователно, трѣбваше да се изостави тази идея, трѣбваше да се изучи въпросътъ и тогава да се нареди законътъ. Пратихме хора да изучатъ осигуровката въ странство, и тѣзи хора видѣха, че осигуряването отъ градушка не става така лесно, като се вземе по 5% отъ поземелния данѣкъ, видѣха, че тази работа е много деликатна, че тя е цѣла наука, че сума дружелства сѫ фалирвали, защото работата не е била поставена на добра почва; слѣдователно, това е фина, тънка работа, която трѣбва да се изучи и тогава да се прилага, защото ние не можемъ да въведемъ изобщо една система, която не е опитана. Тия хора, които пратихме въ странство да изучатъ тази работа, абсолютно никѣдъ, въ никоя държава не сѫ намѣрили задължително осигуряване отъ градушка.

Г. Георговъ: (Възражава нѣщо)

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Ако вие, г. Георговъ, можете да ми покажете нѣкоя държава, дѣто осигуряването да е задължително, кажете. Хората,

които ние изпратихме въ странство да изучатъ работата, намѣриха, че почти навсякъдъ има частни осигурителни дружества, а тѣ не сѫ задължителни; намѣриха само двѣ обществени учрѣждения — за бѣлѣжете, не правителствени, а обществени — на които държавата дава извѣстна субсидия, основани върху взаимноспомогателни начала, върху каквито начала се основава и нашето осигуряване, което ви предлагаме. Тази система именно и ние приехме. Системата на задължителното застрахуване ние отхвърлихме, пожеже намѣрихме, че тя никѣдъ не е изпитана. Както знаете, тя донѣкъдъ е изпитана у насъ, въ България, но даде много лоши резултати и, слѣдователно, нѣма защо отново да правимъ опитъ, когато го имаме. Много е ясно, както и миналия пътъ ви говорихъ, че, ако възприемемъ задължителната застраховка, трѣбва да накараме насилъ всѣки земледѣлецъ да се застрахува и да плати. Какво трѣбва да направимъ тогава? Трѣбва да пратимъ хора да описватъ имотитѣ въ всѣко село, и ако видимъ, че нѣкой земледѣлецъ не е посочилъ имотитѣ си, да го глобимъ или друго нѣщо да му направимъ. Това ще бѣде резултатъ отъ задължителното застрахуване. Тогава, какво ще направимъ? Ще създадемъ единъ персоналъ за тази работа, толкова голѣма, щото разносикитѣ за поддържането му ще погълнатъ голѣма частъ отъ доходитѣ, които ще се събиратъ отъ преминитѣ, и, слѣдователно, нѣма да постигнемъ тази цѣль, която гонимъ. Ние искаме да създадемъ едно учрѣждение, което да дѣйствува бързо и управлението на което да бѣде евтино, като нѣма голѣмъ персоналъ.

По този случай имамъ да отговоря и на г. Мирски, който иска да се застрахуватъ на всѣко сѣмейство по десетъ декара. Това не издържа никаква критика. Такава застраховка не може да стане, защото по този законъ се застрахуватъ посѣти земи. Може нѣкое сѣмейство да не е засѣло десетъ декара. Отъ друга страна, трѣбва да се знае, че отъ култура до култура има разлика; слѣдователно, и когато се застрахува, трѣбва да се има предъ видъ, дали посѣтото е жито, дали е фасулъ, дали е царевица, и споредъ това се застрахува. Ето защо това е една идея подхвърлена, безъ да бѣде абсолютно анализирана, безъ да се погледне, дали тя може да се приложи. И затуй именно азъ не мога по никой начинъ да се съглася за приемането ѝ. Ако азъ трѣбва да пращамъ въ всѣко село хора да видятъ, дали всѣко сѣмейство е посѣло по десетъ декара, или ако въ всѣко село трѣбва да има чиновници да провѣрять това, тогава по-хубаво е да въведемъ задължителното застрахуване.

Отъ друга страна, г-да, трѣбва да имаме предъ видъ условията, при които живѣемъ. Азъ ви казахъ и миналия пътъ, че първиятъ законъ за градобитнината не постигна цѣльта си затуй, защото преминитѣ бѣха много низки. Споредъ изчисленията, които сѫ станали, се е плащало 25 ст. на 100 застраховани лева, като се е прѣсметало 5% върху поземелния налогъ, а сега ще трѣбва да се плаща около 1-20 л., 1-30 л. — близо 5-6 пѣти повече — и тогава трѣбва да вземаме не 5%, а 30% върху поземелния данѣкъ. Въ такъвъ случай, ако имаме се хора добросъвѣстни, които ще обяснятъ на това население ползата отъ застрахуването, добръ; но азъ мисля, че ще се намѣрятъ и хора, които ще кажатъ на това население, че демократитѣ увеличиха поземелния данѣкъ съ 30%, и ще има мжнотии при събирането, ще трѣбва зорленъ да се взематъ. Едно правителство, което държи сметка за настроението на населението, за волята на това население и знае условията, при които дѣйствува, не може да му налага 30-40% върху поземелния данѣкъ за една идея, която то не възприема, защото, иначе, може да се натъкне на онѣзи мжнотии, на които се натъкна радославиститѣ съ данѣка десетъкъ.

Та, г. г. народни прѣдставители, по тѣзи главни причини, които азъ изложихъ, ние изоставихме идеята за задължителното застрахуване, не само защото отъ онѣта, който се направи у насъ, има настроене въ населението противъ него, но и защото е скъпо: то ще изисква голѣми премии, които населението ще плаща мячно, и които то ще счете като единъ данѣкъ, защото бирникътъ ще ги събира. Следователно, ние можемъ да се натъкнемъ на голѣми мячнотии. Ако отъ доброволно застрахуване се получатъ добри резултати, когато населението види, че то почива на здрави основи, че загубитѣ се плащатъ, тогава може да въведемъ задължителното застрахуване; но прѣди това трѣбва идеята да проникне постепенно въ това население, да види то, че това застрахуване е турено на здрави начала. Ползата отъ застрахуването то знае по-добъръ отъ васъ, само че то се страхува, да не би да се застрахува на вѣтъра, както бѣше по-рано, да плаща пари, а да не получава нищо. Тамъ е въпросътъ, въ това трѣбва да убѣдимъ населението.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, по всички тия причини азъ ще моля да гласувате члена тѣй, както е.

Една дума за тази забѣлѣжка, която направил г. Драгиевъ — че не трѣбвало да се одобряватъ отъ централното управление прѣдложенията за застрахуванята. Безъ това, г. г. народни прѣдставители, не може. Това е единъ договоръ. Когато се прави прѣдложение, трѣбва да има и приемане и това приемане трѣбва да иде отъ централното управление.

Д. Драгиевъ: Нема, г. министри, клоноветъ на Земледѣлската банка не сключватъ договори съ земледѣлцитѣ?

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Всички тия работи, които г. Драгиевъ разправя, не трѣбва да се разискватъ тукъ, а ще се уредятъ въ правилника. Възможно е, щото тия хора, които сж специалисти по въпроса, да дойдатъ до единъ изходъ много по-правиленъ, отколкото е тоя, който ни дава г. Драгиевъ.

Д. Драгиевъ: Туй одобрение може да става отъ клоноветъ на централното управление.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Централното управление може да дефинира свои хора да отидатъ да одобряватъ на самото мѣсто — то е работа на техника.

Д. Драгиевъ: Не бива ли да не стоятъ думитѣ: „съ одобрение на централното управление?“

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не може безъ одобрението на централното управление.

А. Краевъ: Значи, и Вие допушате централното управление, чрезъ свои прѣдставители, да приема прѣдложенията. Тогава, желанието на г. Драгиева е задоволено.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Туй искамъ да му кажа. Тѣ сж въпроси, г. г. народни прѣдставители, на подробности, а тѣзи въпроси азъ нѣма да третирамъ тукъ, защото, ако вземемъ да ги разглеждаме, ние ще влѣземъ въ единъ лабиринтъ, отъ който мячно може да излѣземъ. Ние тукъ туряме главнитѣ условия.

Д. Драгиевъ: Махнете тази фраза и ние ще гласуваме за члена.

Министъръ А. Ляпчевъ: Не може да се махне.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Може ли централното управление да не знае, какво се осигурява, и да нѣма контролъ върху туй? При сключването на всѣки единъ контрактъ — защото и тукъ има единъ контрактъ между осигурения и осигурителното учрѣждение — като се прави прѣдложение, то трѣбва да се приеме отъ централното управление. Какъ ще става по-нататѣкъ, това ще се урежда въ правилника.

Моля, прочее, г. г. народнитѣ прѣдставители да гласуватъ члена тѣй, както си е.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има направени три прѣдложения. Едното е отъ г. Димитра Драгиевъ за изхвърляне въ последната частъ на чл. 2 думитѣ „съ одобрение на централното управление“.

Второто прѣдложение отъ г. Атанаса Краевъ за притуряване къмъ дадения членъ слѣдующитѣ думи: (Чето) „Обаче за челяднитѣ имоти застраховката е задължителна“.

Третото прѣдложение е отъ г. Кръстья Мирски за нова алинея къмъ чл. 2 съ туй съдържание: (Чето) „Застраховането при това учрѣждение е задължително за произведенята на стопани, които притежаватъ не повече отъ единъ декаръ гюлище или друга земедѣлска градина, отъ два декара лозя и десетъ декара ниви. Такива стопани не подаватъ никакво заявление“.

Най-напрѣдъ ще дамъ на гласуване прѣдложението на г. Драгиева, подиръ него слѣдва да се гласува мнѣнието на комисията и тогава ще мимемъ къмъ другитѣ прѣдложения, които сж добавления.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ направеното прѣдложение отъ г. Драгиева, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 2 така, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението на г. Краева, което прѣди малко прочетохъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прѣдложението направено отъ г. Мирски, което тоже прѣди малко прочетохъ, да си вдигнатъ ржката. (Малцинство) Събранието не приема.

Моля г. докладчика да продължава доклада на законопроекта.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чето)

„Чл. 3. Застраховането влиза въ сила на слѣдния денъ, слѣдъ получаването на застрахователното удостоверение отъ застрахованици.“

„Застраховането трае, докато застрахованицитъ не заяви, че се отказва отъ него, по прѣдписаната форма, или докогато управлението на учрѣждението не му съобщи, че му е прѣкжнато застраховането.“

„Отказването отъ застраховка или нейното прѣкжване важи за слѣдната застрахователна година.“

„Застрахователната година почва отъ 1 мартъ“.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Петъръ Беровъ.

П. Беровъ: Искамъ г. докладчикътъ да обясни нѣкои работи, чини ми се, тъмни.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Малко забѣлѣжително е — г. прѣдседателътъ на комисията да нека обяснение отъ г. докладчика. (Смѣхъ)

П. Беровъ: Азъ съмъ отсъствувалъ.

Ето какво искахъ да питамъ г. докладчика по този членъ. Тукъ нѣма никакъвъ срокъ — за колко

време централното управление трѣбва да съобщи на желающия да се осигури, че неговитѣ ниви се осигуряватъ.

Г. Копринаровъ: Той ще бѣде опрѣдѣленъ въ правилника.

П. Беровъ: Може да ставатъ забавяния. Всичко се остави на правилника. Ами послѣ, кой ще уреди тѣзи въпроси?

Министъръ А. Ляпчевъ: Правилникътъ ще ги уреди.

П. Беровъ: И още едно нѣщо. Тукъ се казва: (Чете) „Застраховането трае, докато застрахованиятъ не заяви, че се отказва отъ него“; подирѣ пъкъ се казва, че осигурителната година почва отъ 1 мартъ, а отказването отъ застраховка или нейното прѣкъсване важи за слѣдната осигурителна година. Споредъ както е редактиранъ този членъ, излиза туй, че, ако азъ къмъ 1 мартъ дамъ заявление, че искамъ да осигурия нивата си, азъ вече нѣмамъ право да се отказвамъ отъ свое заявление за първата година, но тази нива ще бѣде осигурена дотогава, докато азъ не се откажа, т. е. слѣдующата година, па и втората, па и третата, па и четвъртата и т. н. А пъкъ моята нива тази година е посѣяна съ жито, до година ще бѣде посѣяна съ овесъ — значи, осигурителнитѣ премии ще бѣдатъ други — а подирѣ ще бѣде посѣяна пакъ съ жито. Мисля, че тѣй, както е редактиранъ членътъ, той може да има значение за постоинитѣ култури, напр., лозе, тютюне, ливада и т. н.; тѣ, единъжъ осигурени, се считатъ осигурени и за слѣдующитѣ 3—4—5 години, дотогава, докато осигурениятъ не се откаже. Споредъ члена излиза, че за всички култури осигуряването трае дотогава, докато осигурениятъ не се откаже, а азъ казвамъ, че това е възможно само за постояннитѣ култури, обаче не е възможно за временнитѣ. Та искамъ да разбира, какъ схваща това нѣщо г. докладчикътъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Както го схванахте въ комисията, г. Беровъ. Този въпросъ се повдигна тамъ, и се говори, че само по себе си, по смисъла на застраховката, щомъ е посѣвъ, трѣбва да се декларира. На-ли тѣй? Значи, слѣдъ като се декларира на 1 мартъ, дотогава ще съществува. Може азъ тази година да съмъ посѣлъ една нива съ жито, но до година нѣма да я сѣя съ жито. Ще слѣдва ли отъ това, че тази нива, като е осигурена тази година, ще бѣде осигурена и слѣдующата? Нѣма да бѣде осигурена. Въпросътъ е, че има дѣйствително култури, които, както Вие казвате, не се сѣятъ всѣка година. Естествено, че, ако осигурениятъ иска да се откаже, може да се откаже, може осигуряването да слѣдва и за втората година. Законътъ трѣбва да се тълкува смислено. Естествено, една осигуровка на ливада може да служи и за слѣдующата година, но една осигуровка на жито не може да има сила за слѣдующата година, тя трѣбва да се поднови. И, слѣдователно, ако се разисква и се дава тълкувание съгласно логиката, съгласно разума, ще намѣрите смисълъ въ члена.

П. Беровъ: Прочее, какъ ще се обясни тази работа? Значи, всѣка година на 1 мартъ прѣходнитѣ култури ще се подновяватъ, а постояннитѣ ще се считатъ осигурени единъжъ завинаги, докато осигурениятъ се откаже.

Докладчикъ В. Александровъ: Така се разбира.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Рангелъ Яневъ.

Р. Яневъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Г. министре! Едно нѣщо искамъ да запитамъ. Въ чл. 3 е казано, че осигурителната година почва отъ 1 мартъ. Докога ще трае срокътъ за подаване на заявления?

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. Димитровъ! Осигурителната година почва отъ 1 мартъ, обаче вие можете да се застрахувате и прѣвъ май. Ако до м. май удари градушка, нѣма какво да ви се плати. Вие се осигурявате за напредъ, но ще платите премията за цѣлата година. Та, ако искате, вие можете да закъснѣте, напр., да се застрахувате прѣвъ юний, тѣй както каза г. Драгиевъ. Азъ не искамъ да се впускамъ надълго и широко да разправамъ, какъ стои работата. Осигуряването нѣма да става само на 1 мартъ. Има есенни посѣви, които ще бѣдатъ застраховани прѣвъ февруарий, мартъ; лѣтнитѣ посѣви на 1 мартъ не може да се застрахуватъ, защото тѣ не сѣ посѣяни още. Той може да посѣе царевича прѣвъ пролѣтътъ и веднага да я застрахува, но може да посѣе тютюнъ прѣвъ юний или юлий и ще го застрахува тогава. Така щото, осигурителната година почва отъ 1 мартъ. Тогава има култури, които сѣ вече засѣти, и, слѣдователно, има основание да става застрахуване. Та тогава почва застрахуването, но не значи, че то трѣбва да става непременно на 1 мартъ, то може да стане и прѣвъ годината, напр., прѣвъ м. августъ. Имате едно лозе и смѣтате, че прѣвъ августъ ще го убие градъ, и на 14 августъ го застрахувате. Какво ще стане, ако искате да го застрахувате чакъ на 11 септемврий? Ще ви приемемъ застраховката, но ще ви вземемъ премия за цѣлата година. Та, слѣдователно, макаръ да казваше г. Драгиевъ, работата ще се натрупа, нѣма да се натрупа. Бюрото ще има работа цѣлата година, постепенно, постепенно, както се засѣватъ културитѣ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 3, както е приетъ въ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събраниято приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 4. Промѣната на собственика на застрахованитѣ култури не прѣкъсва застраховката. Новиятъ стопанинъ поема по отношение застраховката правата и задълженията на прѣдшния.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 4, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събраниято приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 5. Падежътъ на застрахователната премия е 1 мартъ, събирането на неплатената доброволно премия, обаче, става прѣвъ мѣсецитѣ септемврий и октомврий. Допълнителна премия не се взима, нито пъкъ се намалява опрѣдѣлената годишна премия. „Допущатъ се и колективни застраховки. Въ такъвъ случай, обаче, участвующитѣ отговарятъ солидарно за цѣлата премия.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Не би ли било по-добрѣ да остане старата редакция на чл. 5, защото споредъ новата редакция излиза, че има доброволна и недоброволна премия?

Министър д-ръ Т. Кръстевъ: Една е.

А. Димитровъ: Въ стария членъ е много по-ясно: (Чете) „Надеждата на осигурителната премия е 1 мартъ; събирането ѝ, обаче, става презъ мѣсецитъ септември и октомври“ — много ясно. Защо е направено сега това прибавление въ новата редакция: „събирането, обаче, на пенсията доброволно премия става презъ мѣсецитъ септември и октомври“?

Докладчикъ В. Александровъ: Азъ ще дамъ обяснения. Надеждата е 1 мартъ, обаче принудителното събиране на премията може да стане само презъ мѣсецитъ септември и октомври, както е казано въ законопроекта; а пъкъ всеки, който иска да плати доброволно, може да плати на 1, 2 мартъ и т. н. За това е казано „доброволно“. Вирникътъ може да събере тази сума принудително само презъ септември и октомври. Това е казано само за бирника, г. Димитровъ.

Министър д-ръ Т. Кръстевъ: Това е казано, г. Димитровъ. То, както бѣше по-напредъ, бѣше достатъчно, защото, щомъ е надежда, значи, трѣбва да се плати, но искахъ да бѣде по-изяснително, и затуй азъ турихъ това.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 5, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 6. Общинскитъ управления сж длъжни веднага да приематъ и изпращатъ въ централното управление:

„а) заявленията за застрахуване;
„б) заявленията за отбѣна на загубитъ;
„в) заявленията за отказване отъ застраховката;
„г) да прѣдаватъ осигурителнитъ удостоверения на застрахованитъ.

„За несвоеврѣмното изпълнение на горѣозначенитъ длъжности виновнитъ се наказватъ съ глоба до 100 л.“

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 6 така, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 7. Искането на обезщетение за причинени отъ градушка щети трѣбва да се направи вътрѣ въ два дена слѣдъ падането на градушката, като не се смѣта самиятъ день, презъ който е паднала. За тая цѣль пострадалиятъ е длъженъ да подаде писмено заявление на надлежното общинско управление, което, подъ страхъ на наказание, трѣбва въ срокъ отъ 24 часа да съобщи това въ централното управление.

„Пропущането на горния срокъ отъ страна на застрахования влѣче подиръ си изгубване на правото на обезщетение, освѣнъ ако за това има извинителни причини, уважени отъ централното управление.

„Ако управлението на централата не уважи причинитъ, пострадалиятъ има право да се оплаче въ тридневенъ срокъ на арбитражния съдъ при учрѣждението.“

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Два дена, г. г. народни прѣдставители, е много кратъкъ срокъ. Два дена може да

остане, ако лицето живѣе въ общината; ако не живѣе въ общината, то не може да направи искането си за обезщетение въ два дена, защото ще трѣбва по-напредъ нему да съобщи за резултата отъ градушката. Затуй, ако лицето живѣе въ самата община, тогава да заяви въ два дена, ако не — въ четири дена.

Министър д-ръ Т. Кръстевъ: Докато отиде ще станатъ шестъ дни; докато отиде комисия, ще станатъ осемъ дни, и нѣма да се получи никакво обезщетение отъ градушката.

Г. Георговъ: Малкъ е този срокъ, ако лицето е вътрѣ отъ общината — за паракендета; ако живѣе вътрѣ въ общината, два дена стигатъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: И азъ намирамъ, че два дена е много късъ срокъ, но щомъ осигуряването е доброволно, който се осигурява, да си отваря очитъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: И азъ пѣхъ да кажа същото, че два дена за хората, които живѣятъ въ общината, сж достатъчни, но хора, които живѣятъ въ друга община, даже презъ една община — ще има такива случаи — не ще могатъ да се научатъ, че е падналъ градъ. Ето защо, ще трѣбва да се прибави, че за хора, които не живѣятъ въ района на общината, срокътъ е четири, или тъй както г. министърътъ на финанситъ казва — да се направи петъ дена за всички.

Министър д-ръ Т. Кръстевъ: Ако сж извинителни причинитъ за пропусчане на срока, пакъ ще му уважатъ искането, г-да. Тази е бърза работа.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Маринъ Ничовъ.

М. Ничовъ: Г-да! И азъ считамъ, че е много малкъ срокътъ. По общия законъ за осигуровкитъ, както знаете, срокътъ е три мѣсеца — както виждате, много по-дълъкъ. Два дена срокъ тукъ трѣбва да се счита, че е много малкъ. Даже четири дена е малкъ. Единъ срокъ отъ седемъ дена въ случая е минималниятъ, който трѣбва да се приеме.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситъ отъ депутатския столъ.

Министър А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! При нашитъ условия, дѣйствително, срокътъ отъ два дена може да е малкъ, но, ако искате да се увеличи, въ всѣки случай, не трѣбва да бѣде повече отъ три дена, защото тѣзи срокове иматъ грамадно значение за коцетативрано на загубитъ. И, ако се приеме три дена, не забравяйте, че се върши единъ малкъ рискъ. Като искате да се приеме единъ день повече, иска се приеме, обаче, да се помни, че това е много рисковано нѣщо.

А. Екимовъ: Два дена е добръ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлието.

Министър д-ръ Т. Кръстевъ: Г-да! Ако турите повече дни, то е въ ущърбъ на застрахованитъ, защото колко повече дни закъснѣятъ, даже единъ день да закъснѣятъ, особено въ лѣтно врѣме, когато расте

всичко това, вие веднага не можете да видите загубата.

Г. Копринаровъ: На-ли цѣлѣта е да се констатира дѣйствителната загуба?

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Именно, и за тази цѣль трѣбва да се отиде много бързо, веднага да се отиде. А пъкъ за тѣзи хора, които иматъ нѣкакви причини за пропушането на срока, по-надолу има една алинея, която казва, че, ако иматъ извинителни причини, този срокъ се продължава. Но, най-сетитъ, ако приемете три дена, азъ нѣмамъ нищо противъ, но, въ всѣхъ случаи, казвамъ ви, че това е въ ущърбъ на осигуренитѣ.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Г. докладчикъ! Вие съгласни ли сте?

Докладчикъ В. Александровъ: Азъ съмъ съгласенъ да бѣде срокътъ три дена.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 7, като въ него двата дена станатъ три, за което сега г. докладчикътъ заяви отъ името на комисията, че е съгласенъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събрането приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 8. Причиненитѣ отъ градушка щети се оценяватъ отъ оценители — вѣщи земледѣлци, съ или безъ участието на чиновници отъ централното управление или агрономи. Оценителитѣ се назначаватъ отъ централното управление по прѣдставяне отъ окръжнитѣ съвѣти, въ споразумѣние съ мѣстнитѣ агрономи. Оценителитѣ даватъ клетва, че ще изпълняватъ добросъвестно и безпристрастно длъжността си.

„Разноснитѣ по оценяването се плащатъ отъ учрѣжденнето, освѣтъ ако не сѣ причинени неправилно отъ осигурения.

„Дѣйствиата на оценителитѣ подлежатъ на контрола отъ страна на учрѣжденнето.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 8 така, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събрането приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 9. Ако застрахованиятъ не е съгласенъ съ оценката на щетитѣ или прѣсмѣтането на обезщетението, може да поиска отъ управлението втора оценка отъ другъ оценител. Това искане трѣбва да стане най-късно въ седемъ дни, смѣтани отъ деня, въ който застрахованиятъ е уведоменъ за резултата отъ оценката.

„Ако пострадалиятъ не е доволенъ и отъ втората оценка, може да я обжалва въ единъ срокъ отъ 15 дена прѣдъ арбитражния съдъ при централното управление. Рѣшението на арбитражния съдъ е окончателно.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които сѣ съгласни да приематъ чл. 9 така, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събрането приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 10. Застрахованиятъ нѣма право да прѣхвърля или залага обезщетението другиму. Обезщетението не подлежи на заповоръ, освѣтъ ако посѣвитѣ, пострадали отъ градушка, не сѣ били редовно заложени. Отъ обезщетението се одържатъ прѣдварително вземанията на застрахователното учрѣждение.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Отказвамъ се.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Азъ искамъ да попитамъ г. докладчика, какъ разбира той: ако посѣвитѣ сѣ заложени, тогава ли само не могатъ да се секвестиратъ, или, ако сѣ освободени, тогава могатъ да се секвестиратъ.

Докладчикъ В. Александровъ: Ако посѣвитѣ, пострадали отъ градушка, не сѣ били заложени по-рано, не подлежатъ на заповоръ.

А. Екимовъ: Значи, онѣзи, които сѣ били заложени, могатъ да се секвестиратъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Само отъ кредитора, на когото сѣ били заложени. Напр., вие давате пари срѣщу посѣвитѣ; убива ги градъ; върху тая сума само вие можете да наложите заповоръ, другитѣ кредитори нѣматъ това право.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Тишевъ.

Г. Тишевъ: Втората алинея казва: (Чете) „Обезщетението не подлежи на заповоръ, освѣтъ ако посѣвитѣ, пострадали отъ градушка, не сѣ били редовно заложени“. Като-че-ли това нѣщо се отнася само за посѣвитѣ, а не и за други произведения, които могатъ да се застрахуватъ по този законъ. Азъ мисля, че по-добрѣ ще бѣде да употребимъ същата дума, която употребихме въ първия членъ, именно „произведенията“ или „полскитѣ произведения“, защото, дѣйствително, нѣкой може да каже, че това не се отнася само до посѣвитѣ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Тази бѣлѣжка е умѣстна, и азъ я приемамъ.

Г. Тишевъ: Въмѣсто „посѣвитѣ“, да се каже „полскитѣ произведения“.

Министъръ А. Лячевъ: Чисто и просто да се каже „произведенията, които ще бѣдатъ застраховани.“

Докладчикъ В. Александровъ: Тогава членътъ става така: (Чете) „Застрахованиятъ нѣма право да прѣхвърля или залага обезщетението другиму. Обезщетението не подлежи на заповоръ, освѣтъ ако произведенията, пострадали отъ градушка, не сѣ били редовно заложени“ и слѣдва надолу.

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които приематъ чл. 10, както е приетъ отъ комисията и както сега г. докладчикътъ и г. министърътъ се съгласиха да се приеме съ поправката, направена отъ г. Тишева, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събрането приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 11. Който употребилъ изамама или се опита да употребилъ такава при оценката на щетитѣ и това се докаже по съдебенъ редъ, губи право на обезщетение. До издаването на присъдата обезщетението не се изплаща, както не се плащатъ и никакви лихви. Тия дѣла прѣреждатъ другитѣ.“

Прѣдседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Г. г. народни представители! Азъ измирамъ, че съ този членъ много отъ осигуряванитѣ ще бъдатъ опенправдавани. Може да се повдигне подсъдебно, че нѣкой е излизалъ внасятѣ; ще заведатъ дело и поради това ще задържатъ сумитѣ, та да може слѣдъ петъ или десетъ години, когато се разрѣши процесътъ и той се оправдае, тогава да получи паритѣ. За задържането на паритѣ нѣма основание; затуй азъ мисля, че добръ ще бъде, като се докаже вѣдната и загубата, стопанинътъ да получи и възнаграждението, но, ако съдътъ констатира, че е направилъ измама, заедно съ уголовното наказание, той да получи и гражданско — да върне паритѣ. Съ това ще дадемъ основание да се злоупотребява сѣрѣмъ много лица отъ тѣхнитѣ думаман и да не могатъ да си получатъ обезщетението за вѣднитѣ и загубитѣ.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 11, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 12. При основаването си учрѣдението получава отъ държавата единъ основенъ фондъ отъ 1,600,000 л. Освѣтъ този фондъ, учрѣдението получава отъ държавата ежегодно субвенция, най-малко отъ 300,000 л.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Понеже г. министърътъ на финанситѣ, при прѣхвърлянето на беглика върху общинитѣ, направилъ една икономия отъ този фондъ, азъ мисля, че нѣма да бъде злѣ да увеличимъ цифрата тукъ — да мише нѣщо отъ беглика и отъ другатѣ да мише нѣщо, та да станатъ 2,000,000 л. И освѣтъ това, да се каже, че този фондъ получава отъ държавното съкровище ежегодно най-малко 500,000 л. Нека бъде повече.

Ц. Мислевъ: Той се смѣе и иска да се гласува.

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Г-де! Чухте прѣдложенieto на г. Димитрова.

Отъ мнозинството: То не е писано!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля отѣзи г. г. народни представители, които приематъ чл. 12 така, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 13. Сумата, която служи за изплащане обезщетенията прѣзъ една застрахователна година, се състои:

- „а) отъ сумитѣ на събранитѣ премии прѣзъ същата година;
- „б) отъ държавната субвенция, и
- „в) отъ лихвитѣ на ония суми, които не влизатъ въ резервния фондъ.

„Ако тая сума, слѣдъ като се спаднатъ административнитѣ разходи, не е достатѣчна за изплащане поне 80% отъ обезщетението, взема се до 50% отъ резервния фондъ.

„Ако и така добитата сума не достигне за изплащане 80% отъ обезщетението, учрѣдението прави заемъ отъ Земледѣлската банка въ размѣра на недостига за доплащане до 80% отъ обезщетението. Тоя заемъ трѣбва да се изплати отъ първитѣ излизци прѣзъ слѣдвателитѣ години. Прѣди изплащането на тоя заемъ не може да се прави вторъ подобенъ заемъ, макаръ и сумитѣ, прѣдначинени за из-

плащане обезщетенията, както съ показани по-горѣ, и да не достигатъ до изплащане 80% отъ обезщетенията.

„Изплащането на обезщетението става най-късно до края на календарната година.

„Обезщетения, които не се прибератъ двѣ години, слѣдъ обявяването имъ отъ учрѣдението, оставатъ за въ полза на резервния фондъ.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: По този членъ най-напрѣдъ обръщамъ се къмъ г. министра на финанситѣ, да даде редакцията на нова една алинея, какъ ще влѣзатъ субвенцията отъ беглика отъ една страна и, послѣ, искамъ да запитамъ г. докладчика: не намира ли, че изплащането на обезщетението въ края на календарната година е много дѣлотно? Наднасть е градъ въ края на май или юний — дава се право да се получи обезщетението на края на годината.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Ами че прѣзъ поемврий се взематъ премиятѣ; отъ тѣхъ ще се плати.

А. Димитровъ: Много е късно, г. министре.

Отъ мнозинството: Да се гласува!

А. Стамболийски: Кажете за беглика, г. министре.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Прѣзъ поемврий се събиратъ премиятѣ. Отудѣ ще Ви платятъ? Не ли отъ премиятѣ?

А. Димитровъ: Отъ беглика ще вземете.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: А, ще вземемъ отъ беглика!

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 13 така, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 14. Резервниятъ фондъ на учрѣдението се образува:

- „1. отъ лихвитѣ на основния капиталъ (чл. 12);
- „2. отъ лихвитѣ на самия фондъ;
- „3. отъ вѣтхителни вноски;
- „4. отъ обезщетенията, които оставатъ въ полза на резервния фондъ по силата на чл. чл. 11 и 13 отъ настоящия законъ;
- „5. отъ излизциитѣ, които оставатъ слѣдъ изплащането на обезщетенията и административнитѣ разходи, и
- „6. отъ разни подарѣци, завѣщания и др.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 14, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 15. Учрѣдението дава отчетъ вѣтка година, то се контролира отъ Министерството на търговията и земледѣлнето.“

Прѣдседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 15, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ рѣката. (Мнозинство) Събранieto приема.

Докладчик В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 16. Учрѣждението опрѣдѣля, съ изключение на случаите, които изрично се регулиратъ въ настоящия законъ:

- „а) застрахователнитѣ условия;
- „б) начина на приемане застрахователнитѣ прѣдложения;
- „в) начина на оценяване на врѣдитѣ;
- „г) размѣра на встъпителнитѣ вноски;
- „д) годишнитѣ премии, въз основа на географически и културенъ градобитенъ рискъ, и
- „е) границитѣ на обезщетението.“

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлнето.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г-да! Когато комисията разглеждаше по-рано този законопроектъ, тогава той въпросъ, за управлението на това учрѣждение, оставихме откритъ, защото имаше да съгласимъ това управление съ онова, което се нареждаше въ законопроекта за Кооперативната банка. И ние тогава се съгласихме, че това учрѣждение, колкото се касае до тази материя за вноскитѣ и за нареждането на осигуряването, трѣбва да стои подъ вѣдомството на Министерството на търговията и земледѣлнето. Така щото, азъ ще моля да се тури една послѣдна алинея въ слѣдующата смисълъ: (Чете) „Рѣшеніята на учрѣждението по всички горѣизброени въпроси подлежатъ на утвърждение отъ министра на търговията и земледѣлнето“.

Докладчикъ В. Александровъ: Азъ напълно приемамъ тази алинея.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 16, както го е приела комисията, заедно съ оная добавка, която направи г. министърътъ на търговията и земледѣлнето и която г. докладчикътъ отъ името на комисията приема, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 17. Фондовитѣ на учрѣждението се употребяватъ само за неговитѣ цѣли; тѣ се управляватъ самостоятелно.“

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Които приематъ чл. 17, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 18. Касовата служба на учрѣждението се води безплатно отъ Българската земледѣлска банка, дѣто то има текуща смѣтка. Платежнитѣ заповѣди трѣбва да носятъ подписа на шефа на учрѣждението и на единъ другъ чиновникъ отъ същото.“

„Събирането на вноскитѣ и разноснитѣ става чрезъ държавнитѣ бирници по реда за събиране на държавнитѣ данъци и съгласно чл. 5 отъ настоящия законъ.“

„Изплащането на обезщетенията става чрезъ Българската земледѣлска банка и кловетѣ ѝ.“

А. Краевъ: Въмѣсто „шефъ“ да се каже „началникъ“. Употрѣбете българска дума: „началника на учрѣждението.“

Докладчикъ В. Александровъ: Може да е агентъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Може да бѣде управителътъ на учрѣждението.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 18 така, както го е приела коми-

сията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събранието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 19. За покриване на административнитѣ разноси учрѣждението отдѣля до 20 ст. на всѣки 100 л. осигурена сума.“

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на търговията и земледѣлнето.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато говорихъ по чл. 1, азъ ви казахъ, че чл. 19 трѣбва да се измѣни въ слѣдующата смисълъ: (Чете) „Учрѣждението се управлява отъ Българската кооперативна банка. За административни разноси учрѣждението плаща на Българската кооперативна банка до 20 ст. на всѣки 100 л. осигурена сума“.

Обаждаатъ се: Прието!

Докладчикъ В. Александровъ: Нѣмаме такава банка още.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Нѣмаме, но тя е въ проектъ — приета е на първо четене.

Р. Яневъ: Искамъ думата.

Отъ мнозинството: Откажи се, Стига!

А. Екимовъ: Нѣмате думата, понеже се каза прието. Нѣма да стоимъ цѣла нощъ да те слушаме.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Ще говорите ли, г. Рангелъ Яневъ.

Р. Яневъ: Да.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Имате думата.

Р. Яневъ: (Отъ трибуната) Щѣхъ да кажа, туй, което мислѣхъ да кажа, гѣ двѣ минути, и щѣше да се свърши всичкиятъ въпросъ, но вие, щомъ . . .

Отъ мнозинството: Стига, бе! Откажи се! (Шумъ)

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, дайте възможностъ да говори г. Рангелъ Яневъ, когото моля да каже съ двѣ думи туй, което има да каже.

Р. Яневъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се прѣдвижда 20 ст. на всѣки 100 л. застрахована сума. Всѣки единъ, обаче, който застрахува 100 л. сума, ще плаща, споредъ изчисленията на г. Борова, отъ 75 ст. до 2 л.; значи, на всѣки единъ левъ ще се взема 2 ст. Ние имаме производство въ България за 600 милиона лева; ако половината се застрахува, тѣ сж 300 милиона лева. На 300 милиона лева, като ще отпусна туй учрѣждение по 20 ст. на всѣки 100 л., тѣ сж 600 хиляди лева. Та ние имаме субсидия 300.000 л., а учрѣждението ще трѣбва да даде 600.000 л. Да кажемъ, че едната четвъртъ ще се застрахува; ако се застрахува едната четвъртъ отъ производството, значи, 150 милиона лева, тогава ще се платятъ 300.000 л. Така че, субсидията ще я изяджа самото учрѣждение.

А. Краевъ: Това е смѣтка!

Р. Яневъ: Какъ не е смѣтка? Ти тогава не знаешъ аритметика, г-не! (Общъ смѣхъ) Азъ прѣдлагамъ:

г. министърът и г. докладчикът да се съгласят да се направят 20-те стотинки на 15 ст. (Глъчка)

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля г. министра да прочете чл. 19 въ новата му редакция.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: (Чете) „Учрѣждението се управлява отъ Българската кооперативна банка. За възнаграждение за това управление Българската кооперативна банка получава до 20 ст. на всеки 100 л. застраховани“.

Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Максимумъ, значи.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Да, максимумъ до 20 ст. Ако се намбри, че е много, може да се намали.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: Азъ ще моля г. министра да не настоява на тая добавка. Още по чл. 1, съ негово съгласие, комисията е отхвърлила думитѣ: „при Кооперативната банка“ и, когато гласувахме чл. 1 отъ законопроекта, каза се: понеже още Кооперативната банка не е учрѣдена, нѣма защо да се споменава.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Не затуй азъ искахъ да се зачоркнатъ думитѣ: „при Кооперативната банка“, а свършено по други причини, които Вие, г. Краевъ, не сте схванали. Азъ искахъ да кажа слѣдующето, че това учрѣждение — осигурителното отдѣление, тъй се каза, на Кооперативната банка — ще бъде подъ нейно вѣдомство, но тѣзи осигурителни взаимноспомогателни дружества то ще ги управлява и то ще ги направлява. Затуй сега казвамъ, че туй осигурително учрѣждение ще се управлява отъ Българската кооперативна банка, но то ще си има своя физиономия.

А. Краевъ: Вашата мисль напълно би могла да бъде реализирана, г. министре, ако кажете: „За управленето на това учрѣждение отдѣлятъ се по 20 ст. на всеки 100 л.“

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Но азъ казвамъ, че това учрѣждение се управлява отъ Българската кооперативна банка.

А. Краевъ: Е добръ, когато създадемъ Кооперативната банка, тогава къмъ нейния законъ ще направимъ една прибавка и ще кажемъ: подъ нейно вѣдомство се намира отдѣленето за осигуряване отъ градобитниина земледѣлскитѣ произведения.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Въ интереса на работата с, за да нѣма противорѣчие между двата закона, тукъ да се тури тази добавка.

А. Краевъ: Тогава ще има противорѣчие.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Ще трѣбва и тукъ и тамъ да се тури това.

А. Краевъ: Казвате да се тури „подъ управленето на Кооперативната банка“, а кое ще бъде това управление? Понеже нѣмаме още Кооперативна банка, да не споменаваме за нея.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Димитъръ Константиновъ.

Д. Константиновъ: Отказвамъ се.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Георги Георговъ.

Г. Георговъ: Въ чл. 1 ние отхвърлихме думитѣ „при Кооперативната банка“. Сега г. министърътъ прѣдлага пакъ до 20 ст. да се даватъ на Кооперативната банка. Питамъ г. министра: кой ще плаща на туй учрѣждение, което ще извършва тѣзи операции по осигуровката? На това учрѣждение ще трѣбва да се плащатъ тѣзи 20 ст., а не на Кооперативната банка.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Е, това е учрѣдението — Кооперативната банка.

Г. Георговъ: Ние по първия членъ отхвърлихме думитѣ „Кооперативна банка“.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Азъ не казахъ, че то ще бъде като отдѣление на Кооперативната банка, но казахъ, че то ще бъде частъ отъ Кооперативната банка, което ще има свои взаимно-осигурителна каса, свои членове и пр. Това е едно взаимно-застрахователно дружество, което стои като отдѣление при Кооперативната банка. Тя ще го надзирава и тя ще го управлява, но неговитѣ смѣтки сж отдѣлни отъ нейнитѣ.

Г. Георговъ: Тѣй го разбирахме по първия членъ.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Но то не е сжщото.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ се изказва нѣкакво опасение за Кооперативната банка, че би могло да не се приеме тая послѣдната, членътъ щѣлъ да тежи повече, отколкото самиятъ законъ за градшката. Азъ съмъ убѣденъ, че тя ще се приеме и ще дойде на дневенъ редъ. Да допуснемъ, че страхътъ на тѣзи господа ще се оправдае, че нѣма да се приеме; въ какво ще бъде ограниченъ г. министърътъ на търговията и земледѣлното самостоятелно да реди това управление? Въ нищо. Ето защо бързамъ да отговоря на другия въпросъ, който е по-важенъ за мене, зададенъ отъ г. Георгова; то е до 20-тѣ ст. Г. Георговъ разбира, че това е много малко.

М. Ничовъ: Той се бои, че е много.

Министъръ А. Ляпчевъ: До 20 ст., то не е много. Значи. може да се намали, а не да се увеличи.

Г. Георговъ: Да.

Министъръ А. Ляпчевъ: Той може да се бои, само че е малко. И тамъ е цѣльта, защото тѣзи осигуровки трѣбва да бъдатъ управлявани по възможностъ най-икономически. А, отъ друга страна, разходите на Кооперативната банка сж гарантирани съ двѣ нѣща: съ безвъзмездния капиталъ отъ 6 милиона лева, който по 5% прави 300.000 л. годишно, които ще даватъ двѣтѣ държавни учрѣждения: Народната и Земледѣлската банки, и ако тѣзи двѣ учрѣждения иматъ нѣкакви недоимъци, тѣ пакъ ще помагатъ. То е смисълътъ на Кооперативната банка. Но прѣди всичко 300.000 л. държавна субсидия за управление е дадена тамъ практически. И затуй се казва тукъ „до 20 ст. на всеки 100 л. застраховани“, за да може да бъде по-икономическо управленето, та, когато дойдатъ респективнитѣ свѣти въ отдѣленето за градшката да правятъ смѣтитѣ, да не се оплакватъ, че чиновничеството изпада паритѣ на застрахованитѣ. Това има и моралното значение: да бъдатъ гарантирани застрахованитѣ, че разходътъ за чиновничеството е минималенъ.

Тѣзи сж съображенията, отъ гледище на икономия и съ огледъ на моралната имъ стойностъ, които ни

заставят да поставимъ едното учрѣждение къмъ другото, за да не бъде атакувано отъ онѣя, които биха искали да пропагандиратъ противъ него.

Толкозъ имахъ да кажа.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Димитровъ.

А. Димитровъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато гласувахме първия членъ на този законопроектъ, г. министърътъ на търговията и земледѣлнето, доколкото помня, каза такова нѣщо: на първо врѣме, понеже Кооперативната банка ще има малко работа, а сѣщо и застрахователното дружество ще има малко работа, то да ги съберемъ наедно, да се взаимнопомагатъ; но по-нататъкъ, казваше, когато Кооперативната банка се засили и се яви достатъчно работа за нея, тогава това застрахователно дружество ще се отдѣли като самостоятелно учрѣждение.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Азъ не съмъ казвалъ, че ще се отдѣли, но то може да се отдѣли.

А. Димитровъ: Щомъ е така, азъ мисля, че тази редакция, както е сега, най-добрѣ разрѣшава въпроса. (Чете) „За покриване на административнитѣ разходи учрѣдението отдѣля до 20 ст. на всеки 100 л. осигурена сума“. Днесъ, когато туй учрѣждение е малко, то ще се поделени подъ Кооперативната банка. Ние не забраняваме на г. министра на търговията и земледѣлнето да го даде да се управлява отъ нея. Утрѣ, когато се разрасне, то ще се отдѣли като самостоятелно учрѣждение.

А. Краевъ: И ще дѣйствува по този законъ, безъ да става нужда да се измѣнява законътъ.

А. Димитровъ: Да. Кооперативната банка нищо не губи отъ това. Азъ мисля, че трѣбва да се приеме прѣдложението на комисията.

Обаждатъ се: Приема се, приема се.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Екимовъ.

А. Екимовъ: Азъ поддържамъ члена тѣй, както го прѣдложи г. министърътъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Атанасъ Краевъ.

А. Краевъ: Азъ искахъ да кажа само двѣ думи, г. г. народни прѣдставители...

Нѣкои отъ мнозинството: Е-е-е!

Ц. Мисловъ: Стига вече!

А. Краевъ: Г. Цоло Мисловъ! Моля Ви да имате търпѣние.

Ц. Мисловъ: Не забѣлѣзвате ли, че не можемъ да Ви слушаме вече, г. Краевъ?

А. Краевъ: Не искамъ да зная за Вашата лична оцѣнка. Вие сте нетърпѣливъ тая вечеръ.

Ц. Мисловъ: Вие сте поне разбранъ човѣкъ!

И. Инджовъ: Г. Краевъ! Злоупотрѣбавате съ нашето търпѣние.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля, г-да, оставете спокоенъ г. Краева да говори.

А. Краевъ: Азъ съмъ народенъ прѣдставителъ, съзнавамъ значението на своя мандатъ и зная, какъ да изпълнявамъ дълга си, безъ да се нуждая отъ опеката на хора, като г. Цоло Мисловъ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Моля Ви, г. Краевъ.

А. Краевъ: Г. министърътъ казва, че това учрѣждение ще бъде придадено къмъ Кооперативната банка. Прѣкрасно, но, щомъ се създаде Кооперативната банка, тогава ще трѣбва да постановимъ това положение, което сега г. министърътъ иска — че тя взема подъ своя закрила и това учрѣждение, че тя ще върши неговитѣ функции. Обаче, докато още не сме създали Кооперативната банка, да я споменаваме тукъ, то е равносилно да туримъ колата прѣдъ конетъ. Подѣйте бърза. Г. Ляпчевъ тукъ казва: „Безъки се съмнявате, че ще мине законопроектътъ за Кооперативната банка?“ Азъ ще кажа на г. Ляпчева, че въпросътъ за Кооперативната банка е отдѣленъ въпросъ. И бихъ желалъ, г-да, този въпросъ дано дойде по-късно, защото имаме сега други въпроси, но между тия други, които сж екстрени, върху които ще трѣбва камарата частъ по-скоро да се произнесе, е и този, както и законопроектътъ за застраховката на добитъка.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ А. Ляпчевъ: Азъ мисля, че г. Краевъ въпрегна колата прѣди конетъ, защото счете, че този законопроектъ е свършенъ. Той има да минава на трето четене, г. Краевъ, и до третото четене не се знае кой законопроектъ ще мине по-рано.

А. Краевъ: Мислите, че открихте Америка съ това? Азъ съмъ по-старъ парламентаристъ отъ Васъ и зная, какъ става това.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: Г-да! Добрѣ ще е демократически министри да не прѣдрѣшаватъ въпроситѣ. Не се знае, да-ли законопроектътъ за Кооперативната банка ще мине, г. Ляпчевъ. Възможно е, като прокараме този законопроектъ, да надигнете; недѣйте сковава рѣцѣтъ на бѣдѣщитѣ министри.

Министъръ А. Ляпчевъ: Имате възможность на трето четене да го поправите.

А. Стамболийски: Ако законопроектътъ е добъръ, той ще се прокара и безъ тази фраза; нищо нѣма да ви помогне тая фраза тукъ. Нека не ангажирваме този законопроектъ съ нѣкаква Кооперативна банка, която не съществува. Нищо не ви бърка да приемете това. Азъ ще моля г. министра на търговията и земледѣлнето, който по-рано се съгласи да заличимъ тази Кооперативна банка, да се съгласи и тукъ да направимъ сѣщото.

Министъръ д-ръ Т. Кръстевъ: Азъ я заличихъ условно, г. Стамболийски. Азъ казахъ: „Заличете я тукъ, защото ще я туримъ въ чл. 19“. Помнете това добрѣ.

Прѣседателствующъ Н. Гимиджийски: Има едно прѣдложение отъ г. Рангела Яневъ. Не се ли откажете, г. Яневъ, отъ прѣдложението си?

Р. Яневъ: Защо ме питате отказвамъ ли се? Като съмъ го направилъ, разбира се, че ще трѣбва да се гласува.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Прѣдложението на г. Янева е, щото 20-ти е. да станатъ на 15 е. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение, да си вдигнатъ ржката. (Нѣколичина вдигатъ) Събраието не приема.

Моля, които приематъ чл. 19 тѣй, както го измѣни сега г. министерътъ на търговията и земледѣлнето, съ което измѣнение г. докладчикътъ токо е съгласенъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 20. При учрѣдението има единъ съвѣтъ, който се състои отъ:

„а) по едно измежду застрахованитѣ лица въ всѣки окръгъ, избрано отъ окръжния съвѣтъ за три години, и

„б) началника на земледѣлското отдѣление при Министерството на търговията и земледѣлнето, като държавенъ комисаръ.

„Учрѣдението свиква съвѣта на заседание най-малко единъжъ прѣзъ годината. Той се прѣседателствува отъ началника на учрѣдението или отъ неговия замѣстникъ. Прѣседателътъ опрѣдѣля кон отъ чиновницитѣ ще присѣтствуватъ на заседанията за съвѣщание, безъ право на гласуване.

„Членоветѣ на съвѣта, които не живѣятъ въ мѣстонахождението на учрѣдението, получаватъ житин и дневни пари“.

Тукъ, г. г. народни прѣдставители, ще прибавимъ пакъ една алинея, каквато бѣше тая въ чл. 16: „Рѣшенитя на съвѣта подлежатъ на утвърждение отъ министра на търговията и земледѣлнето“.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. Величко Душковъ.

В. Душковъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ първата алинея, буква „а“ на чл. 20, дѣто е казано: (Чете) „по едно измежду застрахованитѣ лица въ всѣки окръгъ, избрано отъ окръжния съвѣтъ за три години“, азъ мисля, че по-хубаво ще бѣде да туримъ, вмѣсто по едно лице отъ всѣки окръгъ, по три, защото едно лице едва-ли ще има възможностъ да познава добръ окръгъ, а пъкъ, щомъ туримъ поне трима отъ разни краища на окръга, тѣ ще могатъ да прѣдставятъ своя окръгъ по-добръ въ съвѣта, който ще се устроява при това учрѣждение. Азъ ви моля, г-да, а така също моля и г. министра и г. докладчика, да се съгласите и приемете това.

Обаждатъ се: Да се гласува!

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ чл. 20, както е приетъ отъ комисията и както го прочете г. докладчикътъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 21. Учрѣдението е длъжно да изпълнява рѣшенитя на съвѣта, относително промѣната на общитѣ застрахователни условия; за вѣстнителнитѣ вноски и промѣната на границата, отъ която почва обезщетението. Съвѣтътъ изслушва отчета на учрѣдението. Той избира изъ срѣдата си трима членове

за арбитраженъ съдъ и толкова занасни и също-врѣменно опрѣдѣля прѣседателя и замѣстникъ-прѣседателя на тои съдъ.“

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 21, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 22. Учрѣдението се освобождава отъ всѣкакви данъци, такси и берни“.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 22, както е приетъ отъ комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Докладчикъ В. Александровъ: (Чете)

„Чл. 23. Съдъ като започне учрѣдението да дѣйствува, държавата прѣстава да опрощава данъци за имоти, поврѣдени отъ градушка.

„Българската земледѣлска банка отпуща заеми срѣдъ залогъ на полски произведения само тогава, когато тѣ сж застраховани отъ градушка.“

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля, които приематъ чл. 23, както го е приела комисията, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Има думата г. министерътъ на търговията и земледѣлнето.

Министеръ д-ръ Т. Кръстевъ: Ще моля, г-да, да се отложи заседанието за въ понеделникъ.

Нѣкои отъ мнозинството: Да се продължи до 12 ч.!

Министеръ д-ръ Т. Кръстевъ: Сега азъ бихъ помогилъ за слѣдующето. Понеже по законопроекта за осигуровката на сдъръ рогатъ добитъкъ пѣма нѣкакви спорни въпроси да се повдигнатъ, ако желаете, можемъ да го минемъ на второ четене и да отиде въ комисията, обаче, ако не желаете, нека остане за въ понеделникъ, като продължимъ дневния редъ.

А. Екимовъ: Желаетъ.

А. Стамболийски: Не може. Това е изтезание.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Има думата г. министерътъ на финанситѣ.

Министеръ А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ моля да се отложи заседанието за въ понеделникъ, съ сжния дневенъ редъ, както продължава днесъ.

Прѣседателствуващъ Н. Гимиджийски: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ това прѣдложение на г. министра на финанситѣ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Събраието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 10 ч. 2 м. вечеръта)

Прѣседателъ: Д-ръ П. Ораховацъ.

Подпрѣседателъ: Н. Гимиджийски.

Секретаръ: Д. Митовъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.